

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

**Potential of Tourism Destination Development in Ecotourism
and Cultural Tourism in Khokpho District, Pattani Province**

โดย

เจนตา แก้วไผ่

วุฒิชัย คงยัง

มัสวีณี สาและ

ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณบำรุงการศึกษาประจำปี 2556

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ : ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ชื่อนักวิจัย : เจนตา แก้วไฟ วุฒิชัย คงยัง มัสวีณี साและ

สถาบัน : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ระยะเวลาโครงการ : 1 พฤศจิกายน 2555 ถึง 31 ตุลาคม 2556

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และเพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนท้องถิ่น ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ตัวแทนภาครัฐ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 568 ตัวอย่าง โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงแบบสัมภาษณ์ด้านศักยภาพ ผลการศึกษาเมื่อพิจารณาตามรูปแบบการท่องเที่ยวสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จำนวน 3 แหล่ง คือ น้ำตกทรายขาว น้ำตกโฝงโฝง และน้ำตกอรัญวาริน พบว่า น้ำตกทรายขาวมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลาง น้ำตกโฝงโฝงและน้ำตกอรัญวาริน มีศักยภาพอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า น้ำตกทรายขาวมีศักยภาพระดับสูงสุดทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว

2. ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จำนวน 3 แหล่ง คือ วัดช้างให้ มัสยิดนัจมุดดีน และพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7

พบว่า วัดช้างให้และมัสยิดนัจมุดดินมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับปานกลาง ผลลัพธ์ที่ประทับใจของรัชกาลที่ 7 มีศักยภาพอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มัสยิดนัจมุดดินมีศักยภาพสูงสุด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก วัดช้างให้มีศักยภาพสูงสุดด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

3. ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน พบว่า เห็นด้วยกับการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น โดยมีแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวดังนี้ 1) ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ บูรณาการความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติกับชุมชน 2) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) ควรพัฒนาฟื้นฟูระบบสาธารณูปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น 4) ควรพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดหรือเพิ่มจุดวางถังขยะให้มากขึ้น 5) ควรจัดระบบรักษาความปลอดภัยให้มากขึ้น 6) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและทันสมัย 7) ควรจัดอบรมให้แก่ชุมชน นักเรียน ให้รู้ถึงคุณค่าและกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกอนุรักษ์

4. จากผลการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เห็นด้วยที่จะส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น โดยมีแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวดังนี้ 1) ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ บูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชน 2) ควรมีการปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรอบให้มีความสวยงามและดึงดูดใจมากยิ่งขึ้น 3) ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมที่มุ่งเน้นให้เกิดความเคารพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ 4) ควรพัฒนาและฟื้นฟูสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น 5) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและทันสมัย 6) ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่หรือมัคคุเทศก์เพื่อให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยวให้มากกว่านี้ 7) ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

ABSTRACT

Research Title: Potential of Tourism Destination Development in Ecotourism and Cultural Tourism in Khokpho District, Pattani Province.

Researcher: Jenta Kaewfai, Wuthichai Kongyang, Masvinee Saleh

Institution: Yala Rajabhat University

Duration: 1 November 2012 to 31 October 2013

The research aims is to study the latency of tourism destination in order to propose the way to develop ecotourism and cultural tourism of Khokpho district, Pattani province. 568 of sample participated in this research which contain of sub-district leaders, municipality officers and tourism stakeholders selected by using purposive sample form. Rating scale technique used to facilitate the data collection the data then analyzed by using the mean (X) and the standard deviation (SD). The result shows that

1. Latency of tourism destination for the ecotourism in Khokpho district, Pattani Province. 3 of the destinations encountered were Sai Kao waterfall, Pong Pong waterfall and Aranyavarin waterfall. The result shows that Sai Kao waterfall has the potential of ecotourism destination at a medium level; Pong Pong and Aranyavarin waterfall has a lower possibility for ecotourism. However, considering the destination in various grounds Sai Kao waterfall has the highest possibility for ecotourism as it is naturally very attractive nature with public utilities are ready for tourist. Moreover, the destination has its best management strategy consist of educating their community about tourism, build awareness self-conscious and value the destination.

2. Latency of tourism destination for cultural tourism in Khokpho district, Pattani Province. 3 of the destinations encountered were Wat Chang Hai Temple, Najamuddin Mosque and the Royal Pavilion of Thais 7th King. The result shows that Wat Chamg Hai Temple and Najamuddin Mosque are at the medium level in terms of develop for cultural tourism and The Royal Pavilion of Thais 7th King has the lowest level of potential. However,

considering the destination at the various grounds Najamuddin Mosque has the highest possibility in terms of being very attractive mosque and the solid strategic management in realizing the value and create self-conscious to the community people. Wat Chang Hai Temple has a high potential in terms of being facilities oriented and able to understand its destination with needs.

3. The result analysis from interview questions for the suggestion in order to see the potential and channel to develop sustainable ecotourism. The result shows that majority agreed with the idea to encourage the development of ecotourism as it will enhance the community in terms of creating new job and suggested to 1) Establish a committee for the integration management between the national park officer and community. 2) Tourism activities should be emphasizing about the nature and the conservation of the nature. 3) Develop its current public utility. 4) Build environmentally friendly, place a solid system and create awareness about the cleanness. 5) Employ a better security system. 6) Develop throughout its marketing and an up to date practice. 7) Educating and training for the community in order to create awareness and stimuli to preserve they nature.

4. The result analysis from the interview questions for the suggestion in order to see the potential and channel to develop cultural tourism. The result shows that majority agreed with the idea to encourage the development of cultural tourism as it will enhance the economics of the community. With the suggestion of 1) Establish a committee for the integration management between the government and community. 2) Improve the surrounding environment as to make it more attractive. 3) Implement activities that encourage respect and value the cultural attraction sides. 4) Develop and improve public utilities. 5) Develop throughout its marketing and an up to date practice. 6) Guide and officer should be in place in order to explain the sides and the history of the place to the tourist. 7) Employ and improve its current security system.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานโครงการวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยความกรุณาของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผศ.ดร.ชมพูนุท ศรีพงษ์ ผศ.ดร.นันทรัตน์ นามบุรี และ ดร.ฐานกุล ภูมิภักดี อาจารย์ที่ให้คำปรึกษา และเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถาม และให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะต่างๆ ที่มีคุณค่า อีกทั้งดูแลตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อันเป็นประโยชน์ในการทำโครงการวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบ พร้อมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่ได้ให้ความกรุณาในการให้ข้อมูล และเสียสละเวลาอันมีค่าในการตอบแบบสอบถาม รวมถึงประชาชน นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการวิจัยในครั้งนี้

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณกำลังใจสำคัญ จากบิดา มารดา ผู้ให้การสนับสนุนทั้งร่างกาย และแรงใจ รวมถึงให้ความช่วยเหลือ และแง่คิดต่างๆ ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ จนสำเร็จด้วยดี

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
ขอบเขตการศึกษา.....	6
กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
บทที่	
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism).....	12
แนวคิดพื้นฐาน หลักการ และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	12
เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	20
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism).....	25
แนวคิดพื้นฐาน หลักการและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	27
เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	37
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	42
การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	58

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอ โคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี.....	62
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	99
บทที่	
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	112
พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย.....	112
การสำรวจทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว.....	113
กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	114
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	115
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	117
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	117
บทที่	
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	119
ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์...	119
ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์	140
ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอโคกโพธิ์.....	160
ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์.....	162
บทที่	
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	164
สรุปผลการศึกษา.....	164
อภิปรายผล.....	172
ข้อเสนอแนะ.....	174

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม.....	178
ภาคผนวก.....	184
ภาคผนวก ก.	185
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	200

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 สถิตินักท่องเที่ยวที่ไปในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว ปีงบประมาณ 2552-2556.....	79
4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของเพศ.....	119
4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของอายุ.....	120
4.3 แสดงจำนวนและร้อยละของระดับการศึกษา.....	120
4.4 แสดงจำนวนและร้อยละของอาชีพ.....	121
4.5 แสดงจำนวนและร้อยละของรายได้.....	121
4.6 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานที่ท่องเที่ยว.....	122
4.7 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานะในชุมชน.....	122
4.8 แสดงภาพรวม ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็น เกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี	123
4.9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านสิ่งดึงดูดใจ นักท่องเที่ยว.....	123
4.10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว.....	124
4.11 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก.....	125
4.12 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านการมีส่วนร่วม ของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว	127
4.13 แสดงภาพรวมการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี.....	128

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.14 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายด้าน	129
4.15 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายข้อ ในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว.....	130
4.16 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายข้อใน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว.....	132
4.17 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายข้อใน ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก.....	134
4.18 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายข้อใน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและ บริหารการท่องเที่ยว.....	136
4.19 แสดงจำนวนและร้อยละของเพศ.....	140
4.20 แสดงจำนวนและร้อยละของอายุ.....	141
4.21 แสดงจำนวนและร้อยละของระดับการศึกษา.....	141
4.22 แสดงจำนวนและร้อยละของอาชีพ.....	142
4.23 แสดงจำนวนและร้อยละของรายได้.....	142
4.24 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานที่ท่องเที่ยว.....	143
4.25 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานะในชุมชน.....	143
4.26 แสดงภาพรวม ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็น เกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี.....	144

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.27 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัด ปัตตานี ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว.....	145
4.28 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัด ปัตตานี ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว.....	146
4.29 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัด ปัตตานี ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก.....	147
4.30 ตารางแสดงภาพรวมการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี	149
4.31 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็น รายด้าน.....	150
4.32 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายข้อในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว.....	151
4.33 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็น รายข้อในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว...	152
4.34 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็น รายข้อในด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก.....	155

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	8
2.1 น้ำตกทรายขาว.....	66
2.2 น้ำตกทรายขาวตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว.....	66
2.3 น้ำตกทรายขาวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขอยอดนิยมโดยเฉพาะในช่วงวันหยุด	67
2.4 แอ่งสำหรับเล่นน้ำของน้ำตกทรายขาว.....	67
2.5 ป้ายบอกเส้นทางบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว.....	68
2.6 บริเวณด้านหน้าทางเข้าน้ำตกทรายขาวเป็นที่ตั้งของร้านค้าและร้านอาหาร	68
2.7 บ้านพักรับรอง.....	69
2.8 ลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว.....	69
2.9 แผนที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว.....	70
2.10 น้ำตกโฝงโฝง.....	71
2.11 แอ่งน้ำบริเวณน้ำตกโฝงโฝง.....	72
2.12 บริเวณน้ำตกชั้นล่างของน้ำตกโฝงโฝง.....	72
2.13 สภาพเส้นทางไปสู่ น้ำตกโฝงโฝง.....	73
2.14 บริการสาธารณูปโภคบริเวณน้ำตกโฝงโฝงก่อนข้างทรุดโทรม.....	73
2.15 บริเวณรอบๆ น้ำตกโฝงโฝงเต็มไปด้วยขยะ.....	74
2.16 น้ำตกอรัญวาริน.....	75
2.17 บริเวณแอ่งน้ำตอนล่างของน้ำตกอรัญวาริน.....	76
2.18 น้ำตกอรัญวารินเป็นส่วนหนึ่งของฝายทดน้ำ.....	76
2.19 บริเวณลานจอดรถของน้ำตกอรัญวาริน.....	77
2.20 สภาพเส้นทางสู่ น้ำตกอรัญวาริน.....	77
2.21 วัดช้างให้ตั้งอยู่ริมทางรถไฟสายหาดใหญ่-สุโขทัย.....	82
2.22 วัดช้างให้.....	82

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.23 หลวงปู่ทวดวัดช้างให้.....	83
2.24 พระเครื่องหลวงปู่ทวดวัดช้างให้.....	83
2.25 ร้านจำหน่ายของที่ระลึกและร้านอาหารบริเวณด้านหน้าวัดช้างให้.....	84
2.26 ลานจอดรถบริเวณด้านหน้าของวัดช้างให้.....	84
2.27 มัสยิดนัจมุดดิน.....	87
2.28 มัสยิดนัจมุดดิน.....	88
2.29 มัสยิดนัจมุดดิน.....	88
2.30 มัสยิดนัจมุดดินทำรั้วไม้กันเพื่อป้องกันสัตว์เลื้อยเข้าไปสร้างความสกปรก	89
2.31 ภายในสุเหร่าโบราณ.....	89
2.32 พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานจารึกด้วยลายมือสวยงาม ปกทำจากเปลือกต้น มะม่วงหิมพานต์.....	90
2.33 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของมัสยิดนัจมุดดิน	90
2.34 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์และชี้ทาง.....	91
2.35 พลัปลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7.....	95
2.36 พลัปลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7.....	95
2.37 รัชกาลที่ 7 ประพาสมณฑลปัตตานี.....	96
2.38 รัชกาลที่ 7 ประพาสมณฑลปัตตานี.....	96
2.39 ครึ่งเสด็จพระราชดำเนินมาจังหวัดปัตตานี โดยเสด็จฯ ทางชลมารค...	97
2.40 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาจังหวัด ปัตตานี.....	97
2.41 สุริยุปราคาเริ่มจับตั้งแต่เวลา 12.09 น.ทางทิศหรีด เวลา 13.34 น. เต็มคราสมืดมิดเป็นเวลาประมาณ 5 นาที เวลา 14.00 น.	98
2.42 เส้นทางสุริยุปราคาเต็มดวง 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2472.....	98

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

เป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวซึ่งเป็นอุตสาหกรรมบริการสำคัญอันดับต้นของโลก มิได้เป็นการแสดงออกถึงความหรูหราหรือว่าเป็นสิ่งเกินความจำเป็นอีกต่อไปแล้ว หากแต่ในวันนี้การท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนนักศึกษาที่ไปเข้าค่ายภาคฤดูร้อน ทริปฮันนิมูนต่างประเทศสำหรับคู่แต่งงานใหม่ การท่องเที่ยวสำราญสุดหรูของผู้ใหญ่วัยเกษียณ ไม่มีใครอีกแล้วที่จะพูดว่าขอใช้เวลาทั้งหมดของชีวิตทำงานอยู่ในออฟฟิศ แต่ในทางตรงกันข้าม ทุกคนยอมรับเป็นเสียงเดียวกันว่าต้องการออกเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพบประสบการณ์ใหม่ๆ ไปพร้อมกับการได้ทานอาหารอร่อยๆ และนอนพักผ่อนอย่างสบาย

องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) คาดการณ์ว่าจำนวนการเดินทางท่องเที่ยวจะมีแต่จะเพิ่มขึ้นจากระดับปัจจุบัน กระโดดเป็นเกือบ 1.6 พันล้านคน ภายในปี ค.ศ. 2020 หรือ พ.ศ. 2563 จำนวนนี้เป็นการท่องเที่ยวภายในภูมิภาคถึง 1.2 ล้านคน และมีตัวเลขการขยายตัวเฉลี่ยทั่วโลกในแต่ละปีอยู่ที่ 4.1 เปอร์เซ็นต์ โดยไปกระจุกตัวกันอยู่ที่เอเชียแปซิฟิกราว 400 ล้านคน ในจำนวนนี้แบ่งมายังอาเซียน 160-200 ล้านคน ซึ่งเท่ากับเป็นการตอบโจทยได้อย่างมั่นใจว่า ปีที่หน้านักท่องเที่ยวจะเพิ่มสูงขึ้นกว่าปี ค.ศ. 2015 หรือ พ.ศ. 2558 ที่กลุ่มประเทศอาเซียนได้ประกาศจับมือกันเป็นหนึ่งเดียว เพราะปี พ.ศ. 2558 ประเมินกันว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้าสู่กลุ่มประเทศอาเซียนราว 120 ล้านคน

เมื่อมองย้อนกลับมาดูปัจจัยที่ทำให้การท่องเที่ยวเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วได้ถึงเพียงนี้ ก็เนื่องมาจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ทำรายได้ให้อย่างมหาศาล ทุกประเทศที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่างปรารถนาที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว อันเป็นที่มาของรายได้เข้าสู่ประเทศ มีการพัฒนาศักยภาพของระบบการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เช่น การบริการข้อมูลข่าวสาร การบริการ

คมนาคมขนส่ง การบริการสถานที่พักผ่อน การบริการภัตตาคารร้านอาหาร การบริการบริษัทนำเที่ยว การบริการมัคคุเทศก์ การบริการบันเทิง สินค้าของที่ระลึก และระบบการรักษาความปลอดภัยที่รัดกุมมากขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจและพึงพอใจในประสบการณ์สัมผัสแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และสามารถขยายผล ชักชวนให้เกิดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา 2540:53)

ในส่วนของเส้นทางการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยซึ่งมีบทบาทและเป็นกลยุทธ์สำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ นับตั้งแต่การท่องเที่ยวถูกบรรจุลงเป็นส่วนหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เพื่อทดแทนการถดถอยของภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมสาขาอื่นๆ พบว่า ในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาเยือนประเทศไทยจำนวน 19.1 ล้านคน (เพิ่มขึ้น 19.84 เปอร์เซ็นต์ จาก 15.9 ล้านคนในปี พ.ศ. 2553) การท่องเที่ยวสามารถเข้าประเทศอย่างมหาศาล มากถึงประมาณ 24.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือราว 8 แสนล้านบาท (เพิ่มขึ้น 23.9 เปอร์เซ็นต์ จาก 19.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี พ.ศ. 2553) โดยประเทศที่เป็นตลาดสำคัญได้แก่ มาเลเซีย จีน ญี่ปุ่น รัสเซีย และเกาหลีใต้

ทว่าจากการวิเคราะห์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพบว่า ปัจจุบันการท่องเที่ยวไทยเองได้เดินมาถึงจุดที่เรียกได้ว่าเติบโตเต็มที่แล้ว โดยเฉพาะเมื่อมีปัจจัยการเปิดประชาคมอาเซียน (AEC) ที่จะทำให้อุปสงค์ในประเทศในประชาคมรวมทั้งไทย กลายเป็นตลาดการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวที่ใหญ่อีกแห่งหนึ่งของโลก การเปิดประเทศพม่าก็จะเป็นอีกประเด็นหนึ่ง ที่จะเป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยวจากนอกภูมิภาค การปรับบทบาทและทิศทางของไทยให้ได้รับประโยชน์จากการเปิด AEC ท่ามกลางการแข่งขันที่จะเพิ่มขึ้นระหว่างประเทศสมาชิกด้วยกันเอง อาจจะส่งผลให้ไทยเสียส่วนแบ่งการตลาดในอนาคต สิ่งสำคัญจากนี้จึงเป็นการทำให้การเติบโตของการท่องเที่ยวไทยเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยการพยายามยกระดับประเทศไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่มีตำแหน่งทางการตลาดในระดับสูงขึ้น เพื่อรับมือกับสถานะของตลาดการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป

สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวของโลกที่มีแนวโน้มมุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่ให้คุณค่ามากขึ้น เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม หลายประเทศได้มุ่งมองที่

สำคัญว่า การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างขาดความระมัดระวัง ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวจึงมีการพัฒนาขึ้นมาเป็นการบริหารจัดการและเพิ่มคุณค่าของการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงพักผ่อนหย่อนใจ แต่ได้พัฒนามาเป็นการหาความรู้ การทำทาศึกยภาพทางร่างกายและจิตใจ เป็นการท่องเที่ยวที่รวมคุณค่า คุณภาพ เข้ากับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนและการจัดการที่ดีต่อทรัพยากรภายในประเทศซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรมต่างๆ ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ โดยนอกจากเป็นภารกิจของภาครัฐในการรณรงค์ส่งเสริมแล้วผู้ประกอบการ ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งนักท่องเที่ยวเองก็ต้องมีความเข้าใจ และเกิดจิตสำนึกที่จะดำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ พร้อมการเพิ่มคุณค่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เพื่อให้การวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ สอดคล้องและสร้างความยั่งยืนในทุกด้านไปพร้อมกันได้

ทั้งนี้ จากที่คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี ประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่าด้วยแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 (2554:27-40) เพื่อพัฒนาขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็น 1 ใน 5 อันดับของทวีปเอเชีย รวมทั้งจะทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ได้มีการกำหนดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนในรายละเอียด กลยุทธ์ที่ 2.1 ข้อที่ 3 สนับสนุนการท่องเที่ยวชายแดน (Cross Border Tourism) โดยเชื่อมโยงการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ 8 กลุ่ม กับกรอบความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ASIAN IMT-GT ACMECS BIMSTEC และ GMS ข้อที่ 4 ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการพัฒนาเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในพื้นที่

จังหวัดปัตตานี 1 ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนการท่องเที่ยวจังหวัดปัตตานี 2554 เพื่อเป็นการสนองนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยกำหนดให้การท่องเที่ยวมีบทบาทร่วมในการพัฒนาจังหวัด แม้ว่าจะไม่ได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นนโยบายหลักในการพัฒนาจังหวัดในมิติด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากยังมีปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่อยู่เป็นระยะๆ ทำให้นักท่องเที่ยวขาดความมั่นใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวภายในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียงก็ตาม แต่การท่องเที่ยวยังมีส่วนขับเคลื่อนในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาดและยั่งยืน

เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานีและชุมชน ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวภายในจังหวัดให้เต็มศักยภาพ รวมทั้งมุ่งหวังให้การท่องเที่ยวสามารถสร้างความสันติสุขในพื้นที่ได้ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปัตตานีจึงได้พิจารณาคัดเลือกพื้นที่ที่น่าร่องในการพัฒนาการท่องเที่ยวจำนวน 9 ชุมชน ซึ่ง 1 ใน 9 ของชุมชนที่ได้รับคัดเลือก คือ ชุมชนท่องเที่ยวทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้วยเหตุผลที่มีสถานที่ท่องเที่ยวทางนิเวศและทางวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจ และควรที่จะได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด

อย่างไรก็ดี นอกจากในชุมชนท่องเที่ยวทรายขาวที่ได้รับคัดเลือกแล้ว อำเภอโคกโพธิ์ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย ได้แก่ น้ำตกโผกโผก น้ำตกอรุณวาริน วัดช้างไห้ หรือวัดราษฎร์บูรณะ พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 และมัสยิดนัจมุดดิน ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมที่ควรได้รับการพัฒนา รักษาบรรยากาศสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรม เนื่องจากมีองค์ประกอบความพร้อมในด้านต่างๆ อาทิ ภูมิศาสตร์ ศิลปะ ความเชื่อ วัฒนธรรม รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง จึงน่าจะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวได้มากขึ้น

การวิจัยในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เนื่องจากผลของการวิจัยใน

ครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้มีศักยภาพมากขึ้น นอกจากเพื่อสร้างแรงดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในกระแสนุรักษ์ธรรมชาติและสามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม/เพิ่มคุณค่าให้แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้รองรับกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้นทั้งโดยกระแสของโลก และเมื่อไทยก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแล้ว ยังจะช่วยส่งผลดีไปยังเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานี ช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนชาวอำเภอโคกโพธิ์ให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืนอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านนิเวศและด้านวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
2. ทำให้รู้ศักยภาพการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
3. ทำให้รู้แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อันนำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน และการพัฒนามาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นต่อไป

4. ได้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่เหมาะสม สมบูรณ์ ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ และเป็นการนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Multi-method Research) ข้อมูลที่นำมาประเมินเป็นทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษา ซึ่งครอบคลุมพื้นที่โดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยประยุกต์ใช้เกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางนิเวศและทางวัฒนธรรม ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว ซึ่งให้หลักเกณฑ์องค์ประกอบมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

2.1 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน คือ

- ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว
- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก
- ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว

2.2 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3 ด้าน คือ

- ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว
- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก

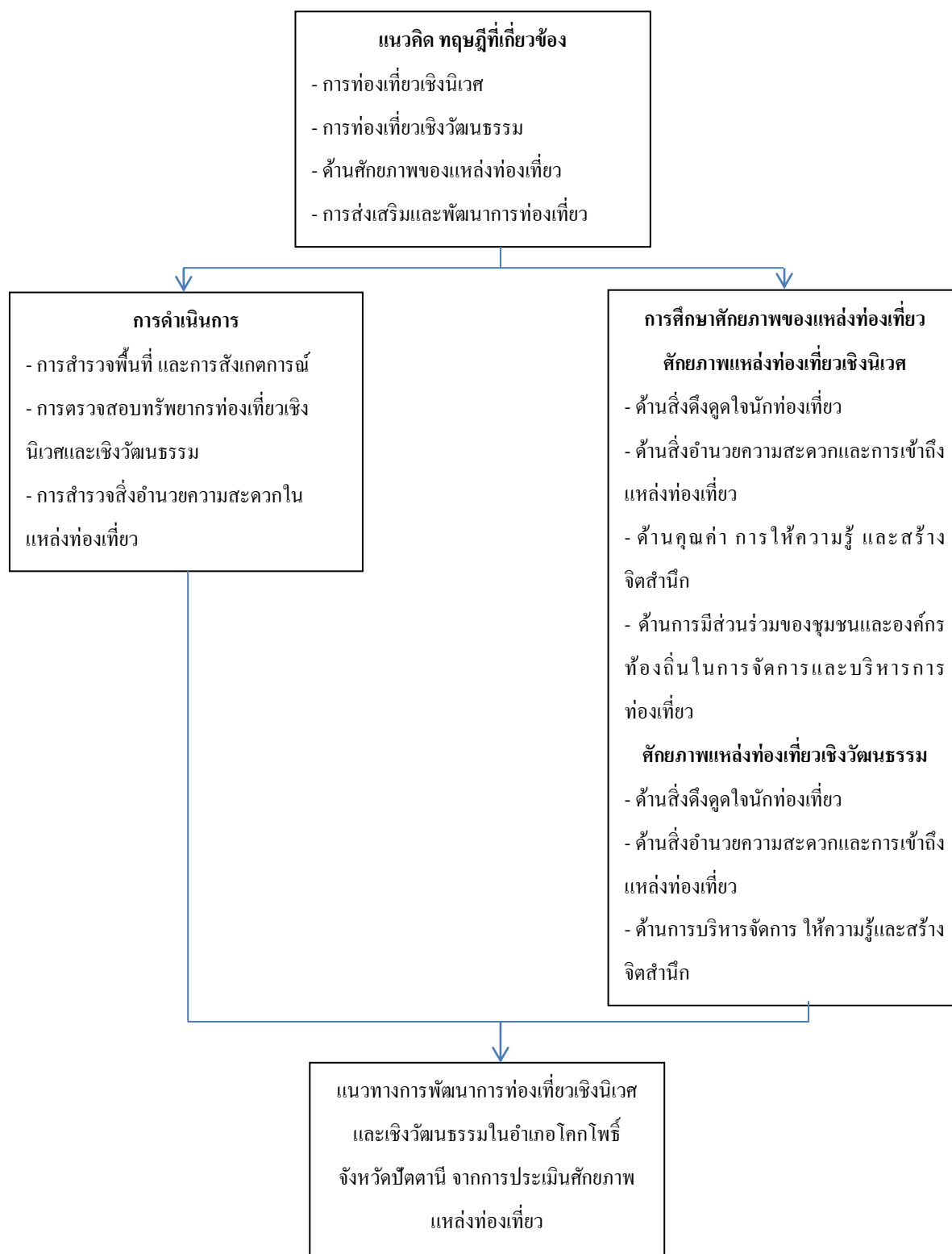
3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

3.1 ภาครัฐ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

3.2 ประชาชนท้องถิ่น ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงพัฒนา และการปรับปรุงใดๆ (สุภาภรณ์ หาญทอง: 2543)

การประเมินศักยภาพ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบความสามารถหรือความพร้อมในการรองรับการดำเนินงานกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว และสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ศักยภาพพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพการท่องเที่ยว หมายถึง ศักยภาพการรองรับการท่องเที่ยวในแง่ของความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ประยุกต์ใช้เกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางนิเวศและทางวัฒนธรรม ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว ตามหลักเกณฑ์องค์ประกอบมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว ตามหลักเกณฑ์องค์ประกอบมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3 ด้าน คือด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (ราชบัณฑิตยสถาน)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมอง

ความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้
(กรรมกรท่องเที่ยว)

ประชากร หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ผู้นำท้องถิ่น รวมถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ประกอบการร้านค้า ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษา

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม เกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเชิงวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
 - 1.1 แนวคิดพื้นฐาน หลักการ และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.2 เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)
 - 2.1 แนวคิดพื้นฐาน หลักการ และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - 2.2 เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
 - 3.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน
 - 3.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
4. การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว
5. การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มาจากคำผสมภาษาอังกฤษระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว มีชื่อเรียกเป็นภาษาไทยในอีกหลายๆ ชื่อ เช่น นิเวศทัศนาจร นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ในภาษาอังกฤษก็มีการใช้คำอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Low Impact Tourism, Bio-tourism, Green Tourism เป็นต้น

แนวคิดพื้นฐาน หลักการ และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ (The International Ecotourism Society (TIES, 1990)) นำเสนอความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่าเป็นการเดินทางที่มีความรับผิดชอบ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ TIES ยังระบุถึงหลักคิดเบื้องต้น เพื่อระบุว่าการท่องเที่ยวเช่นใดที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นั่นก็คือ ส่งผลกระทบน้อยที่สุด สร้างการตระหนักถึงสภาพแวดล้อมและการแสดงความเคารพและตระหนักในวัฒนธรรม ให้ประสบการณ์ที่เป็นบวกทั้งกับผู้มาเยือนและบุคคลท้องถิ่น ให้ผลประโยชน์ด้านการเงินโดยตรงกับการอนุรักษ์ ให้ผลประโยชน์ด้านการเงินและให้อำนาจการบริหารกับบุคคลในท้องถิ่น ชูประเด็นความอ่อนไหวในเรื่องกฎหมายสิ่งแวดล้อม และสภาพสังคมให้กับประเทศเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว

หากยึดความหมายและองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปฏิบัติกันอยู่หลายประเทศ เช่น คอสตาริกา เคนย่า และประเทศในทวีปอเมริกากลางและอเมริกาใต้ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่จัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะจำกัดวงเฉพาะที่เป็นแหล่งธรรมชาติเท่านั้น (nature-based destinations) โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ที่สำคัญได้แก่ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และแหล่งสงวนธรรมชาติในรูปแบบอื่น

จะเห็นได้ว่าความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย มีทั้งส่วนที่คล้ายและแตกต่างกัน ซึ่งนำมาสรุปพอสังเขปได้ดังนี้

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เซบาลอส-ลาสกูเรน (Ceballos-Lascurain, 1988) เป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึงการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

ในขณะที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดทำแผนพัฒนาและอนุรักษ์การท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาเรื่อง Ecotourism ระยะแรกคณะทำงานมีมติใช้คำจำกัดความ Ecotourism ในความหมายภาษาไทยว่า ‘การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์’ โดยมีความประสงค์ที่จะสื่อความหมายให้กับชาวไทยทุกระดับเข้าใจว่ารูปแบบการท่องเที่ยว Ecotourism เป็นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเพื่อรักษาสีเขียว

ต่อมา ททท. ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ทำการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ และขอให้ราชบัณฑิตยสถานกำหนดความหมาย ในที่สุดได้ความหมายของคำว่า Ecotourism คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีการบูรณาการการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และให้ชุมชนท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

กรมป่าไม้ (2548) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และ

สัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย

ราฟ บุคเลย์ (Raff Buckley, 1992 อ้างใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542) นิยามว่า คือการท่องเที่ยวที่ถูกจัดการดูแลอย่างยั่งยืน อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ มีการศึกษาด้านการเรียนรู้วัฒนธรรม และ/หรือสิ่งแวดล้อมเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

กรมสหพันธรัฐการท่องเที่ยว (The Commonwealth Department of Tourism) ประเทศออสเตรเลีย นิยามไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่าธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่าการรักษา ระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้นหมายถึงการบันทึผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่น และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ดวงพร โรจน์เจริญวัฒนา, 2543: 20)

The Ecotourism Society (1991) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชน

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา เรียนรู้ ชื่นชม และมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสามารถบันทึผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นได้

หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สุรเชษฐ์ เชษฐมาศ และครรรชนี เอ็มพันธุ์ (2538ข) ; สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่เป็นพื้นฐานหรือหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยสรุปได้ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและทรงคุณค่าในพื้นที่นั้น
2. เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ และมีการจัดการอย่างยั่งยืน ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบ หรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมก่อนข้างต่ำ และช่วยส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนตลอดไป
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ และการให้การศึกษาเกี่ยวกับระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความประทับใจ และประสบการณ์มีคุณค่า ซึ่งจะสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องทางด้านการอนุรักษ์ ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง
4. เป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การกระจายรายได้ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในภาคบริการต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น มากกว่าการท่องเที่ยวที่เคยส่งเสริมกันมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันที่เรียกว่า Conventional Tourism ซึ่งมักเป็นการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะใหญ่ๆ (Mass Tourism) ที่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่มักจะตกอยู่กับผู้ประกอบการหรือบริษัทนำเที่ยวเท่านั้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538: 7-8) กล่าวถึงหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Principles of Ecotourism) มี 8 ประการ ดังนี้

1. มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน (Nature-based/Cultural-based / Community-based)
2. มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (Sustainably managed)

3. คำนึงถึงสังคมวัฒนธรรม (Inclusive of social and cultural aspects)
4. ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น (Educational to tourist and local people)
5. คนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ (Benefit to local people)
6. คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Involvement of local people)
7. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นของแท้ ดั้งเดิม (Product authentic)
8. นักท่องเที่ยวมีความพอใจ (Tourist satisfaction)

ส่วน ชีรพัฒน์ ตี๋ตัน (2546:26) ได้กำหนดแนวคิดพื้นฐาน หรือหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอาไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะให้ความสำคัญระยะยาวเป็นพิเศษในการเข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และข้อพึงระมัดระวังประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ หากนักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว แล้วเข้าไปประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็อาจส่งผลกระทบต่อด้านลบแก่สิ่งแวดล้อมธรรมชาติได้ สูงกว่าการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ เพราะกิจกรรมส่วนใหญ่ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และห่างไกลจากสายตาของเจ้าหน้าที่

2. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมลงหรือถูกทำลายคุณค่าไปก็มีโอกาสเกิดได้สูง ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจ และการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว หรือผู้มาเยือนเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวให้คงอยู่ เพื่อสนองความต้องการของคนทั่วไปจึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ นอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่นๆ เช่น ราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบของแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย

3. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว หลักการข้อนี้มีความสัมพันธ์กับการสร้างจิตสำนึกโดยตรง กล่าวคือนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนา หรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์จากธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น นิยมที่จะเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำท่าย และมักจะไม่สนใจกับความสะดวกสบาย กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงต้องการการบริการและการอำนวยความสะดวกประเภทที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมมากกว่า ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงควรต้องพิจารณาถึงการจัดให้มีการสื่อความหมายธรรมชาติ เพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึกซึ้ง ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวและได้รับความพึงพอใจกลับไป

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในส่วนบริการอื่น ๆ เป็นต้น

จากนิยามและหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมีความแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม (Conventional Tourism) กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีขอบเขตในการพิจารณาที่ลึกซึ้งและให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์เป็นหลัก ดังนั้นจึงสามารถสรุปวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ 4 ประการ (ยูดี นิรันดร์ตระกูล, 2538: 53 – 55) คือ

1. เพื่อสร้างจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ
2. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว
3. เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่
4. เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากวัตถุประสงค์หลักๆ ดังที่ระบุข้างต้นแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ เพื่อการจัดการที่เหมาะสมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงกำหนดองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism) ครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ในการร่วมคิด

วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย เพื่อควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism)

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม มีสิ่งที่ควรทำความเข้าใจเพิ่มเติมดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคนละใหญ่ (Mass Tourism) เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกัน หรือมากกว่านักท่องเที่ยวคนละใหญ่หากปราศจากการจัดการที่ดี การจัดการกับการท่องเที่ยวคนละใหญ่ในทิศทางและภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ จัดเป็น Mass Ecotourism

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยากลำบาก มีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย เพียงแต่มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสีเขียวอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม ทุกระดับและมีรายได้สูงได้เช่นกัน

3. ลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ ลักษณะเฉพาะนี้ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism และ Historical Tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม

ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวด้วย ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งอาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ ได้

จากการศึกษาความหมายและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อม เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องขึ้นภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2539 อ้างในสฤณ, 2548) ซึ่งการใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดนี้เองจะสามารถช่วยรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ยาวนานที่สุด

เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แม้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะตอบกระแสอนุรักษ์ธรรมชาติและตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ทำให้ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะสถานที่ที่มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรและกิจกรรมเชิงนิเวศที่มีมาตรฐานจะเป็นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก แต่ก็พบว่าประเทศไทยในภาพรวมยังขาดความพร้อมหลายๆ ด้าน ทั้งปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติของไทยที่โดยรวมอยู่ในระดับใกล้เคียงกับประเทศคู่แข่งในภูมิภาคเอเชียด้วยกัน และนักท่องเที่ยวมองว่าประเทศไทยไม่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัยของไทยจึงยังต้องมีการพัฒนาด้านคุณภาพและด้านความรู้ยิ่งมาก (งานวิจัยโครงการศึกษาสถานการณ์และโอกาสการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวกลุ่ม Eco & Adventure การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2556)

การจัดทำดัชนีชี้วัดหรือเกณฑ์กำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจน สำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานและนำข้อมูลไปจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนต่อไปจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก นอกจากนั้นยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ของชุมชนและประเทศ รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศมากขึ้นด้วย

การศึกษาในครั้งนี้จะประยุกต์ใช้ดัชนีมาตรฐานซึ่งจัดทำขึ้นโดยสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว ที่ได้กำหนดไว้สำหรับประเมินสถานภาพและคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เป็นการนำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นนามธรรม ปรับให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

กรอบแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในครั้งนี้ได้ยึดตามกรอบและแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

1. ศักยภาพความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ โดยยึดตามหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. การจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. การสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม
 - การสร้างจิตสำนึก หมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ สนใจ ใส่ใจ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

- การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบ จึงได้นำหลักการดังกล่าวมาพิจารณากำหนดดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1. ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์ประกอบในเรื่องของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนับว่ามีความสำคัญที่สุด ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรจะเป็นแหล่งธรรมชาติที่สามารถก่อให้เกิดความพอใจในการเรียนรู้ และสัมผัสกับระบบนิเวศ อาจมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นๆ นอกจากนี้ การคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ จากแนวคิดดังกล่าว ศักยภาพของแหล่งธรรมชาติในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงสามารถสรุปดัชนีมาตรฐานคุณภาพได้ 4 ดัชนี ได้แก่

- 1) แหล่งธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้
- 2) มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ
- 3) แหล่งธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4) ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

2. การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การประเมินมาตรฐานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนจะต้องพิจารณาใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยหลักการจำแนกเขตการจัดการและการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ด้านการบริการนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการติดตามและการประเมินการ

เปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว จากแนวคิดดังกล่าวองค์ประกอบนี้จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ดังนี้ ได้แก่

- 1) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว
- 3) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 4) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

3. การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 4 ดังนี้ ได้แก่

- 1) มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- 2) มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านการประหยัดพลังงานและการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี
- 3) มีการให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์กับพนักงานนำเที่ยว นักท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่
- 4) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และชุมชน

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 2 ดังนี้ ได้แก่

- 1) ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- 2) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบ่งขั้นตอนในการประเมินออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นการประเมินว่าพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ซึ่งถ้าพื้นที่ที่ทำการประเมินขาดคุณสมบัติในข้อใดข้อหนึ่งนั้น แสดงว่าพื้นที่นั้นไม่สมควรจะพิจารณาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยข้อกำหนดในด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย

- เป็นพื้นที่ธรรมชาติ หรือเป็นพื้นที่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง
- การใช้พื้นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

พื้นที่ที่ขอรับการประเมินจะต้องผ่านข้อกำหนดทั้ง 2 หัวข้อ จึงจะเข้าสู่การประเมินในขั้นตอนต่อไปคือ การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การประเมินในขั้นตอนนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณี ตามลักษณะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ธรรมชาติ ได้แก่

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ในกรณีที่ผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่นั้นมีความประสงค์ที่จะทราบว่าพื้นที่ของตนมีความเหมาะสม หรือมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ก็สามารถที่จะนำแบบประเมินไปใช้ประเมินพื้นที่ธรรมชาติได้ โดยทำการประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว หรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอยู่ในปัจจุบัน ถ้าประสงค์จะขอรับการประเมินจะต้องทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

พระราชบัญญัติวัฒนธรรม พ.ศ. 2485 ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ทางวิทยาการหมายถึงพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่ของตน ในขณะที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า เป็นสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่วิถีชีวิตของหมู่คณะ ซึ่งต่อมาพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้นิยามใหม่ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา

ส่วนคำว่า Culture ในภาษาอังกฤษ ที่แปลว่าวัฒนธรรมนั้น มาจากภาษาละติน คำว่า cultura ซึ่งแยกมาจากคำ colere ที่แปลว่า การเพาะปลูก ความหมายทั่วไปในสากล หมายถึงรูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ

ยูเนสโก (2543) ได้พรรณนาถึงวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมควรได้รับการยอมรับว่าเป็นชุดที่เด่นชัดของจิตวิญญาณ เรื่องราว สติปัญญาและรูปแบบทางอารมณ์ของสังคม หรือกลุ่มสังคม ซึ่งได้

หลอมรวมเพิ่มเติมจากศิลปะ วรรณคดี การดำเนินชีวิต วิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกัน ระบบคุณค่า ประเพณีและความเชื่อ

โดยนิยามแล้ว วัฒนธรรมก็คือชุดของเรื่องราวทางวัฒนธรรมนั่นเอง โดยเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป (2515 : 55) กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึง สภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม อันมีความหมายได้หลายนัยแล้วแต่จะมุ่งมองวัฒนธรรมในแง่ใด ซึ่งวัฒนธรรมนี้มนุษย์เองเป็นผู้สร้างและปรับปรุงจากธรรมชาติและเรียนรู้จากกันและกัน ดังนั้นวัฒนธรรมจะเจริญหรือเสื่อมก็อยู่ที่คนในสังคมนั้นๆ วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 5 หมวดใหญ่ คือ

1. วัฒนธรรมวัตถุ เช่น สิ่งปลูกสร้างต่างๆ อาหารการกิน เครื่องแต่งกาย อาวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้ เป็นต้น
2. สถาบันสังคม กิจกรรมที่จัดตั้งเป็นระเบียบขึ้นไว้ เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่สังคมสนใจ ในการดำเนินวิถีชีวิตอย่างปกติสุข ปราศจากการเบียดเบียนที่กดขี่กัน อย่างมีสวัสดิภาพสังคม เช่น การจัดระเบียบครอบครัว การถ่ายทอดวัฒนธรรมรุ่นต่อรุ่น และโครงสร้างการเมือง เป็นต้น
3. จิตใจ เช่น วัฒนธรรมทางความเชื่อ ศาสนา เพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจยามมีทุกข์เดือดร้อน หรือเป็นเครื่องกำหนดบังคับใจไม่ให้ประพฤติชั่ว
4. สุนทรียภาพ การสร้างสิ่งที่เป็นความงาม ความไพเราะ เรียกว่าศิลปะซึ่งแบ่งออกเป็น ศิลปะบริสุทธิ์ (Pure Arts) และศิลปะประยุกต์ (Decorative Arts)
5. ภาษา วัฒนธรรมจะขึ้นยงและมีความเจริญงอกงามได้อยู่ที่มนุษย์มีภาษา เพราะเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กันในสังคมเพื่อเป็นการสื่อความรู้และความรู้สึกแก่กัน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism หรือ Culture Tourism) จึงน่าจะหมายถึงการท่องเที่ยวที่มุ่งศึกษา เรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจถึงความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ ของคน สังคม วิถีชีวิตของท้องถิ่นต่างๆ โดยสามารถศึกษาได้จากประวัติศาสตร์ ตำนาน ปราชญ์ท้องถิ่น ภูมิสถาปัตย์ วิถีชีวิต การงานอาชีพ ศิลปะ ภาษา ประเพณี นาฏศิลป์ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทั้งนี้มีได้

มุ่งในการที่จะต้องสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาหรือว่าต้องดำรงสภาพเดิมแต่ครั้งอดีตมา หากแต่ศึกษาความเป็นมา (อดีต) เพื่อสร้างความเข้าใจ เพื่อที่จะรับรู้ความเป็นจริงในปัจจุบันได้โดยความเข้าใจ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นสามารถทำได้หลายรูปแบบและหลายแนวคิด โดยประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น จึงเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศปีละกว่าแสนล้านบาท มีศักยภาพและโอกาสในการใช้สร้างสรรค์พัฒนาให้เป็นสินค้าและบริการที่มีคุณค่าสูงได้

แนวคิดพื้นฐาน หลักการ และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ปัจจุบันได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีผู้ให้ความหมายการท่องเที่ยวประเภทนี้ไว้หลายท่าน เช่น พลอยศรี โปราณนันทน์ (อ้างอิงจาก ชัชวาลย์ ธรรมสอนและคณะ 2548 : 20) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการความรู้หรือมีประสบการณ์ในวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ กิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทนี้จะอยู่ในรูปแบบที่ได้รับความรู้หรือประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็มีความเพลิดเพลินรวมอยู่ด้วย เช่น การมีประสบการณ์ด้านอาหาร ดนตรี การละเล่น การต้อนรับที่เป็นวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน เป็นต้น

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540 : 1-10) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพันพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ในขณะที่บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548: 38) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่เน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543: 65) ยังกล่าวเสริมอีกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและการเข้าร่วมใช้ชีวิตวิถีชีวิตเก่าๆ ที่กำลังสูญหายไปในช่วงท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณีและงานเทศกาล เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ได้มีผู้ให้ความหมาย และคำจำกัดความไว้มากมาย มีทั้งส่วนที่คล้ายและแตกต่างกัน ซึ่งนำมาสรุปพอสังเขปได้ดังนี้

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วาระน สมิท (Valene Smith) (อ้างใน ศิริ ฮามสุโพธิ์, 2539 : 65-66) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า คือการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสและเข้าร่วมการใช้วิถีชีวิต แบบดั้งเดิมเก่าๆ ของท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาและการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตน

Sugar (อ้างในพลอยศิริ โปราณนันทน์ 2539: 94) กล่าวถึงส่วนประกอบทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวในเชิงของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า ประกอบด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ งานหัตถกรรม กิจกรรมทางประเพณี ภาษา อาหาร ศิลปะ ดนตรี ศาสนา สถาปัตยกรรม การศึกษา ลักษณะการแต่งกาย เทคโนโลยีของชุมชนท้องถิ่น และกิจกรรมยามว่าง

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542:16) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้ และความภาคภูมิใจ

กุสวัตร์ สุขเลี้ยง (2545 :39) ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจ วัฒนธรรมกับมนุษย์มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตมนุษย์อยู่ตลอดเวลา

วรรณ วลัยวานิช (2546: 146) ได้ศึกษารวบรวมเกี่ยวกับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า เป็นการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมงานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องในเทศกาลต่างๆ เป็นการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้ประโยชน์ท้องถิ่น ซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญคือ เป็นประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของแต่ละท้องถิ่นและสมควรที่จะดำรงรักษาให้คงอยู่ไว้สืบต่อไป เจ้าของพื้นที่ร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการและการอนุรักษ์ โดยมีวิทยากรและมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น รวมทั้งมุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม

ในขณะที่ ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว (2555) ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น

จากการทบทวนเอกสารดังกล่าวข้างต้น จึงได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเรียนรู้จากวัฒนธรรมอื่นๆ เพื่อให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ๆ ที่กว้างไกล จากการมีประสบการณ์ในแหล่งวัฒนธรรมที่คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้

รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ อันประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านของศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณีล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจที่สำคัญ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา: 2548) ซึ่งการจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม 4 ประการ คือ

1. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
2. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย
4. เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของท้องถิ่นให้ดีขึ้น

หลักการและลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีรูปแบบและลักษณะที่หลากหลาย เนื่องจากในปัจจุบันได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง ควรยึดหลัก 4 ประการดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษาข้อมูลรวบรวมเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่าประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงดูดชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ

3. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและ ได้รับวามเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม

4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น รวมทั้งการ เคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเองด้วย

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากหลักการดังกล่าวจึงได้มีการจำแนกลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ 9 ประการ ดังนี้ (เพียกานต์ นามวงศ์, 2552: 18 - 19)

1. ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้ดีที่สุด

2. มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ให้เกิดผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด

3. คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจ การท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จาก การท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

6. มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

7. ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8. คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับและความสะอาดของพื้นที่ โดยต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9. คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่สำคัญควรมี 6 ด้านดังต่อไปนี้ (เพียกานต์ นามวงศ์, 2552: 19 - 20)

1. องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบไปด้วยสิ่งดึงดูดใจ 10 ประการ คือ

- 1) ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
- 2) โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ
- 3) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมือง รวมทั้งซากปรักหักพัง
- 4) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก

- 5) ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา
- 6) คนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ
- 7) ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา
- 8) วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร
- 9) ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่างๆ
- 10) ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและได้รับผลตอบแทนในกำไรธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนา หรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และรับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรัก ความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เนื่องจากสภาพแวดล้อม ความเชื่อ และความเป็นอยู่ที่มีความแตกต่างกัน จึงส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีลักษณะที่แตกต่าง โครงการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กระทรวงวัฒนธรรม (2555) ได้แบ่งลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. มรดกโลก สิ่งที่ยังบอกถึงคุณค่าของสิ่งที่มนุษยชาติหรือธรรมชาติสร้างขึ้นมา ควรแก่การอนุรักษ์ปกป้องให้ตกทอดไปยังชนรุ่นหลัง และเป็นสิ่งที่ทุกคนในโลกปัจจุบันนี้เป็นเจ้าของร่วมกัน แบ่งออกเป็น มรดกแห่งความทรงจำของโลก มรดกโลกทางวัฒนธรรม และมรดกโลกทางธรรมชาติ

2. อุทยานประวัติศาสตร์ บริเวณที่มีหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์สมัยใดสมัยหนึ่งของประเทศ หลักฐานและความสำคัญดังกล่าวอาจเป็นทางวัฒนธรรม การเมือง และสังคมวิทยาก็ได้

3. พิพิธภัณฑ์ หน่วยงานที่ไม่หวังผลกำไร เป็นสถาบันที่ถาวรในการรวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย สื่อสาร และจัดแสดงนิทรรศการ ให้บริการแก่สังคมเพื่อการพัฒนา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อการค้นคว้า การศึกษา และความเพลิดเพลิน โดยแสดงหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์และสภาพแวดล้อม สิ่งซึ่งสงวนรักษาและจัดแสดงนั้นไม่ใช่เพียงวัตถุ แต่ได้รวมถึงสิ่งที่มีชีวิตด้วย โดยรวมไปถึงสวนสัตว์ สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน สถานที่สงวนสัตว์น้ำ และสถานที่อันจัดเป็นเขตสงวนอื่นๆ รวมทั้งโบราณสถานและแหล่งอนุสรณ์สถาน ศูนย์วิทยาศาสตร์ และท้องฟ้าจำลอง

4. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตรงกันข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เมืองขนาดใหญ่ๆ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ที่รัฐบาลก่อสร้างขึ้น เช่น พระราชวัง หรืออาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ

5. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ประกอบด้วย สภาพภูมิอากาศ (Climate) ทิวทัศน์ที่สวยงาม (Scenery) และสัตว์ป่า (Wildlife) นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด แต่แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเหล่านี้จะต้องได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดีจากทุกฝ่าย เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาจทำลายความสวยงามอันทรงคุณค่าเหล่านี้ลงได้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลมาจากวัฒนธรรมองค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม ทำให้แต่ละพื้นที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงาม สภาพความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปท่องเที่ยว

ในขณะที่สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว จำแนกประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้มาเยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนของชนเผ่า ศูนย์วัฒนธรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติ คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้ ทัศนคติ ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่างๆ และภูมิปัญญาของชนเผ่า

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท ซึ่งหมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ ผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2. แหล่งวัฒนธรรมประเพณีและหัตถกรรมพื้นเมือง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และซื้อสินค้าของที่ระลึก

จากผู้ประกอบหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษามรดกความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และการได้สัมผัสสิ่งของที่ระลึกที่พอใจ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ ได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม เพื่อจะนำไปสู่การวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและให้เหมาะสมกับประเทศไทย จำเป็นต้องเข้าใจพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจากการศึกษาของ Bywater (1993) ได้แยกประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. นักท่องเที่ยวตามแรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culturally Motivated) หมายถึง ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ ศึกษาวัฒนธรรม และมีพฤติกรรมที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเป็นระยะเวลานาน
2. นักท่องเที่ยวตามแรงบันดาลใจทางวัฒนธรรม (Culturally Inspired) หมายถึง ผู้ที่ถูกดึงดูดใจด้วยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักหรือได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อรูปภาพ โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้ระยะเวลาที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวน้อยกว่าประเภทแรก แต่มีโอกาสที่จะเดินทางกลับมายังสถานที่ท่องเที่ยวอีกครั้งในอนาคต
3. นักท่องเที่ยวตามแรงดึงดูดทางวัฒนธรรม (Culturally Attracted) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวสั้น อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย

ทั้งนี้ Smith (2003, อ้างอิงใน กาญจนาและศรัณยา แสงลิ้มสุวรรณ Executive Journal : 142) ได้จัดประเภทและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้

ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	สถานที่และกิจกรรมที่สนใจ
นักท่องเที่ยวแหล่งมรดก (Heritage Tourist)	ปราสาท พระราชวัง บ้านโบราณ แหล่งโบราณคดี อนุสาวรีย์
นักท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist)	โรงละคร การแสดงคอนเสิร์ต เทศกาล งานประเพณี
นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourist)	ถ่ายภาพ วาดภาพ เครื่องปั้น ทำอาหาร หัตถกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง (Urban Cultural Tourist)	แหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งอุตสาหกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท (Rural Cultural Tourist)	การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชน ฟาร์ม พิพิธภัณฑ์ ธรรมชาติ ภูมิทัศน์
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Cultural Tourist)	ชาวเขา ทะเลทราย เดินป่า ศูนย์วัฒนธรรม ศิลปะและหัตถกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมทันสมัย (Popular Cultural Tourist)	สวนสนุก ห้างสรรพสินค้า การแสดงคอนเสิร์ต งานแข่งขันกีฬา

การแบ่งประเภทและลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ทราบถึงลักษณะและความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ตอบสนองความต้องการ อันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แหล่งท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนให้คงไว้

เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในประเทศไทยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถูกใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างแพร่หลาย โดยนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว

วัฒนธรรมและสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ในทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่ว่าโบราณสถาน นิทานพื้นบ้าน ศิลปะพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมประเพณี มรดกพื้นบ้าน หรือแม้แต่สภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น ได้ถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อการบริโภคและแลกเปลี่ยนเชิงเศรษฐกิจ (พิทักษ์, 2548)

ทั้งนี้การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวใดนั้น แหล่งท่องเที่ยวนั้น จะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัย และความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจแล้ว แหล่งท่องเที่ยวควรมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากร จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการบริหารจัดการซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ ทั้งในด้านการจัดการด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยว การมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการที่เหมาะสม

จากเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวนั้น ทำให้การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสำคัญต่อการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก รวมทั้งการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วย

จากแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น การศึกษาในครั้งนี้จะประยุกต์ใช้ดัชนีมาตรฐานซึ่งจัดทำขึ้นโดยสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว ซึ่งได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 3 ด้าน ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น ความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ อีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย

สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้
- 2) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี
- 3) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม
- 4) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง
- 5) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้
- 6) ความผูกพันต่อท้องถิ่น
- 7) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

2. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว
- 3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับด้านท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งวัฒนธรรมอาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วย สำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน
2. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว
2. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

3. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มี 2 ด้าน ได้แก่

1. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่
- 3) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

2. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว
- 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 3) การจัดการด้านการให้ความรู้ และการสร้างจิตสำนึก
- 4) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- 5) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบ คือ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และศักยภาพการบริหารจัดการ โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวมากที่สุด เนื่องจากเป็นสิ่งดึงดูดใจสำคัญสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้า

ไปเที่ยวชม ส่วนองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการมีความสำคัญของคะแนนรองลงมา และองค์ประกอบด้านศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญของคะแนนน้อยที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวมีหลากหลายลักษณะขึ้นอยู่กับประเภทของแหล่งท่องเที่ยว โดยทั่วไปประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ และทางสังคมหรือวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวและการดำรงชีวิตของคนที่อยู่อาศัยอยู่ เพราะเป็นฐานของการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอันสำคัญยิ่ง หากสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง เช่น อากาศเป็นพิษ น้ำเสีย การจราจรแออัด ระบบนิเวศของป่าถูกทำลาย ฯลฯ การท่องเที่ยวก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นก็จะมีคุณภาพชีวิตด้อยลง ผู้ประกอบการท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ จะขาดรายได้ และการจ้างงานจะลดน้อยถอยลง ซึ่งทั้งหมดเป็นผลเสียต่อสังคมโดยรวม

ในอดีตหลายประเทศในโลกเคยประสบปัญหาดังกล่าวมาแล้ว ประเทศไทยเองก็มีบทเรียนในเรื่องนี้ตามแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ซึ่งสาเหตุสำคัญเกือบทุกกรณีมักเกิดจากการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทสิ่งปลูกสร้าง ที่เกินขอบเขตหรือกำลังความสามารถที่แหล่งท่องเที่ยวจะรับได้ ขาดการแบ่งโซนที่ถูกต้องเหมาะสม คำนึงถึงปริมาณนักท่องเที่ยวมากกว่าคุณภาพ และขาดการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและฐานทรัพยากร รวมไปถึงการไม่เคารพต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น โดยขาดการวางแผน และการจัดการที่ดี รายได้ซึ่งเกิดจากการท่องเที่ยวในแต่ละปีจึงไม่มากพอที่จะนำมาใช้ในการฟื้นฟูหรือบูรณะสิ่งแวดล้อมตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้ (สมชัย เบนญชย)

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีจุดเริ่มต้นเมื่อกระแสเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ความรุนแรงและต่อเนื่องมากขึ้น โจมตีการท่องเที่ยวว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทั้งของแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม และชุมชน องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้จัดการประชุมสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2515 โดยได้ข้อสรุปให้ประเทศสมาชิกหันมา

สนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้นโดยมุ่งเน้นการพัฒนาประเทศควบคู่กับการรักษาสิ่งแวดล้อมและชุมชน การประชุมครั้งต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ที่ประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื่องจาก เห็นว่าการท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และโครงสร้างชุมชนต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึง เป็นที่มาของแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Theobald, 1994)

สอดคล้องกับการจัดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้นที่เมือง แวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา หรือที่เรียกกันว่า Globe' 90 Conference การประชุมในครั้งนั้น ได้ให้ ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืนที่จะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และ จากผลการประชุม ได้มีการให้คำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ไว้ว่า “เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็น เจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และ สุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย” (สฤษฎ์, 2548)

หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถอยู่รอดได้ ปัจจุบันได้มีการจัดการท่องเที่ยวซึ่ง นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม (Social-Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวทางทะเล (Marine Tourism) การท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) อย่างไรก็ตาม กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เป็น รูปธรรมชัดเจนถูกนำเสนอโดย John Swarbrooke (1999) เพื่อมุ่งเน้นการการรักษาสมดุลของการ พัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมรดกทาง วัฒนธรรม โดยแนวคิดของ Swarbrooke ตั้งอยู่บนคำจำกัดความว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การ ท่องเที่ยวซึ่งทำให้เศรษฐกิจเจริญงอกงาม แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และ ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มูลค่าทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว นั้น รวมถึง โครงสร้างทางสังคมของพื้นที่

โดยหลักการพัฒนาที่สำคัญควรเน้นการพัฒนาที่ควบคู่กันไประหว่างการเติบโต และการรักษามูลค่าทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ผ่านการวางแผนและจัดการที่เหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งรวมถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยวที่ดีไม่ควรที่จะมองสิ่งแวดล้อม มรดกทางวัฒนธรรม หรือแหล่งท่องเที่ยวเป็นเพียงแค่สินค้าที่จะนำรายได้เข้าสู่ประเทศ หากแต่ควรมองแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวให้เสมือนสิ่งล้ำค่าของคนทั้งประเทศ ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ต่อไป ทั้งนี้ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้

1. สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินสมบัติที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษาไว้ให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น
2. การท่องเที่ยวเป็นการจัดกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกให้กับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ให้มีความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์เท่าเทียมกันจากการท่องเที่ยวด้วย
3. การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากร ก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคต หรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม
4. กิจกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติและลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าวแล้ว กล่าวคือ ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใดเปราะบางทางธรรมชาติมากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขตและให้กระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรมและเวลาของการท่องเที่ยว
5. ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของท่องเที่ยวประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว
6. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลายหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืน

7. องค์กรทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์กรในท้องถิ่น และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม ต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว และจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง

นอกจากนี้ Swarbrooke (1999) ยังกล่าวถึงหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไม่ต่อต้านการเจริญเติบโตอันเนื่องมาจากการพัฒนา แต่ต้องเน้นข้อจำกัดของการเจริญเติบโต และการท่องเที่ยวต้องจัดการบริหารภายใต้ข้อจำกัดนี้
2. ต้องจัดการวางแผนและการจัดการที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์
3. คำนึงถึงผลกระทบยาวมากกว่าระยะสั้น
4. การจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มิได้มุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมแต่รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการบริการ
5. ให้ความสำคัญกับความต้องการที่ทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจแต่ต้องอยู่ภายใต้ความเสมอภาคและยุติธรรม

ส่วน Shirley Eber (1993) อ้างโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) กล่าวว่า หลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรมีองค์ประกอบ 10 ประการ ได้แก่

1. การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) ควรมีการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม เนื่องจากสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญมากต่อการท่องเที่ยว
2. ลดการบริโภคที่มากเกินไปและความจำเป็นและการลดปริมาณของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) ทำให้มีทรัพยากรเหลือเก็บไว้ใช้ได้ยาวนานขึ้น และช่วยลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดของเสีย หรือการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายไป

3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลาย (Maintaining Diversity) ทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวมาก นอกจากนี้ยังช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

4. การผสมผสานการท่องเที่ยวให้เข้ากับการวางแผน (Integrating Tourism into Planning) ให้เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่นและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพของการท่องเที่ยวในระยะยาวได้

5. สนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economics) ด้วยการสนับสนุนการซื้อสินค้าที่ผลิตจากคนในท้องถิ่นและใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่น ทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนอยู่ในท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น (Involving Local Communities) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นจะทำให้เกิดคุณภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่น และเป็นการลดความขัดแย้งของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

7. การปรึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนในท้องถิ่น (Consulting Stakeholders and the Public) ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ ซึ่งจะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยวได้

9. ทำการตลาดด้วยความรับผิดชอบ (Marketing Tourism Responsibility) การตลาดเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่ผู้ประกอบการก็ต้องทำการตลาดให้ลูกค้าทราบถึงจริยธรรมของบริษัท ความรับผิดชอบต่อตลาดนี้ ผู้ประกอบการจะต้องสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวด้วยการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์

10. การดำเนินการวิจัย (Undertaking Research) เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมขอบข่ายของการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ หลายรูปแบบ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้าง) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐบาล ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว ชุมชนในท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือต้องการให้การท่องเที่ยวทุกรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมขนาดใหญ่ในหลายพื้นที่ โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจำนวนมากเป็นการเปลี่ยนแปลงในแง่ลบ ความยั่งยืน (Sustainability) จึงเป็นกุญแจที่จะนำไปสู่หลักการจัดการกิจกรรมของมนุษย์ มีการให้แนวทางในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนไว้ 2 ประการ คือ ประการแรก การสร้างสมดุลระหว่างความต้องการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ กับความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสนองตอบความต้องการในอนาคต โดยลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นให้เหลือน้อยที่สุด และประการที่สอง การผลักดัน และสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช : 2545: 23-24) ดังรายละเอียดคือ

1. การสร้างสมดุลระหว่างความต้องการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ กับความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการใช้งานในอนาคตโดยพยายามควบคุมผลกระทบทางลบให้มากที่สุด ซึ่งการจัดการทรัพยากรดังกล่าวจะประสบความสำเร็จได้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ เจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ นักอนุรักษ์ รวมถึงนักท่องเที่ยว จะต้องร่วมมือกันในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอยู่อย่างจำกัดให้รอบคอบที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต ฉะนั้น การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแนวทางนี้จะต้องจัดให้มีการดำเนินการ และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถในการรองรับทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ

1) การจัดการตามขีดความสามารถในการรองรับทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดการโดยยอมให้มีจำนวนคนมากที่สุดที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และไม่ทำให้ประสบการณ์ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับนั้นมีคุณภาพลดลงจนไม่อาจยอมรับได้

2) การจัดการตามขีดความสามารถในการรองรับทางด้านการตลาด หมายถึง การจัดการโดยไม่ยอมให้มีจำนวนคนเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการที่จะให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว เพราะหากเกินขีดความสามารถในการรองรับแล้ว ตลาดการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤต

3) การจัดการตามขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน หมายถึง การจัดการตามขีดความสามารถในการรองรับซึ่งจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการนี้จะต้องพยายามไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ เพราะหากเกินขีดความสามารถแล้ว ชุมชนในบริเวณนั้นจะรู้สึกถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นได้

2. การผลักดันและสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยว ที่ไม่ส่งผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีดังนี้ คือ

1) การส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องนำมาพิจารณา คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และการกระจายรายได้ แต่การที่จะผลักดัน และสนับสนุนการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะต้องพิจารณาสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจสรุปได้ 8 ประการ ได้แก่

1.1) การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องมีการจัดการแบบองค์รวม

1.2) การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง จึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างกำไรเพื่อความอยู่รอด และผลประโยชน์ของชุมชน

1.3) การตอบสนองความต้องการหรือพันธะทางสังคม หมายถึง การให้ความเคารพต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ รวมถึงความหลากหลาย และมรดกทางวัฒนธรรม

1.4) ศูนย์วิทยานับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การจัดการจึงควรต้องมีการธำรงรักษาไว้ซึ่งศูนย์วิทยานของสถานที่เหล่านั้น

1.5) กระบวนการ และขอบเขตทางนิเวศวิทยาเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง เพื่อให้การพัฒนาและการจัดการสามารถรักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งกายภาพ และชีวภาพที่ประอบบางเอาไว้ได้

1.6) การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืช และสัตว์ต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญ เพราะสิ่งเหล่านี้คือทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ

1.7) การดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต จะช่วยให้สิ่งมีชีวิตทั้งหมดบนโลกในนี้สามารถมีชีวิตอยู่รอดต่อไปได้

1.8) ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ความรับผิดชอบ และปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) การผลักดันให้มีมาตรการเพื่อสนับสนุนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีดังนี้

2.1) มาตรการทางสังคม เป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับสังคม และประชาชน หากมีผู้ไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกสังคมประณาม ทำให้เกิดความอับอายต่อสังคม และยังคงชดเชยค่าเสียหาย และทำให้เสียเวลาอีกด้วย

2.2) มาตรการทางธรรมชาติ เนื่องจากธรรมชาติมีการรักษาสมดุลในตัวเองอยู่แล้วหากมีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้องและเหมาะสมแล้ว ทรัพยากรเหล่านั้น ก็สามารถฟื้นตัวได้ในระยะเวลาอันควร

2.3) มาตรการทางการเมือง การกำหนดนโยบาย การวางแผนที่ชัดเจนในการป้องกันและปราบปราม มีการออกกฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4) มาตรการทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การเก็บค่าธรรมเนียมหรือภาษีเพื่อนำไปใช้ในการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งอาจแบ่งออกเป็น มาตรการเก็บภาษีโดยตรง ซึ่งเป็นการเรียกเก็บรายหัวโดยรวมกับการใช้บริการ เช่น การเก็บค่าธรรมเนียม หรือ ภาษีในการเข้าอุทยาน และมาตรการทางอ้อม ได้แก่ การเก็บค่าธรรมเนียมในการออกใบอนุญาตการประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว และค่ากำจัดขยะ

2.5) มาตรการทางการจัดการ เป็นการจัดระบบการจัดการในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสภาพที่สมดุล โดยมีการวางแผนการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่นการแบ่งเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ การจัดทำป้ายบอกทาง และการจัดทำคู่มือท่องเที่ยว การควบคุม เช่น การจัดรถ/เรือรับส่งตามตารางเวลา การจัดให้มีผู้เข้าชม การจัดระบบการจราจรให้รถไม่ติดขัด และปลอดภัย การจัดฝึกอบรมบุคลากร และระบบบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

จากหลักคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน 10 ประการ (จุลสารการท่องเที่ยว, 2536 (12)) คือ

1. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อน แล้วจึงพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลัง เพื่อให้เหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ
2. มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการท่องเที่ยวต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. มุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุกๆ ด้าน ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ
4. มุ่งให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

5. มุ่งใช้วัสดุและผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อช่วยลดต้นทุนการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

6. มุ่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นเพื่อนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด อันจะเป็นประโยชน์ในระยะยาวของชุมชนท้องถิ่น

7. มุ่งจ้างงานในท้องถิ่น โดยส่งเสริมรูปแบบของงานที่น่าสนใจ และได้รับผลตอบแทนสูงให้แก่ชุมชนท้องถิ่นนั้น

8. มุ่งพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น อันจะช่วยยกระดับการบริการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น

9. มุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้อยู่รอดในระยะยาวเพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวตลอดไป

10. มุ่งทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคระหว่างภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่นองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐบาล บนหลักการข้างต้น

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ในช่วงที่ผ่านมา นักวิชาการได้กล่าวถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น Ivanovic (2008) กล่าวว่าวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการพัฒนาในการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ โดยแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงกิจกรรมต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้เข้าชม ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นการเดินทางไปสู่ประสบการณ์และกิจกรรมการมีส่วนร่วม ในวิถีชีวิตที่อาจจะพบเห็นได้ยากในชีวิตประจำวัน

ทั้งนี้ Ismail (2008) เสนอแบบจำลองเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นทั้งประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนจะได้รับจากการจ้างงาน และรายได้ที่สูงขึ้นควบคู่ไปกับการคงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตแบบเดิมที่สามารถสนองความต้องการของชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

สอดคล้องกับ Ximba (2009) ซึ่งเสนอว่าพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรเน้นความเข้าใจวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในประสบการณ์ทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านภูมิปัญญา ความงาม จิตวิทยา และความรู้สึก ภายใต้นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างความประทับใจ พร้อมกับสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ช่วยกันอนุรักษ์ สืบทอดและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน (กาญจนาและศรีธนา แสงลัมสุวรรณ)

ในส่วนของประเทศไทยนั้น จากการสำรวจนักท่องเที่ยวและผู้เชี่ยวชาญในวงการท่องเที่ยวโลกในปี 2551 ของสถาบัน Pacific Asia Travel Association (PATA) พบว่า ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมดั้งเดิม หรือแท้ เป็นอันดับ 5 ของโลก (โครงการเตรียมแผนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11.ความเชื่อมโยงของการพัฒนาเศรษฐกิจมหภาคกับจุลภาค, มิถุนายน 2553 หน้า 3-80) ดังนั้น จะเห็นว่าการอนุรักษ์และการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่เป็นเรื่องสำคัญ เพราะนอกจากจะเป็นความภาคภูมิใจของประเทศแล้ว ยังมีคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ ศิลปศาสตร์ อีกทั้งสามารถส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนผ่านการท่องเที่ยว อย่างไรก็ดี เป็นที่น่ากังวลว่าผลของการท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของสถานที่ท่องเที่ยว และการสูญเสียมูลค่าทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจึงเปรียบเสมือนดาบสองคมถ้าไม่มีการวางแผนที่เหมาะสม

สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (โครงการส่งเสริมมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม 2555) ได้สรุปถึงปัญหาสำคัญที่เป็นจุดอ่อนและข้อจำกัดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทยในปัจจุบัน ดังนี้

1. ชุมชนขาดการตระหนักถึงคุณค่าของทุนทางทรัพยากรทั้งทางนิเวศและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ขาดการพัฒนาเรื่องเล่าที่มีเอกลักษณ์หรือแสดงถึงอัตลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้ไม่สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว ชุมชนขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อการรักษาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งขาดการทำกิจกรรมทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง

2. ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวทั้งในเชิงกายภาพและวัฒนธรรม/วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในชุมชน การแข่งขันเชิงราคาภายในประเทศ ผู้ประกอบการในธุรกิจท่องเที่ยวขาดแรงจูงใจในการพัฒนาหรือรักษาคุณภาพของสินค้า/บริการ นักท่องเที่ยวบางส่วนขาดความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สินค้าบริการขาดความแตกต่างในเชิงคุณภาพหรือคุณลักษณะ ภาพลักษณ์ของประเทศเสื่อมเสีย นอกจากนี้ ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียเช่นเกาหลี มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินเดีย ได้ตื่นตัวในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศทำให้มีการแข่งขันสูงขึ้น

3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขนาดเล็กมีความรู้ไม่เพียงพอด้านการตลาด และประชาสัมพันธ์ แม้ว่าจะมีช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย ขาดการสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ และการตลาดจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

4. การบูรณาการการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐมีน้อย ทำให้การพัฒนาสาธารณูปโภคขาดการวางแผนที่ดี ส่งผลกระทบต่อสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้งขาดงบประมาณเพียงพอในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างจริงจัง

ดังนั้น หากประเทศไทยไม่สามารถฟื้นฟูและรักษาสภาพความสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในเชิงกายภาพและวัฒนธรรม/วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ได้ จะทำให้ความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจท่องเที่ยวของไทยประสบปัญหาในระยะยาว

Garrod และ Fyall (1998) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างองค์กรและการจัดการ และการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังรายละเอียดคือ

1. การตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจะสามารถลุล่วงไปได้ จะต้องอาศัยกลยุทธ์ทางการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ให้บริการหรือผู้ประกอบการ ทั้งนี้ การทำการตลาด

การท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งนั้นมีความแตกต่างด้านบริการที่นักท่องเที่ยวได้รับ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ หรือไม่สามารจับต้องได้ ซึ่งโดยขั้นตอนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้

1) ผลกระทบที่จะสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่วนมากเน้นที่ความรู้ ความประทับใจ ความสุนทรีย์ ประสบการณ์ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรมีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ และสนองความต้องการสูงสุด ซึ่งจะช่วยผลักดันการตลาดของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งจากการโฆษณาปากต่อปาก และการกลับมาเยือนอีกครั้ง

2) การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การนำเสนอที่น่าสนใจจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อาจเป็นการประชาสัมพันธ์ การจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการจัดนิทรรศการภาพถ่าย การใช้สื่อมัลติมีเดีย ปฏิสัมพันธ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแนวคิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบเนื่องต่อไป

2. การวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยกระบวนการ คือ

1) การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยการพัฒนา การปรับปรุง และความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวที่ว่าเพียงพอหรือไม่ รวมถึงคุณค่าภาพรวมด้านความสวยงาม ลักษณะเด่น อัตลักษณ์ ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางศาสนา สถาปัตยกรรมและวิถีชีวิต

2) การวางแผนการใช้พื้นที่และการคมนาคมขนส่ง แหล่งท่องเที่ยวนั้นต้องสามารถจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การกำจัดขยะ ระบบสื่อสารคมนาคมลานจอดรถ ที่พัก ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึกให้พอเพียง

3) การกำหนดศักยภาพการรองรับ ต้องควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินความสามารถที่จะรองรับได้

4) การประเมินผลกระทบของโครงการ แบ่งเป็นผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ผลกระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรม และผลกระทบต่อการเสริมสร้างลักษณะเด่น อัตลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่

5) การฝึกอบรมพนักงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่น ให้มีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. โครงสร้างองค์กรและการจัดการ การจัดการโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสมเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่จะกำหนดทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นที่การประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันหาจุดเด่น หรืออัตลักษณ์ที่จะเป็นจุดประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงร่วมกันวิเคราะห์ หรือแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งต่างๆ

4. การดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตามข้อเสนอของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2550) การดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีหลักการดำเนินการที่สำคัญ 4 ด้านซึ่งประกอบด้วย

1) การเร่งพัฒนา บุคลากร ฟื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเอกชนเพื่อที่จะรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่สภาพเดิมอย่างยั่งยืน

2) การเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวแหล่งมรดก การท่องเที่ยวศิลปะ การท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง การท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

3) การเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก การวางแผนด้านความปลอดภัย สุขอนามัย และสวัสดิการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย

4) การส่งเสริมความเชื่อมโยง ความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน เพื่อที่จะสร้างกิจกรรมท่องเที่ยว พัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว รวมถึงการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ

เมื่อมองไปถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้แข่งขันกับประเทศต่างๆ ได้ ประเทศไทยต้องมีการพัฒนาและเสริมสร้างปัจจัยต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างจริงจัง โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ให้ความเห็นชอบแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559 ของกระทรวงวัฒนธรรม ในการกำหนดยุทธศาสตร์นำทุนทางวัฒนธรรมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมที่สำคัญคือ

1. ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนาคุณภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ การบริการ และอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น และระดับชาติ และส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจชุมชนให้ขยายสู่ระดับภาค ระดับชาติ และระดับโลก

2. พัฒนาระบบบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของภาคีเครือข่าย เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นต้น

ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญมุ่งประเด็นไปที่การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรม คือเป็นการนำมรดกทางวัฒนธรรม และองค์ความรู้ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศมาประยุกต์ใช้ร่วมกับ ‘ความคิดสร้างสรรค์’

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีที่มาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีจุดเริ่มต้นจากในแถบทวีปยุโรปซึ่งจะเน้นการท่องเที่ยวเพื่อเป็นประสบการณ์ และการเพิ่มพูนความรู้ Raymond และ Richards ซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวและสันตนาการ (ATLAS) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นทางการ ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของชุมชนผ่านทางกิจกรรมและประสบการณ์ที่ได้รับ (Wurzbarger, Aagesen, Pattakos, & Pratt, 2009)

ในขณะเดียวกัน แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับการสนับสนุนโดยองค์กร UNESCO โดยมุ่งเน้นการพัฒนา และสร้างเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ ซึ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ วัฒนธรรมอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนผ่านประสบการณ์ นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวได้มีปฏิสัมพันธ์ ได้ความรู้ ได้รับคุณค่า พร้อมได้รับความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวในบริบทของมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบสร้างสรรค์จะเน้นที่การสะท้อนถึงวิถีชีวิต วิถีชีวิต และการถ่ายทอดอย่างเป็นรูปธรรมจนทำให้สถานที่ดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

อาคม เดิมพิทยาไพสิฐ (2553) ได้เสนอแนวทางในการยกระดับขีดความสามารถในการ แข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ใน 3 เรื่องหลัก (อ้างอิงในวรวิทย์ อวิรุทธวรกุล, การเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย : กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, วารสารเศรษฐกิจและสังคม ตุลาคม-ธันวาคม 2553 : 19) ดังนี้

1. การพัฒนาระดับมหภาค ประกอบด้วย

- 1) พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้
- 2) กำหนดนโยบายบูรณาการดำเนินงานของหน่วยงาน
- 3) ปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและบริการของประเทศอย่างต่อเนื่อง

2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อม โดย

- 1) พัฒนาปัจจัยแวดล้อมที่กระตุ้นให้ภาคเอกชนลงทุนผลิตสินค้าเชิงสร้างสรรค์
- 2) พัฒนาระบบฐานข้อมูล สื่อสาร และคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ
- 3) ให้คุณค่าต่อทรัพย์สินทางปัญญาจากความคิดสร้างสรรค์
- 4) ศึกษาวิจัยและพัฒนาเชิงลึกในสาขาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และทุนวัฒนธรรม
- 5) จัดและพัฒนาพื้นที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน รวมทั้งเมืองสร้างสรรค์

3. การพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจและบุคลากรด้านสร้างสรรค์ ในด้าน

- 1) ขับเคลื่อนและสร้างโอกาสให้กับผู้ประกอบการ
- 2) พัฒนาบุคลากรวิชาชีพเชิงสร้างสรรค์

สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับชุมชน/ท้องถิ่น สามารถนำเรื่อง วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความแตกต่างและสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการแข่งขันเชิงราคา และการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวจากประเทศคู่แข่ง ประเทศไทยจะต้องมีการพัฒนาปัจจัยที่สำคัญๆ 4 ประการอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง คือ

1. การสอดแทรกวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์เข้าสู่สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว
2. การวางแผนเชิงพื้นที่ให้ครอบคลุมและเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยว สินค้าและบริการของท้องถิ่น หรือการประยุกต์สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์/กิจกรรมใหม่ๆ รวมถึงความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้สอดคล้องกัน
3. การส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น/องค์ความรู้ชุมชนในพื้นที่
4. การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การต่อยอดเชิงพาณิชย์และการตลาด ระบบขนส่ง รวมถึงความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้ประกอบการในท้องถิ่น

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นเป็นอยู่อย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลให้มีการจัดการที่ยั่งยืน

ความสำคัญของการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพ ตามนิยามหมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงพัฒนา และการปรับปรุงใดๆ (สุภาภรณ์ หาญทอง: 2543) การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างกัน จึงช่วยให้การวางแผนพัฒนาสามารถดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ได้ โดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงจะถูกจัดการพัฒนาเป็นลำดับแรก ดังนั้น การกำหนดปัจจัยหรือตัวชี้วัดเพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือ เพื่อจะนำไปใช้ประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างแม่นยำ นำไปสู่การจัดการที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ลักษณะของศักยภาพการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีความหลากหลายและสามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวแตกต่างกัน การที่ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจะมีความสามารถในการดึงดูด และพร้อมที่จะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้นั้น โดยขึ้นต้นพิจารณาโดยดูจากลักษณะของศักยภาพ (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ 2550: 40-42) ดังนี้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาส สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต
2. ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลามาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว
3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการรักษาความปลอดภัย
4. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

5. ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการ สาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยว และจำนวน นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

หลักเกณฑ์พิจารณาสักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

การกำหนดหรือคัดเลือกตัวชี้วัดที่เหมาะสมเพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจะต้อง ครอบคลุมทุกประเด็นของประเภทหรือรูปแบบการท่องเที่ยวให้มากที่สุด เพื่อนำไปสร้าง หลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท หรือรูปแบบ หรือพื้นที่ ซึ่ง สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยได้นำเสนอเกณฑ์พิจารณาสักยภาพแหล่ง ท่องเที่ยวใน 3 ด้าน ดังนี้

1. ตัวชี้วัดการพิจารณาสักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

1.1 ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาภาพรวมของแหล่งว่ามีลักษณะรองรับการ ท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใดโดยพิจารณาจากสภาพทั่วไป ความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพธรรมชาติค่อนข้างสมบูรณ์ มีลักษณะความเดิมแท้ หรือเป็นแหล่งที่มี การปรับปรุงแก้ไขเพื่อรองรับการท่องเที่ยว หรือการสร้างเลียนแบบที่ไม่เป็นจริง ไม่กลมกลืน เหมาะสมกับพื้นที่ โอกาสการจัดกิจกรรมการศึกษา เป็นต้น

1.2 ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพโดยทั่วไปในปัจจุบัน แบ่งเป็น 3 ปัจจัย ดังนี้

1) ระบบนิเวศภายในแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากความเดิมแท้ ความสมบูรณ์ของระบบ นิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพที่ปรากฏอยู่ภายในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

2) ความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่พิจารณาในด้ว นการมีส่วนกระตุ้นและดึงดูดใจ เช่น มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวเป็นเอกลักษณ์ สวยงาม น่าสนใจ ซึ่งมัก สะท้อนถึงสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

3) การมีองค์ประกอบของท้องที่ที่หลากหลาย พิจารณาจากองค์ประกอบภายในแหล่งที่มีความหลากหลาย เช่น มีลักษณะทางวัฒนธรรม หรือมีโบราณสถานภายในแหล่งท้องที่วัฒนธรรมชาติ มีลักษณะธรรมชาติที่สมบูรณ์เหมาะต่อการท่องเที่ยวเสริมในแหล่งวัฒนธรรม

2. การประเมินศักยภาพของแหล่งท้องที่ ดำเนินการโดยให้คะแนนแหล่งท้องที่ตามตัวชี้วัด และให้น้ำหนักความสำคัญของ 4 ปัจจัยต่างกันไป คือ ชนิดของแหล่งท้องที่ สภาพของระบบนิเวศ ความโดดเด่น และมีองค์ประกอบด้านอื่น เมื่อให้ค่าน้ำหนักคุณคะแนนสูงสุดของแหล่งท้องที่ต่างๆ และได้คะแนนรวมแล้วจึงแบ่งกลุ่มศักยภาพเป็นกลุ่มๆ

3. การพิจารณาการจัดการ การจัดการการท่องเที่ยวควรประกอบด้วย การจัดการด้านการให้การศึกษา (มีกิจกรรม มีการสื่อความหมาย) การจัดการด้านการรักษาสีงแวดล้อมและทรัพยากร (มีการคุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู สร้างความปลอดภัย และการควบคุมจำนวน) มีองค์กรในการจัดการที่มีความร่วมมือ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยผลการให้คะแนนจะนำไปพิจารณาประกอบศักยภาพของแหล่ง ซึ่งสามารถประเมินการกำหนดการส่งเสริมการตลาด หรือเพื่อวัดความสำคัญในการสนับสนุนการจัดการ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542: 4-12, 4-13)

สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท้องที่ที่นำเสนอโดย จารุจน์ กลิ่นดีปสี (2551) ว่าควรครอบคลุมองค์ประกอบ 4 ด้านดังนี้

1. ด้านพื้นที่ คือการดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น รวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท้องที่ เช่น สภาพของเส้นทาง ฤดูกาล ระยะทางจากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น

2. ด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียง การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ การจัดการควบคุมจำนวน

นักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว ไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับการจัดการควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่

3. ด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือ การพิจารณาความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ โอกาสในการสร้างจิตสำนึก และการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

4. ด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่าองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง และประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจ หรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่

จะเห็นว่าเกณฑ์การประเมินเหล่านี้สามารถส่งผลสำคัญต่อการจัดการและยกระดับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และยังใช้ป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการก้าวเดินสู่ความเป็นคุณภาพ และสร้างรายได้อย่างยั่งยืนไปพร้อมกันด้วย

การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

อำเภอโคกโพธิ์เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดปัตตานี ซึ่งในอดีตจังหวัดปัตตานีมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เป็นศูนย์กลางความเจริญทางการค้าที่สำคัญ มีเมืองบริวาร 7 เมือง และเป็นศูนย์กลางทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางโบราณสถาน และทางธรรมชาติที่ลือชื่อหลายแห่งที่กลายเป็นมรดกตกทอดสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาของ วรลักษณ์ จันทรรัตน์ (2549) ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติของอำเภอโคกโพธิ์ว่า เคยเป็นเมืองหน้าด่านสู้รบระหว่างฝ่ายบน (คือเมืองเก่าของโคกโพธิ์) กับฝ่ายล่าง ได้แก่เมืองหนองจิกและเมืองปัตตานี แต่เดิมเมืองเก่าขึ้นกับเมืองหนองจิก แล้วแยกตัวเป็นอำเภอเมืองเก่าเมื่อปี ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) คงขึ้นกับเมืองหนองจิก โดยมีหลวงฤทธิ์ไกรเรืองเดช (ทิม พุกษะศรี)

เป็นนายอำเภอคนแรก ครั้งมีการยุบเมืองหนองจิกก็ไปขึ้นกับจังหวัดปัตตานี ต่อมาปี พ.ศ. 2560 ย้ายที่ตั้งใหม่ไปอยู่ที่บริเวณโรงเรียนบ้านนาเกตุ หมู่ที่ 1 ตำบลมะกรูด มีขุนอมัจฉกิจพิบูลย์ (ตาบ ตะวันอรุณ) เป็นนายอำเภอ ปี พ.ศ. 2472 มีพระท่านุประชากิจ (เส็ง สิมปิยเถียร) เป็นนายอำเภอได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ตำบลโคกโพธิ์ บริเวณหลังสถานีรถไฟโคกโพธิ์จวบกระทั่งถึงปัจจุบัน (ทวีป จันทรศิริ และสุริวงษ์ พงศ์ไพบูลย์. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 3. หน้า 1310 – 1312.)

อำเภอโคกโพธิ์มีเนื้อที่ 339.414 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 17.49 ของจังหวัดปัตตานี ระยะห่างจากตัวจังหวัด 26 กิโลเมตร ประกอบด้วย 12 ตำบล 82 หมู่บ้าน (ที่ทำการปกครองจังหวัดปัตตานี) มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาล 2 เทศบาล ระดับองค์การบริหารส่วนตำบล 12 อบต. จากการสำรวจประชากรเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 พบว่ามีจำนวนประชากรรวม 64,086 คน เป็นเพศชาย 31,365 คน เพศหญิง 32,721 คน จำนวนหลังคาเรือน 17,135 หลัง ซึ่งในห้วงเวลา 3 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2551-2553 ปรากฏว่า แนวโน้มของประชากรเพิ่มขึ้นทุกปี ในด้านการนับถือศาสนานั้น พบว่าประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 58.67 นับถือศาสนาอิสลาม ที่เหลือร้อยละ 41.33 นับถือศาสนาพุทธ (ข้อมูลปี พ.ศ. 2554 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี) ด้านการสาธารณสุข มีโรงพยาบาลโคกโพธิ์เป็นโรงพยาบาลหลัก ลักษณะเป็นโรงพยาบาลชุมชนขนาด 60 เตียง และสถานีอนามัย 12 แห่ง (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปัตตานี)

อำเภอโคกโพธิ์มีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดเลือกยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ระดับ 2-5 ดาวหลายอย่าง ได้แก่ ว่าวผ้าร่ม (กลุ่มตัดเย็บว่าวผ้าร่ม ตำบลบางโกระ) กระเป๋าคาดอก (กลุ่มทอผ้าบาติก ตำบลทุ่งพลา) ผ้าไหมมัดหมี่ลายจวน (กลุ่มทอผ้าตำบลทรายขาว) ชุบน้ำรง (กลุ่มเย็บชวรงอรุณ ตำบลทุ่งพลา) แชมพูสระผมสมุนไพรบุหงา-ตานี (กลุ่มสมุนไพรบุหงา-ตานี ตำบลนาประดู่) ข้าวตัง (กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ ตำบลนาเกตุ) และหมวกกะปิเยาะห์ (กลุ่มตัดเย็บ MAJU ตำบลนาประดู่)

ในด้านของทรัพยากรธรรมชาติ จากข้อมูลเมื่อ พ.ศ. 2547 จากการแปลภาพถ่ายดาวเทียม Land sat - 5 ปี พ.ศ. 2546-2547 จังหวัดปัตตานี มีเนื้อที่ป่าไม้รวม 50,125 ไร่ ป่าบก 26,937 ไร่ ป่าชายเลน 23,188 ไร่ (เนื้อที่ป่าไม้ หมายถึง เนื้อที่ป่าทุกชนิดไม่ว่าจะอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ หรือเนื้อที่ป่าอื่นๆ) โดยเป็นพื้นที่ป่าในอำเภอโคกโพธิ์ คือ ป่าเขาใหญ่ 24,375 ไร่

อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว 16,312.5 ไร่ (อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวมีพื้นที่ครอบคลุม 3 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา และสงขลา เนื้อที่ประมาณ 43,482 ไร่ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปัตตานี)

จากการสำรวจพบว่า อำเภอโคกโพธิ์เป็นพื้นที่หนึ่งซึ่งมีมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ควรแก่การบำรุงรักษาไว้ให้เป็นสมบัติของชาติและประชาชนทั่วไป ดังนี้

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

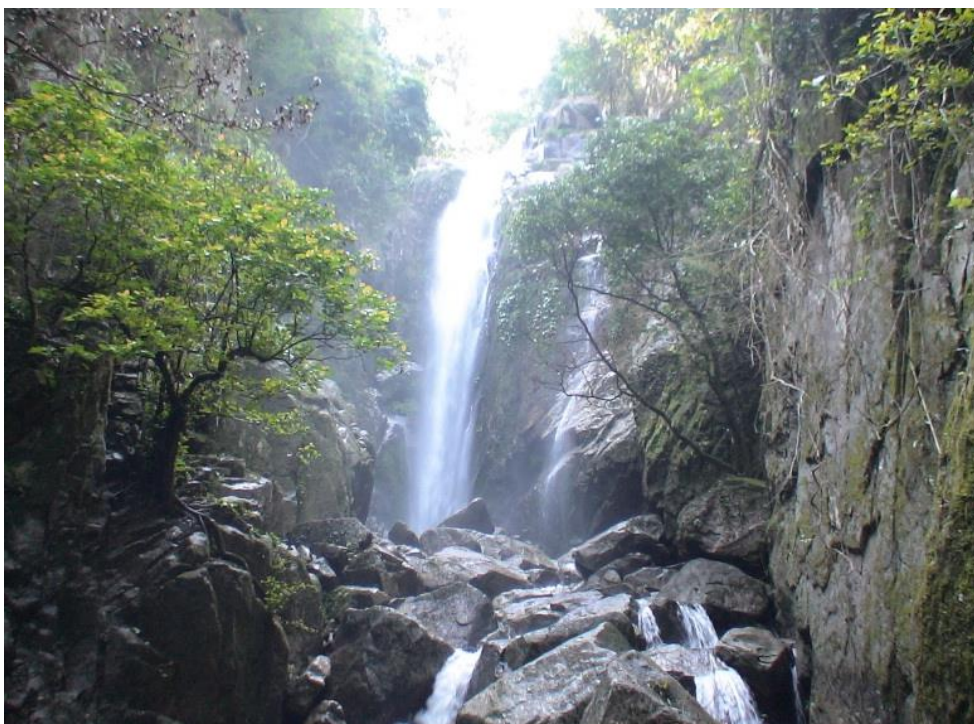
น้ำตกทรายขาว

น้ำตกทรายขาว (ชื่อเดิม น้ำตกกระโถน) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอโคกโพธิ์ที่ได้รับความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประชาชนในจังหวัดโดยรอบ นักท่องเที่ยวนิยมไปท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์และช่วงเทศกาลต่างๆ น้ำตกทรายขาวเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาใหญ่ และอุทยานแห่งชาติเขาสันกาลาคีรี ตัวน้ำตกถูกค้นพบโดยพระครูศรีรัตนกร (ท่านศรีแก้ว) เจ้าอาวาสวัดทรายขาวเมื่อปี พ.ศ. 2475 และท่านได้ชักชวนประชาชนทำการปรับปรุงเส้นทางขึ้นน้ำตก ก่อสร้างศาลาบริเวณน้ำตก เพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนชมความสวยงามของน้ำตกแห่งนี้ ต่อมาน้ำตกแห่งนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นตามลำดับ มีการทำถนนจากตลาดนาประดู่ไปยังน้ำตก ทำให้น้ำตกมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวและประชาชนมากขึ้นเรื่อยๆ

ลักษณะทั่วไปของน้ำตกทรายขาว เป็นน้ำตกที่ตกจากหน้าผาสูงประมาณ 40 เมตร ไหลจากยอดเขานางจันทร์บนเทือกเขาสันกาลาคีรีลงมาตามแนวหุบเขาลดหลั่นลงมาเป็นชั้นๆ เกิดเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่และสวยงาม สภาพป่าดิบชื้นอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยลำธารที่ไหลลงสู่แม่น้ำเทพา รมั่นด้วยพันธุ์ไม้ เช่น ไม้ยาง หยีไข่เขียว สะตอ ตะเคียนทอง ตำเสา หลุมพอ และกล้วยไม้ป่า เป็นต้น เป็นแหล่งพำนักของสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น เลียงผา เก้ง เม่น กระจง ชะนี อีเห็น นกปรอด นกคู้เหว่า ตะพานน้ำ ปลา เป็นต้น

การเดินทางไปน้ำตกทรายขาวใช้ทางหลวงหมายเลข 409 สายปัตตานี-ยะลา ประมาณ 28 กิโลเมตร ถึงสามแยกตำบลนาประคู้ จากนั้นใช้เส้นทางนาประคู้-ทรายขาว ประมาณ 7 กิโลเมตร ก็จะถึงน้ำตกทรายขาว สภาพถนนเป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทาง บริเวณน้ำตกมีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งมีบริการบ้านพักในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว เป็นบ้านพัก 2 หลัง พักได้ทั้งหมด 20 คน มีค่ายพักแรมไว้คอยบริการ 1 แห่ง สามารถพักได้ทั้งหมด 50 คน สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการกางเต็นท์พักแรม ทางอุทยานฯ ได้จัดสถานที่กางเต็นท์ให้ 1 แห่ง สามารถพักได้ 100 คน พร้อมทั้งร้านอาหาร และสวัสดิการต่างๆ เพื่อบริการ

ในส่วนบริบทของพื้นที่โดยรอบที่ตั้งของน้ำตกทรายขาว คือตำบลทรายขาวนั้น ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ โดยจะทำการเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ สวนยางพารา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และรับจ้าง ประชากรในชุมชนประมาณร้อยละ 53.65 นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 46.35 นับถือศาสนาพุทธ สังคมเป็นลักษณะสังคมชนบท คือมีวัดและโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีการไปมาหาสู่และช่วยเหลือกัน เมื่อเกิดความเดือดร้อนหรือมีปัญหา ทุกหมู่บ้านจะมีการประสานความร่วมมือในเรื่องการดูแลความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ด้วยความสามัคคี และไม่เคยปรากฏความขัดแย้งหรือการทะเลาะวิวาทระหว่างราษฎรที่เป็นไทยพุทธและไทยมุสลิม (วรลักษณ์ จันทรัตน์ (2549)) สภาพของถนนจะเป็นถนนคอนกรีตตลอดทางเข้าหมู่บ้าน มีไฟฟ้าครบทุกหลังคาเรือน กลุ่มพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนน้ำตกทรายขาวมีอยู่ด้วยกันหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มทอผ้า กลุ่มแปรรูปส้มแขก กลุ่มมัลลเทศก์ กลุ่มนวดแผนไทย คณะทำงานท่องเที่ยวเชิงเกษตรกร ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้สามารถดำเนินงานได้ประสบผลสำเร็จและมีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากสมาชิกกลุ่มได้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นเกือบทุกกลุ่ม ทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ในการจัดการกิจการของกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับสมาชิกกลุ่มอื่นๆ

ภาพที่ 2.1 น้ำตกทรายขาว

ภาพที่ 2.2 น้ำตกทรายขาวตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว

ภาพที่ 2.3 น้ำตกทรายขาวเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม โดยเฉพาะในช่วงวันหยุด

ภาพที่ 2.4 แอ่งสำหรับเล่นน้ำของน้ำตกทรายขาว

ภาพที่ 2.5 ป้ายบอกเส้นทางบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว

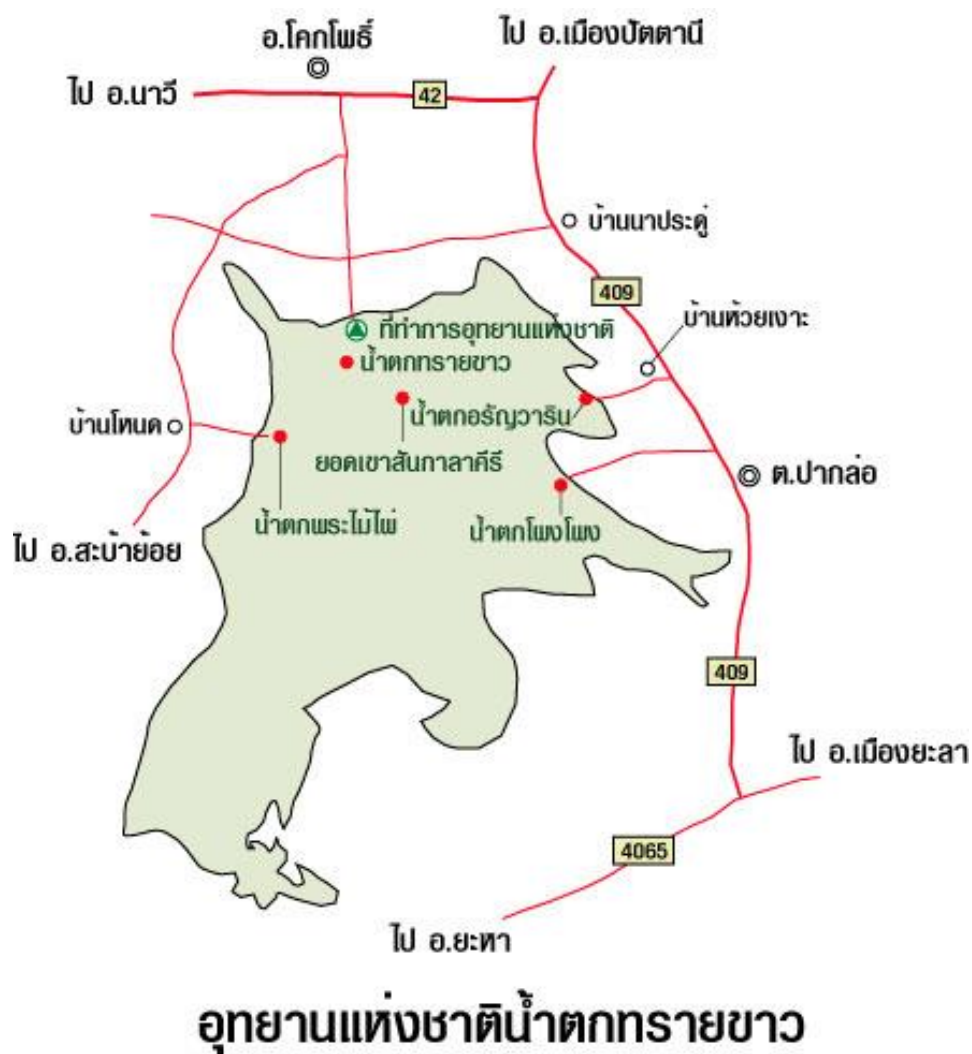
ภาพที่ 2.6 บริเวณด้านหน้าทางเข้าน้ำตกทรายขาวเป็นที่ตั้งของร้านค้าและร้านอาหาร

ภาพที่ 2.7 บ้านพักรับรอง

ภาพที่ 2.8 ลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 2.9 แผนที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว

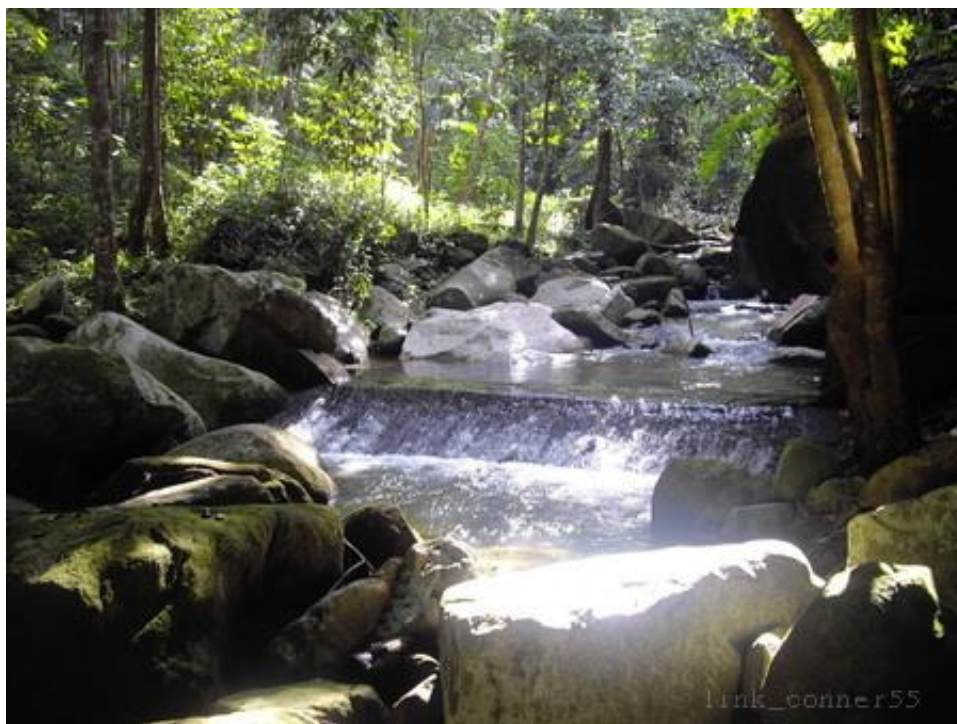
น้ำตกโผกโผก

ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลปากล่อ น้ำตกโผกโผกเป็นน้ำตกชั้นเดียว ที่ไหลตกจากหน้าผา มองเห็นได้ในระยะไกลสูงราว 100 เมตร จากชั้นบน ไหลด้วยความรุนแรง แล้วหักเลี้ยวมาลงอีกชั้นก่อนตกลงไปยังแอ่งน้ำขนาดใหญ่ นับเป็นน้ำตกสูงและสวยงามมากแห่งหนึ่ง พื้นที่บริเวณสองข้างลำธาร และบริเวณที่ใกล้ น้ำตกมีความร่มรื่น ถูกปกคลุมด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ยาง หลุมพอ ตะเคียนทอง พืชพื้นล่าง ได้แก่ ระกำ หวาย เฟิร์น เถาวัลย์ และกล้วยไม้ต่างๆ สัตว์ท้องถิ่น ได้แก่ หมูป่า เก้ง เม่นอีเห็น ลิง ค่าง ชะนี กระรอก นกขุนทอง นกยางเขน นกปรอด นก

ดูเหว้า ตะพานน้ำ ภูเกลือม ตะกวาด กบ เขียด รวมทั้งกิ้ง ปู และปลาชนิดต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในลำห้วย
 ลำธาร สภาพร่มรื่นเย็นสดชื่น สบาย มีโขดหินให้นั่งพักผ่อนและเล่นน้ำได้ การเดินทางใช้เส้นทาง
 หลวงหมายเลข 42 (ปัตตานี-ยะลา) และต่อด้วยทางหลวงหมายเลข 409 สายปัตตานี-ยะลา ถึงบ้าน
 ปากล่อ เลี้ยวขวาไปตามทางลาดยางอีกประมาณ 5 กิโลเมตรก็ถึงตัวน้ำตก

ภาพที่ 2.10 น้ำตกโฝงโฝง

ภาพที่ 2.11 แอ่งน้ำบริเวณน้ำตกโฝงโฝง

ภาพที่ 2.12 บริเวณน้ำตกชั้นล่างของน้ำตกโฝงโฝง

ภาพที่ 2.13 สภาพเส้นทางไปสู่น้ำตกโฝงโฝง

ภาพที่ 2.14 บริการสาธารณูปโภคในบริเวณน้ำตกโฝงโฝงก่อนช้างทรุดโทรม

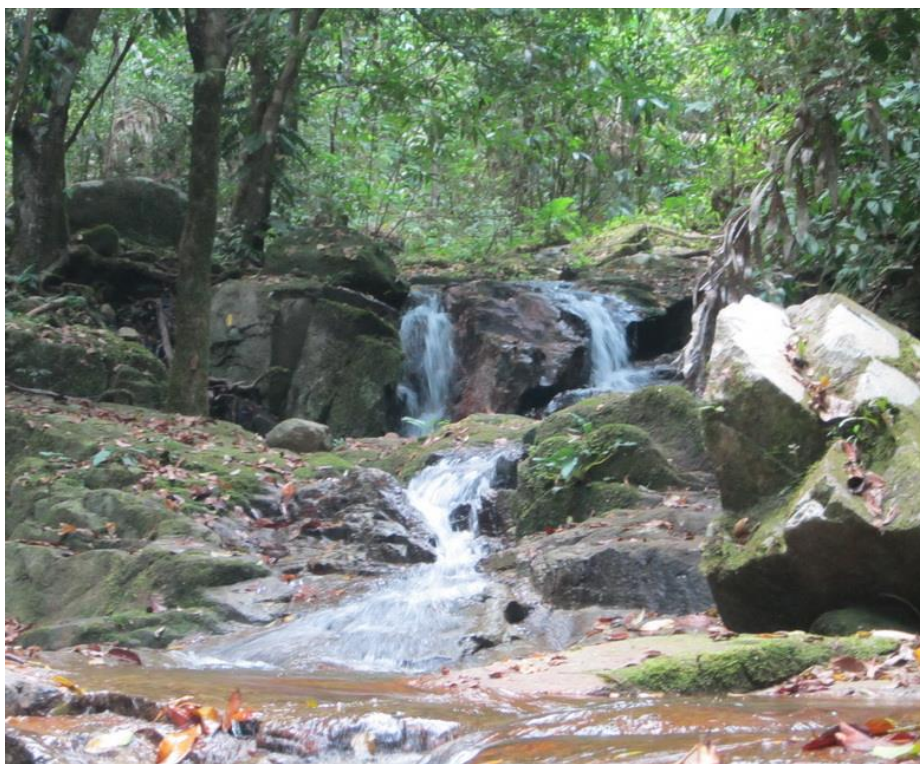
ภาพที่ 2.15 บริเวณรอบๆ น้ำตกโฝงโฝงเต็มไปด้วยขยะ

น้ำตกอรุณวาริน

ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งพลาน้ำตกแห่งนี้เป็นน้ำตกที่ไหลลงมาจากเทือกเขานางจันทร์ ได้รับการค้นพบเมื่อ พ.ศ. 2529 ท่าเลที่ตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับน้ำตกทรายขาว บริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่าควนอาศัย ต่อมาทางอำเภอโคกโพธิ์ได้เข้าสำรวจเส้นทางเพื่อก่อสร้างทางเข้าสู่ น้ำตก และได้ตั้งชื่อน้ำตกแห่งนี้ว่าน้ำตกอรุณวาริน น้ำตกอรุณวารินได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดปัตตานี ลักษณะเป็นสายน้ำไหลลดหลั่นเป็นเชิงชั้นประมาณ 6 ชั้น ชั้นบนสุดน้ำไหลทิ้งตัวจากผาสูงราว 30 เมตร คดเคี้ยวตามแนวโขดหินรอบๆ แต่ละชั้นห่างกันประมาณ 300–500 เมตร ซึ่งมีลักษณะความสวยงามแตกต่างกันออกไป เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจและสัมผัสกลิ่นอายของพรรณไม้นานาชนิดที่ขึ้นในบริเวณป่าดิบชื้น การเดินทางใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 409 สายปัตตานี-ยะลา ถึงทางแยกขวามือตรงปากทางเข้าวัดห้วยเงาะ อีกประมาณ 6 กิโลเมตรก็ถึงตัวน้ำตก รวมระยะทางห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 30 กิโลเมตร

ภาพที่ 2.16 น้ำตกอรัญวาริน

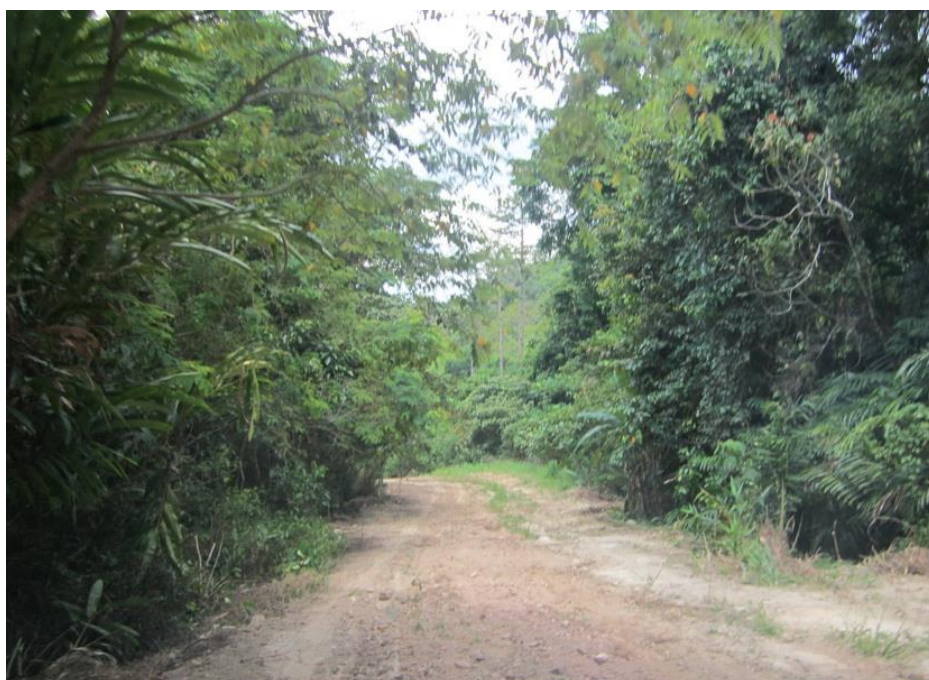
ภาพที่ 2.17 บริเวณแอ่งน้ำตอนล่างของน้ำตกอรัญวาริน

ภาพที่ 2.18 น้ำตกอรัญวารินเป็นส่วนหนึ่งของฝายทดน้ำ

ภาพที่ 2.19 บริเวณลานจอดรถของน้ำตกอรัญวาริน

ภาพที่ 2.20 สภาพเส้นทางสู่น้ำตกอรัญวาริน

น้ำตกทั้งสามแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว ซึ่งครอบคลุมพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง คือ ปัตตานี ยะลา และสงขลา บนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติเขาสันกาลาคีรี อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวมีพื้นที่ประมาณ 68,750 ไร่ หรือ 110 ตารางกิโลเมตร ด้วยสภาพพื้นที่เป็นป่าดิบชื้น ประกอบกับอยู่บนที่สูง มีความชื้นมาก ฝนตกและอากาศเย็นสบายตลอดปี ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ อุดมไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด เป็นป่าต้นน้ำลำธารที่สำคัญของจังหวัดปัตตานี ยะลา และสงขลา ซึ่งชุมชนได้อาศัยประโยชน์จากน้ำเพื่อนำไปใช้เพื่อการเกษตรกรรม อุปโภคและบริโภค ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาสันกาลาคีรีที่ซับซ้อนและสวยงาม และเคยได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 จากการประกวดแหล่งท่องเที่ยวประเภทภูมิทัศน์พัฒนา ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ประจำปี พ.ศ. 2531

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่มายังอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว ทั้งเพื่อการท่องเที่ยวชมน้ำตกทรายขาว น้ำตกโฝงโฝง และน้ำตกอรุณวาริน มีจำนวนลดลง (ตารางที่ 1.1) ทั้งนี้เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่มั่นใจในความปลอดภัยในการเดินทางมาท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ของชุมชนและเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

ขณะเดียวกันการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวบริเวณน้ำตก ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น ขยะมูลฝอย ที่เกิดจากการนำอาหารเขามารับประทาน พบเศษแก้วจากขวดทิ้งลงในน้ำ ทำให้นักท่องเที่ยวบาดเจ็บในระหว่างเดินทางหรือขณะลงเล่นน้ำ ป้ายสัญลักษณ์ที่ทางอุทยานฯ จัดทำไว้ถูกทำลายจนเสียหาย ร้านอาหารที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวไม่สะอาด ไม่ถูกสุขลักษณะ และไม่มีร้านอาหารบริการในน้ำตกบางแห่ง

รวมถึงการขาดแคลนในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ถังขยะ สถานที่จอดรถ เป็นต้น รวมถึงงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอ เพื่อให้การดูแลรักษาพื้นที่ต่างๆ คงสภาพที่ดีต่อไป

ตารางที่ 1.1 สถิตินักท่องเที่ยวที่ไปในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว ปีงบประมาณ 2552-2556

รายการ	ปีงบประมาณ				
	2552	2553	2554	2555	2556
นักท่องเที่ยวชาวไทย	116, 730	80,105	64,211	75,961	10,7981
นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ	111	1,281	173	24	53
รวม	11,6841	81,386	64,384	75,985	10,8034

ที่มา : ฝ่ายระบบฐานข้อมูล ส่วนศึกษาและวิจัยอุทยานแห่งชาติ สำนักอุทยานแห่งชาติ

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ศาสนาและความเชื่อ เป็นสิ่งสำคัญที่มีอยู่คู่กับสังคมชาวปัตตานีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทั้งในส่วนของพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ยังคงรักษาประเพณีปฏิบัติ พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ สืบต่อมาจนทุกวันนี้

วัดช้างให้ (วัดราษฎร์บูรณะ)

ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 ตำบลควนโนรี ริมทางรถไฟสายหาดใหญ่-สุไหงโก-ลก ระหว่างสถานีนาประดู่กับสถานีป่าไร่ ห่างจากตัวเมืองประมาณ 31 กิโลเมตร วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นมากกว่า 300 ปี ภายในวิหารมีรูปปั้นหลวงปู่ทวดวัดช้างให้องค์จริงประดิษฐานอยู่ นอกจากนี้ยังมีสถาปัตยกรรมของสถูป เจดีย์ มณฑป อุโบสถ และหอระฆัง ล้วนงดงามน่าชื่นชมทั้งสิ้น

ความเป็นมาของวัดช้างให้ไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้ใดเป็นผู้สร้างในครั้งแรก ในเว็บไซต์ของวัดช้างให้ระบุเพียงข้อสันนิษฐานจากหนังสือตำนานเมืองปัตตานี ซึ่งพระศรีบูรวิสุทธิพิพิธ (สิทธิ ฦ สงขลา) ได้รวบรวมไว้ว่า สมัยนั้นพระยาแก้มดำ เจ้าเมืองไทรบุรี ปราบปรามจะหาที่ชัยภูมิที่ดีสร้างเมืองให้เจ๊ะสิตี น้องสาวครอบครอง เมื่อไทรหาฤกษ์ยามได้เวลาท่านเจ้าเมืองก็เสด็จสัถย์อริฐานปล่อยช้างตัวสำคัญคู่บ้านคู่เมืองออกเดินป่า หรือเรียกว่าช้างอุปการ เพื่อหาชัยภูมิดีสร้างเมือง ท่านเจ้าเมืองก็ยกพลบริวารเดินตามหลังช้างนั้นไปเป็นเวลาหลายวัน วันหนึ่งช้างได้เดินไปหยุดอยู่ ณ ป่าแห่งหนึ่ง แล้วเดินวนเวียนร้องขึ้น 3 ครั้ง พระยาแก้มดำถือเป็นนิมิตที่ดีที่จะสร้างเมืองตรงนี้ แต่

น้องสาวตรวจดูแล้วไม่พอใจ พี่ชายก็อธิษฐานให้ช้างเดินหาที่ใหม่ต่อไป ช้างได้เดินรอนแรมอีกหลายวัน ตกเย็นวันหนึ่งก็หยุดพักพลบวิราท ทางน้องสาวถือโอกาสออกจากที่พักเดินเล่น บังเอิญขณะนั้นมีกระจงสีขาวผ่องตัวหนึ่งวิ่งผ่านหน้านางไป นางอยากได้กระจงตัวขาวตัวนั้นจึงชวนพวกพี่เลี้ยงวิ่งไล่ล้อมจับกระจง กระจงได้วิ่งวกไปวนมาบนเนินทรายขาวสะอาดริมทะเล (ที่ตำบลกรือเซะเวลานี้) นางจะลี้ลี้รู้สึกละอายที่ตรงนี้มากจึงขอให้พี่ชายสร้างเมืองให้

เมื่อพระยาแก้วดำปลูกสร้างเมืองให้น้องสาวและมอบพลบวิราทให้ไว้พอสมควรเรียบร้อยแล้ว ก็ให้ชื่อเมืองนี้ว่าเมืองปะตานี (ปัตตานี) ครั้นพระยาแก้วดำเดินทางกลับมาถึงภูมิภาคที่ช้างบอกให้ครั้งแรกก็รู้สึกเสียดยศฐานที่ จึงตกลงใจหยุดพักแรมทำการแผ้วถางป่า และปลูกสร้างขึ้นเป็นวัดให้ชื่อว่าวัดช้างให้มาจนบัดนี้ หลังจากสร้างวัดเรียบร้อยแล้ว เจ้าเมืองไทรบุรีได้ทูลสมเด็จพระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ว่า เมืองไทรบุรีมาเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดช้างให้ โดยสมเด็จพระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาแก้วดำไปรับตำแหน่งเจ้าเมืองไทรบุรีแทนท่านว่า ท่านลังกา

ตามตำนานนี้ พอจะสรุปได้ว่าวัดช้างให้สร้างมานานไม่น้อยกว่า 300 ปี โดยหลวงปู่ทวดเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดช้างให้ก็มีประวัติสลับซับซ้อนอยู่มาก หลวงปู่ทวดวัดช้างให้ หรือที่รู้จักกันในอีกหลายนาม ไม่ว่า สมเด็จพระเจ้าพะโคะ หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด สมเด็จพระราชมนูสี สามีรามคุณูปมาจารย์ ทางเมืองไทรบุรีเรียกว่า ‘ท่านลังกา’ ท่านเดินธุดงค์ไปมาระหว่างวัดช้างให้กับไทรบุรีอยู่เสมอ และเป็นที่รู้จักกันดีในประเทศไทยจากตำนานท้องถิ่นซึ่งยังไม่ปรากฏหลักฐานในทางประวัติศาสตร์ยืนยันความมีอยู่จริง ประวัติที่พิมพ์เผยแพร่กล่าวว่า ท่านเป็นผู้พระเกจิอาจารย์รูปสำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีความสามารถในการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมและด้านเวทมนตร์คาถาต่างๆ จนมีความรู้และเป็นผู้ทรงอภิญญามาก บางครั้งท่านได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาผู้คนหลายครั้ง มีเรื่องเล่าว่าครั้งที่ท่านเดินทางไปกรุงศรีอยุธยาด้วยเรือสำเภาระหว่างทางเกิดพายุ จนกระทั่งข้าวปลาและอาหารตลอดจนน้ำดื่มตกลงทะเลไป ลูกเรือรู้สึกกระหายน้ำมาก หลวงปู่ทวดจึงได้แสดงอภิญญาหย่อนเท้าลงไปในทะเล ปรากฏว่าน้ำในบริเวณนั้นได้กลายเป็นน้ำจืด และดื่มกินได้ ตั้งแต่นั้นมาชื่อเสียงของท่านก็จรจรายไปทั่ว

หลวงปู่ทวดได้รับพระราชทานสมณศักดิ์จากสมเด็จพระเอกาทศรถในครั้งสุดท้ายในราชทินนามที่ สมเด็จพระราชมนูสี สามีรามคุณูปมาจารย์ เมื่อท่านมีอายุได้ 80 ปี ได้กลับมาจำพรรษา

ที่วัดพะโคะ วัดบ้านเกิดของท่าน โดยได้ตั้งเสียบลูกศิษย์ว่าเมื่อท่านมรณภาพให้นำพระศพไปไว้ที่วัดช้างให้ ต่อไปสถานที่ช้างหน้าจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยว ซึ่งต่อมาหลวงปู่ทวดได้ละสังขารด้วยโรคชราในปลายรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่เมืองไทรบุรี สิริอายุได้ 100 ปี นับพรรษาได้ 80 พรรษา ซึ่งเมื่อได้นำพระศพกลับมาที่วัดช้างให้ ที่พักพระศพของหลวงปู่ทวดได้กลายมาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านสักการะมาจนทุกวันนี้ โดยเฉพาะสถูปศักดิ์สิทธิ์ที่บรรจุอัฐิหลวงปู่ทวดซึ่งอยู่ใกล้เขตวัด ติดกับทางรถไฟ ซึ่งชาวบ้านพื้นเมืองเรียกว่า เขื่อนหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด

วัดช้างให้จึงกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอโคกโพธิ์ ใครเจ็บไข้ได้ป่วยหรือวัดลู้งของถูกขโมยหรือสูญหายมักไปบนบานที่สถูปแห่งนี้ โดยเฉพาะพระเครื่องสมเด็จพระหลวงปู่ทวดมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดถือของนักเล่นพระมาก ผู้ที่ศรัทธาในหลวงปู่ทวดเชื่อกันว่าพระเครื่องที่สร้างเนื่องด้วยท่านจะมีอำนาจปลุกเสกศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองผู้มีในครอบครอง โดยนักท่องเที่ยวจะมามากในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ วันหยุดเทศกาล โดยเฉพาะงานใหญ่ประจำปี คือการทรงน้ำอัฐิหลวงปู่ทวดวัดช้างให้ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 5

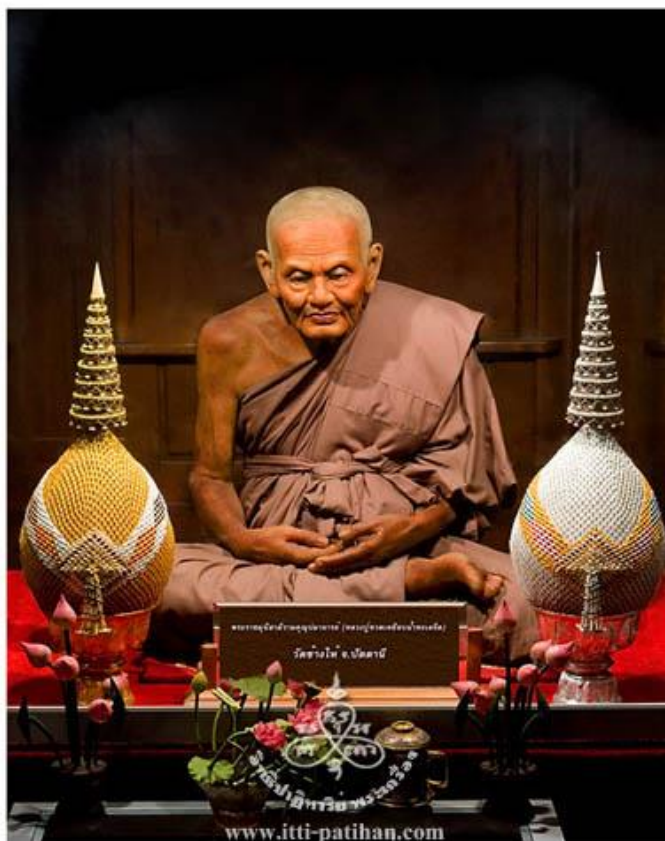
การเดินทางไปยังวัดนั้นสะดวกสบายโดยใช้เส้นทางหลวงสายปัตตานี-โคกโพธิ์ ผ่านสามแยกนาเกตุ ตรงไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 409 (ปัตตานี-ยะลา) ผ่านชุมชนสุขาภิบาลนาประดู่ และสวนยางไปจนถึงซุ้มที่ประตูวัดทางซ้ายมือ เพื่อแยกเข้าสู่วัดช้างให้อีกประมาณ 700 เมตร สภาพถนนลาดยางตลอดสาย

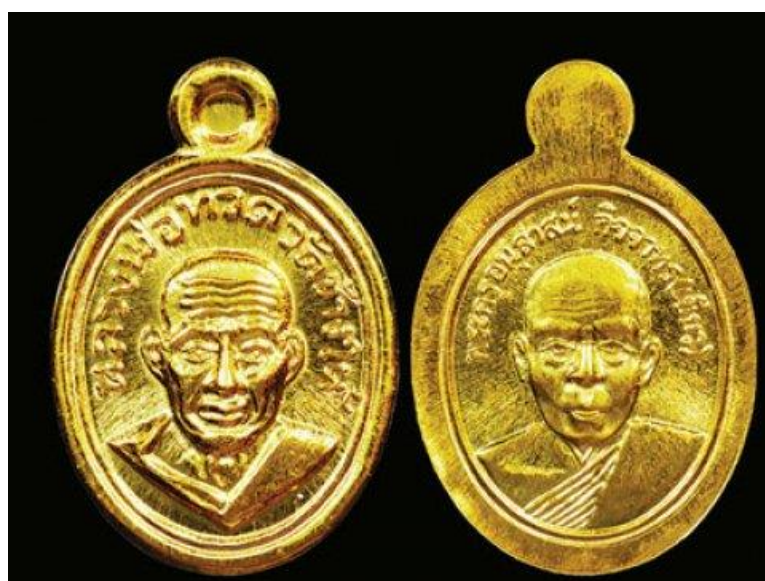
ภาพที่ 2.21 วัดช้างไห้ตั้งอยู่ริมทางรถไฟสายหาดใหญ่-สุไหงโกลก

ภาพที่ 2.22 วัดช้างไห้

ภาพที่ 2.23 หลวงปู่ทวดวัดช้างให้

ภาพที่ 2.24 พระเครื่องหลวงปู่ทวดวัดช้างให้

ภาพที่ 2.25 ร้านจำหน่ายของที่ระลึกและร้านอาหารบริเวณด้านหน้าวัดช้างให้

ภาพที่ 2.26 ลานจอดรถบริเวณด้านหน้าของวัดช้างให้

มัสยิดนัจมุดดิน

มัสยิดโบราณบาโงยลังกา (มัสยิดนัจมุดดิน) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว เป็นศาสนสถานในศาสนาอิสลาม มีการก่อสร้างแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมไทย และสถาปัตยกรรมของมุสลิม ซึ่งทำให้สุเหร่าแห่งนี้มีลักษณะคล้ายกับศาลาการเปรียญของไทย

สันนิษฐานว่าสร้างในปี พ.ศ. 2177 (ค.ศ.1634) ในรัชสมัยของราชินีราตูอุ บิน สุลต่านมันซูร ซาห์ รัชกาลที่ 8 แห่งราชอาณาจักรปาตานี คารุสสลาม (มีความหมายว่า ‘ปัตตานี นครรัฐแห่งสันติภาพ’) ซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2167-2178 ซึ่งในสมัยของราชินีราตูอุ นั้น ได้เกิดสงครามขึ้นระหว่างเมืองปาตานี คารุสสลามกับราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ในขณะนั้นพระเจ้าปราสาททองได้ส่งกองทัพกรุงศรีอยุธยาเข้าโจมตีปาตานี คารุสสลาม เกิดสงครามยืดเยื้อเป็นเวลาแรมปี สงครามครั้งนี้เองเป็นที่มาของวีรกรรมอันกล้าหาญของโต๊ะหยางหญิงแห่งบ้านบาโงยลังกา (บาโงย เป็นภาษามลายู หมายถึง ควนหรือเนิน ส่วน ลังกา แปลว่า การปะทะ สถานที่แห่งนี้คือส่วนหนึ่งของสมรภูมิต่อสู้สงครามในครั้งนั้น)

โดยโต๊ะหยางหญิงเป็นผู้เก็บพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานในช่วงสงคราม ซึ่งขณะกำลังหนีภัยสงครามนั้นท่านได้ตกลงไปในหุบเหวเป็นเวลาหลายวัน หลังสงครามท่านได้รับความช่วยเหลือจากชาวบ้านให้ขึ้นจากเหว ซึ่งทุกคนต่างตะลึงเมื่อเห็นสิ่งที่ท่านกอดแน่นอยู่กับอกคือพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานเล่มหนึ่งซึ่งถูกจารึกด้วยลายมืออันสวยงาม ปกทำจากเปลือกต้นมะม่วงหิมพานต์ พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานเล่มนี้ได้ถูกเก็บไว้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน

เมื่อสงครามสงบ ชุมชนบ้านทรายขาวซึ่งตั้งอยู่เชิงเขาใหญ่สันกาลาสิรี ได้ร่วมกันสร้างสุเหร่าไม้ (มัสยิด) หลังนี้ขึ้น โดยความร่วมมือของชาวบ้านทั้งมุสลิมและไทยพุทธในพื้นที่ โดยไม้ที่นำมาใช้ในการก่อสร้าง คือไม้แคและไม้ตะเคียนทั้งต้น ซึ่งชาวบ้านตัดมาจากป่าในเทือกเขาสันกาลาสิรี และใช้หวายมัดเป็นเชือกลากลงจากภูเขา จากนั้นก็จะใช้ขวานถากเสาให้เป็นสี่เหลี่ยม ส่วนกระเบื้องที่ใช้มุงหลังคาทำมาจากอิฐแดง ดินกำเนิดมาจากจากหมู่บ้านดาระบาตอ ตำบลกะมิยอ อำเภอเมืองปัตตานี โดยรูปแบบการก่อสร้างเป็นศิลปะการก่อสร้างตามแบบศิลปกรรมที่สืบทอดมาจากสถาปัตยกรรมลังกาสุกะ ถือเป็นมัสยิดร่วมสมัยกับมัสยิดตะโละมานะ (วาดีอัลสุเชน) อำเภอ

บาเจาะ จังหวัดนราธิวาส และมัสยิดเอาะห์ บ้านนัคตันหยง ตำบลมะนังยง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ศิลปะการก่อสร้างแบบมลายูชา สร้างโดยชุมชนท้องถิ่น

มัสยิดนัจมุดดินทั้งหลังสร้างขึ้นโดยไม่ใช้ตะปู แต่ใช้ลิ่มไม้ นับเป็นภูมิปัญญาและความสามัคคี ของชาวมุสลิมท้องถิ่นร่วมกันสร้างศาสนสถาน และวัฒนธรรมสถานที่งดงามล้ำค่าทางศิลปะไว้ ปัจจุบันพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับเขียนด้วยมือ และเครื่องมือการก่อสร้างบางส่วนยังคงเก็บรักษาไว้

นอกจากนี้ยังมีอีกสิ่งที่น่าสนใจคือ กลองหรือนางญา ใช้ในการตีบอกเวลาให้สมาชิกในชุมชนรู้ถึงเวลาที่จะต้องมาร่วมละหมาด และช่วยในการเตือนภัยเมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้น นางญานี้ทำจากต้นไม้นานาชนิด นำมาคว้านตรงกลาง จากนั้นใช้หนังควายึงเพื่อขึ้นหน้ากลอง สำหรับจุดเด่นของกลองนี้คือลิ่มที่ทำมาจากไม้ไผ่ซึ่งอยู่ภายในตัวกลอง เมื่อมีคนมาตีกลองไม้ไผ่เหล่านี้จะสั่น ทำให้มีเสียงที่ไพเราะและมีความดังไปไกลประมาณ 3 กิโลเมตร ปัจจุบันได้ตั้งแสดงเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ดูได้ศึกษาต่อไป

ศาสนาอิสลามที่ปัตตานีได้ถูกเผยแพร่อย่างรวดเร็วหลังจากพญาตูลูนาอะพาแห่งราชอาณาจักรมลายูลังกาสูกะได้เปลี่ยนจากพุทธศาสนาเป็นกษัตริย์มุสลิมองค์แรก ในนามสุลต่านอิสมาอีลซาลห์แห่งราชอาณาจักรปาตานี คารุลาตลาม

มัสยิดนัจมุดดินปัจจุบันมีลักษณะแตกต่างจากอดีตเนื่องจากมีอายุยาวนานทำให้ลักษณะเดิมบางส่วนได้สูญหายไปบ้าง ลักษณะในอดีตมีหน้ามุขทางทิศตะวันตก มีฐานยกสูงจากพื้นดินประมาณ 60 เซนติเมตร และมีผนังเป็นไม้ ต่อมาราว พ.ศ. 2490 ได้บูรณะเป็นผนังสังกะสี และปี พ.ศ. 2549 บูรณะอีกครั้งในลักษณะของรั้วเพื่อกันมิให้ไก่ สุนัข หรือสัตว์อื่นๆ เข้าไปสร้างความสกปรกให้กับมัสยิด การบูรณะมัสยิดครั้งนั้นได้บูรณะพร้อมกับอาคารบาเลาะเซาะซึ่งตั้งติดกัน ใช้เป็นสถานที่เลี้ยงรับรอง ฟังการบรรยายและกิจกรรมอื่นอีกโดยงบประมาณจากโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากสภาพเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตำบลทรายขาวได้รับความสนใจจากหลายภาคส่วนไม่ว่าส่วนราชการ เอกชน หรือแม้แต่ชุมชนใน 3 จังหวัดชายแดน

ภาคใต้ก็สนใจมาเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขของคนในชุมชนแห่งนี้ ทำให้ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชื่นำสันติสุขต่อไป

ภาพที่ 2.27 มัสยิดนัจมุดดิน

ภาพที่ 2.28 มัสยิดนัจมุดดิน

ภาพที่ 2.29 มัสยิดนัจมุดดิน

ภาพที่ 2.30 มัสยิดนัจมุดดิน ปัจจุบันทำรั้วไม้กันเพื่อป้องกันสัตว์เลื้อยเข้าไปสร้างความสกปรก

ภาพที่ 2.31 ภายในสุเหร่าโบราณ

ภาพที่ 2.32 พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานจารึกด้วยลายมือสวยงาม ปกทำจากเปลือกต้นมะม่วงหิมพานต์

ภาพที่ 2.33 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของมัสยิดนัจมุดดีน

ภาพที่ 2.34 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์และชี้ทาง

พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7

พลับพลาแห่งประวัติศาสตร์ของวงการวิทยาศาสตร์และดาราศาสตร์ไทย สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2472 เพื่อจุดประสงค์เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี ครั้นเสร็จพระราชดำเนินมาจังหวัดปัตตานีในปี พ.ศ. 2472 โดยเสด็จฯ ทางชลมารคด้วยเรือพระที่นั่งมหาจักรีจากพระราชวังไกลกังวล เพื่อทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่จังหวัดปัตตานี เป็นศาลาทรงไทยบนเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ 8 ตารางวา ตั้งอยู่ในบริเวณที่ว่าการไปรษณีย์ไทย อำเภอโคกโพธิ์ ด้านตรงข้ามทางเข้าสถานีรถไฟปัตตานี ห่างจากที่ว่าการอำเภอโคกโพธิ์ประมาณ 500 เมตร และอยู่ห่างจากตัวเมืองปัตตานีประมาณ 26 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 42

ในครั้งนั้นคณะนักดาราศาสตร์ชาวอังกฤษและเยอรมัน ได้เตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์มาติดตั้งกล้องเพื่อส่องสุริยุปราคาเต็มคราสที่จังหวัดปัตตานี เนื่องจากนักดาราศาสตร์ในสมัยนั้น

คำนวณว่าที่จังหวัดปัตตานีสามารถมองเห็นสุริยุปราคาเต็มคราสชัดเจนกว่าจังหวัดอื่นๆ โดยคณะนักดาราศาสตร์ชาวอังกฤษได้ติดตั้งกล้องและอุปกรณ์บริเวณสนามหญ้าใกล้ศาลารัฐบาลมณฑลปัตตานี ส่วนนักดาราศาสตร์ชาวเยอรมันได้มาติดตั้งกล้องและอุปกรณ์บนภูเขาหลังที่ว่าการอำเภอโคกโพธิ์ และทั้งสองคณะได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินเพื่อทอดพระเนตรสุริยุปราคาเต็มคราสในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2472 แต่ที่อำเภอโคกโพธิ์วันนั้นท้องฟ้ามีดลครึ้ม ไม่สามารถมองเห็นสุริยุปราคาได้ พระองค์จึงเสด็จมาทอดพระเนตรที่เมืองปัตตานี (บริเวณสนามโรงเรียนเบญจมราชูทิศ)

การศึกษาจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ภาคลาย (ฉัตรบงกช ศรีวิฒนสาร, มโนทัศน์เกี่ยวกับรัชกาลที่ 7 เสด็จฯ ทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่ปัตตานี) อธิบายรายละเอียดเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จถึงมณฑลปัตตานีตั้งแต่ตอนเช้าของวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2472 ต่อมาหลังจากเสวยพระกระยาหารกลางวันแล้ว พระองค์ได้เสด็จยังสถานที่สำรวจสุริยุปราคา 3 แห่ง แห่งแรก ได้แก่ สถานที่สำรวจของคณะดาราศาสตร์ชาวอังกฤษ เวลา 14.30 น. หลังจากนั้นได้เสด็จทรงรถยนต์พระที่นั่งยังสถานที่สำรวจแห่งที่สอง คือ สถานที่สำรวจของคณะดาราศาสตร์ชาวเยอรมัน ณ เนินเขาควนบู ซึ่งห่างจากหลังที่ว่าการอำเภอโคกโพธิ์ในปัจจุบันไปทางทิศเหนือประมาณ 200 เมตร ห่างจากสถานีรถไฟโคกโพธิ์ประมาณ 400 เมตร สถานที่แห่งสุดท้าย คือ สถานที่สำรวจของกรมแผนที่และกรมชลประทาน ซึ่งตั้งอยู่บนเนินโคกโพธิ์ ส่วนในวันที่เกิดปรากฏการณ์จริง 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2472 นั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จทอดพระเนตร ณ สถานที่สำรวจของนักดาราศาสตร์ชาวอังกฤษซึ่งตั้งอยู่บริเวณหน้าสนามของโรงเรียนประจำมณฑลปัตตานีในตัวเมือง

การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกประทับทอดพระเนตรปรากฏการณ์สุริยุปราคาที่ค่ายของคณะสำรวจชาวอังกฤษนั้น มีพระราชหัตถเลขาลงวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2471 อธิบายไว้ดังนี้

“การที่จะไปดูสุริยุปราคา คราวนี้อยากดูสถานที่ และเครื่องมือของนักวิทยาศาสตร์ต่างๆ ด้วย มีปัญหาว่าจะมีมากี่คณะ? และจะไปดูสุริยุปราคาที่ไหน? ถ้ามีหลายคณะ เอาดังนี้เห็นจะ

ได้ คือไปเยี่ยมสถานที่ทุกคณะ แต่การดูเวลาสุริยุปราคาจริงๆ นั้น คงดูที่คณะที่เชิญมานี้เพราะเชิญมาก่อนคนอื่น”

ด้วยคณะสำรวจดาราศาสตร์ชาวอังกฤษได้กราบบังคมทูลเชิญมาก่อน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเลือกทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่ค่ายของคณะนั้น ทั้งที่อาจเป็นไปได้ว่าเครื่องมืออุปกรณ์การสังเกตสุริยุปราคาของคณะสำรวจดาราศาสตร์ชาวเยอรมันทันสมัยกว่า อุปกรณ์ของคณะสำรวจชาวอังกฤษก็ตาม สะท้อนให้เห็นพระราชจริยวัตรเรื่องของการไม่เลือกที่รักมักที่ชัง และความไม่ลำเอียงเห็นแต่ประโยชน์ส่วนพระองค์

พระราชหัตถเลขายังสะท้อนให้เห็นถึงความสนพระราชหฤทัยส่วนพระองค์ในเทคโนโลยีการถ่ายภาพและภาพยนตร์ด้วย จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวภาคปลาย กล่าวถึงพระราชกรณียกิจระหว่างเสด็จทอดพระเนตรสุริยุปราคา ดังนี้

“วันพฤหัสบดี 9 พฤษภาคม 2472 เวลา 13.00 น. ทรงรถยนต์พระที่นั่งเสด็จยังสถานสำรวจของนักดาราศาสตร์ชาวอังกฤษ ทรงพระราชดำเนินไปประทับปะรำในบริเวณนั้นเพื่อทอดพระเนตรสุริยุปราคา แล้วทรงรถยนต์พระที่นั่งเสด็จประพาสตามถนนในเมืองแล้วประทับสนามหลังเรือนจำ ทอดพระเนตรการชนวัวซึ่งบ้านเมืองจัดให้มีขึ้นถวายทอดพระเนตรเวลา 15.40 น. เสด็จกลับสู่จวนที่ประทับร้อน เวลา 16.00 น. คณะลูกเสือมณฑลปัตตานีร้องเพลงถวายพระพรหน้าที่ประทับ แล้วทรงพระราชดำเนินไปประทับเก้าอี้ที่หน้าประตูจวน ทอดพระเนตรกระบวนแห่ซึ่งหัวเมืองในมณฑลนี้จัดให้มีขึ้นถวาย เสด็จสู่ที่ทรงมูรธาภิเษกสถานตามราชประเพณีที่ปัตตานี สุริยุปราคาเริ่มจับตั้งแต่เวลา 12.09 น.ทางทิศเหนือ เวลา 13.34 น. เต็มคราสเป็นเวลามืดมิดประมาณ 5 นาที เวลา 14.00 น. โมกขปริสสุทธินิคมทางทิศใต้”

พระราชพิธีทรงมูรธาภิเษกเป็นธรรมเนียมแต่โบราณที่พระมหากษัตริย์จะทรงประกอบขึ้นในวันเฉลิมพระชนมพรรษา และในกรณีที่มีการผลัดเปลี่ยนผู้ปกครองบ้านเมืองในวันบรมราชาภิเษก รวมทั้งวันที่เกิดจันทรุปราคาและสุริยุปราคา เนื่องจากการผลัดเปลี่ยนดวงสว่างหลังเกิดเหตุการณ์สำคัญ

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการศึกษามาจากตะวันตก ทรงสนพระทัยในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่พระองค์มิได้ทรงปฏิเสธการประกอบพระราชพิธีสมโภชอภิเษกบนเรือพระที่นั่งจักรีหลังได้ทอดพระเนตรสุริยุปราคาแล้วตามโบราณราชประเพณีในวันพฤหัสบดีที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2472 เวลา 19.20 น.

ความสนพระราชหฤทัยในวิทยาศาสตร์ยังปรากฏต่อเนื่องในวันศุกร์ที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2472 แม้การจับคราสจะผ่านไปแล้ว พระองค์ยังทรงรอศึกษาการโคจรของดวงจันทร์ร่วมกับคณะนักดาราศาสตร์ชาวอังกฤษที่ศาลาว่าการมณฑลปัตตานี และคณะนักดาราศาสตร์ชาวเยอรมันที่โคกโพธิ์ อีกทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงอาหารกลางวันแก่นักดาราศาสตร์ทั้งสองคณะในเรือพระที่นั่งจักรี เมื่อเวลา 13.00 น. ด้วย

กรณีสุริยุปราคาที่โคกโพธิ์แม้จะผ่านมากกว่า 80 ปีแล้วก็ตาม คนในท้องถิ่นยังมีโน้ตสนเกี่ยวกับการเสด็จทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่โคกโพธิ์เรื่อยมา ปรากฏหลักฐานจากรายงานการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุชาวโคกโพธิ์ของ พิชัย แก้วขาว เรื่อง มืดกลางวันที่โคกโพธิ์ (ครบ 60 ปี) ความว่า “น่าสนใจว่าเหตุใดชาวโคกโพธิ์จึงจำการเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่โคกโพธิ์ได้อย่างมีลิ้มเลือน อาจเป็นไปได้พลับพลาที่ประทับและจวนรับเสด็จยังเหลืออยู่เป็นวัตถุพยานแห่งการเสด็จพระราชดำเนิน และเรื่องเล่าขานถึงความประทับใจของผู้คนที่เฝ้ารับเสด็จก็เป็นได้”

ทั้งนี้ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 ที่อำเภอโคกโพธิ์ เป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อ พ.ศ. 2518

ภาพที่ 2.35 พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7

ภาพที่ 2.36 พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7

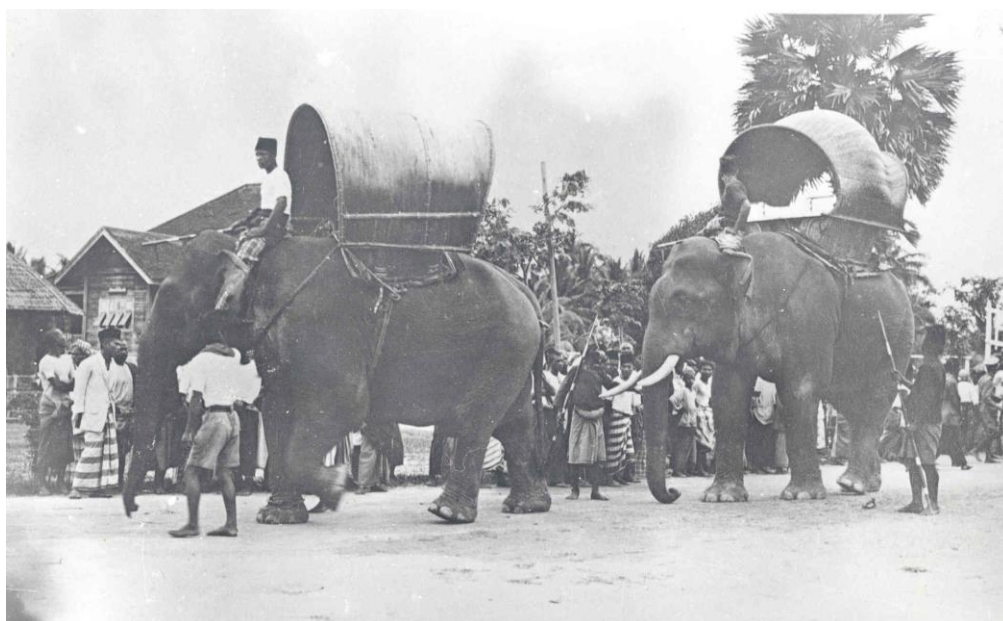
ภาพที่ 2.37 รัชกาลที่ 7 ประพาสมณฑลปัตตานี

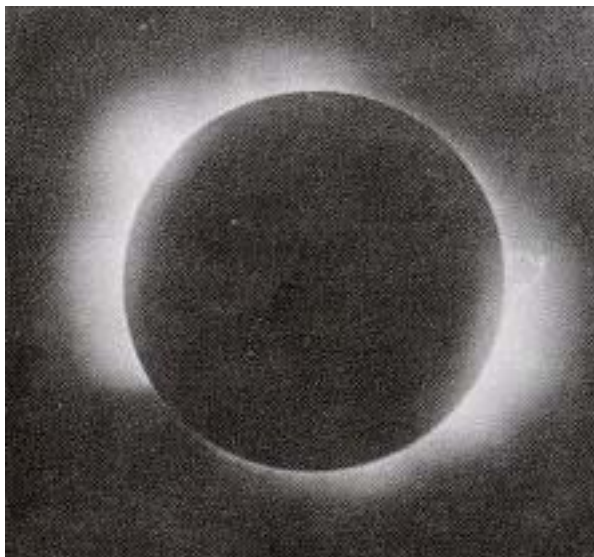
ภาพที่ 2.38 รัชกาลที่ 7 ประพาสมณฑลปัตตานี

ภาพที่ 2.39 ครึ่งเสด็จพระราชดำเนินมาจังหวัดปัตตานี โดยเสด็จฯ ทางชลมารค

ภาพที่ 2.40 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาจังหวัดปัตตานี

ภาพที่ 2.41 สุริยุปราคาเริ่มจับตั้งแต่เวลา 12.09 น.ทางทิศเหนือ เวลา 13.34 น.
เต็มคราสมืดมิดเป็นเวลาประมาณ 5 นาที เวลา 14.00 น.

ภาพที่ 2.42 เส้นทางสุริยุปราคาเต็มดวง 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2472

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

กฤษณ์ โคตรสมบัติ (2553: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพันโบก ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบกโดยภาพรวม มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว ส่วนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจากทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ปัจจุบันชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโดยกลุ่มนายทุน และผู้นำบางกลุ่ม แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนที่ควรดำเนินการ คือ ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนในการวางแผน ดำเนินการ ให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น กิจกรรมการท่องเที่ยวควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบสาธารณูปโภคในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนน ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น มีการจัดระบบรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด เพิ่มจุดวางถังขยะ และพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวให้ทั่วถึง

อภิรดี ช้วนตัน และคณะ (2553: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงการประเมินศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน: กรณีศึกษาถ้ำภูผาเพชร และถ้ำเจ็ดคด ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินและศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณถ้ำภูผาเพชรและถ้ำเจ็ดคด โดยใช้แบบประเมินศักยภาพ 3 รูปแบบ

ผลการประเมินศักยภาพ พบว่า ส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกัน ได้แก่ แบบประเมินศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ออกแบบเฉพาะเจาะจงสำหรับพื้นที่ศึกษา มีผลการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับสูง แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า มีมาตรฐานคุณภาพอยู่ในระดับดี แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พบว่า มีมาตรฐานคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก ในส่วนผลการประเมินมาตรฐานกิจกรรมล่องแก่ง พบว่า มีมาตรฐานอยู่ในระดับสามดาว (ซึ่งการกำหนดระดับมาตรฐานตามลำดับจากสูงไปหาลด ได้แก่ ห้าดาว - หนึ่งดาว) แนวทางการพัฒนาศักยภาพจากผลการจัดประชุม พบว่า มีประเด็นในการกำหนดแนวทางพัฒนาศักยภาพ 15 ประเด็น โดยเป็นประเด็นที่กำหนดแนวทางให้ชุมชนร่วมมือกับองค์กรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ 6 ประเด็น ได้แก่ ความสามารถในการรับการเปลี่ยนแปลงต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรม (ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การให้ความรู้แก่ชุมชน กำหนดกฎ กติกาและบทลงโทษ) การจัดการขยะ (จัดเวรเก็บขยะ จัดทำหลุมขยะ การเป็นตัวอย่างที่ดีให้นักท่องเที่ยวร่วมกับการปลูกจิตสำนึก) การจัดการความแปรปรวน (การจัดอบรมความรู้แก่มัคคุเทศก์ การแจ้งกฎข้อห้ามแก่นักท่องเที่ยว) ประโยชน์ต่อชุมชนด้านการอนุรักษ์ (ชุมชนและกลุ่มอนุรักษ์ต้องเข้มแข็งและเข้ามาจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ) ประโยชน์ต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจ (การพัฒนาคุณภาพสินค้าของที่ระลึก จัดตั้งสหกรณ์) และการจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ (กำหนดแผน และปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว และประเมินผลอย่างต่อเนื่องทุกปี) ส่วนอีก 9 ประเด็นเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพให้ดียิ่งขึ้น ได้แก่ การจัดให้มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศและการอนุรักษ์ การพิจารณาความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว จัดระบบการให้บริการให้มีมาตรฐานที่ยอมรับระดับท้องถิ่น จัดทำคู่มือกิจกรรมท่องเที่ยว พัฒนาทางเดินทาง การบริการห้องสุขา และป้ายสื่อความหมายที่มีคุณภาพ เป็นต้น

สมชาย เลียงพรพรรณ (2547: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยในโครงการ การศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและประเมินศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณศึกษา สำรวจและวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่ง และเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา ผลการศึกษาปรากฏว่า จากการประเมินศักยภาพของแหล่ง

ท่องเที่ยว 49 แห่ง สามารถแบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกตามระดับคะแนนศักยภาพได้ 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่มีระดับศักยภาพมาก จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ สถาบันทักษิณคดีศึกษา เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา เป็นต้น กลุ่มที่มีระดับศักยภาพปานกลาง จำนวน 22 แห่ง ได้แก่ วัดป่าลิไลยก์ สวนสองทะเล สวนป่าเปรม เป็นต้น และกลุ่มที่มีระดับศักยภาพน้อย จำนวน 19 แห่ง จากการสอบถามนักท่องเที่ยวทุกแหล่งแสดงความเห็นให้มีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ทั้งความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม คุณค่าและความสำคัญ การตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น และการจัดการ ส่วนแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นควรพัฒนาตามศักยภาพของแหล่ง โดยควรยึดหลักการและปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างเคร่งครัด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ศิริวิ วาเลาะ (2551: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดปัตตานี: ศึกษากรณีชุมชนทรายขาว จังหวัดปัตตานี การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุของชุมชน ตลอดจนการถ่ายทอดเรื่องราวจากฐานสู่ฐานเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สูงที่สุด ส่วนภาพรวมที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ การเป็นสมาชิกกลุ่ม และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา และความศรัทธาต่อผู้นำท้องถิ่น ในส่วนของข้อเสนอแนะ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้เข้าใจ และเห็นความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนา ทั้งในด้านการวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานหลักในการพัฒนาของพื้นที่ ควรกำหนดนโยบาย แผนงานบริหาร

จัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหลักระหว่างประชาชนในชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

คณิศร วงเวียน และคณะ (2555: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ที่เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง วัดอุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกาะเสม็ด และสร้างยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า เกาะเสม็ดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและป่าไม้ มีความสวยงามและจุดเด่นในด้านหาดทรายขาวละเอียด น้ำทะเลใส มีอ่าวต่างๆ มากมาย และเป็นสัญลักษณ์ของวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี มีความเหมาะสมของกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการทางการท่องเที่ยว การจัดการทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของเกาะเสม็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกาะเสม็ด คือ ปัญหาด้านมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ความขัดแย้งด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และปริมาณน้ำจืดไม่เพียงพอ ส่วนอุปสรรคคือ ขาดการประสานงานระหว่างภาครัฐอย่างบูรณาการ งบประมาณในการบริหารจัดการท่องเที่ยวและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่เพียงพอ ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ขาดการวางแผนพื้นที่เฉพาะในการพัฒนา/อนุรักษ์เกาะเสม็ด และขาดหน่วยงานหลักหรือกลไกการประสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเกาะเสม็ดอย่างจริงจัง สำหรับยุทธศาสตร์นี้ประกอบด้วย 3 ประเด็นยุทธศาสตร์ คือ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เสริมสร้างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและระบบสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ส่งเสริมศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการตลาดท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน

อารยา อินทชสาร (2554: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมินศักยภาพของตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง จังหวัดนครปฐม เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การศึกษาค้นคว้ามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ผลการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงมีศักยภาพในการเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลางโดยด้านที่ควรปรับปรุงอย่างเร่งด่วน คือ ด้านการบริการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การเพิ่มจำนวนร้านค้าและร้านอาหาร จัดให้มีเจ้าหน้าที่และมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ การเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว และเพิ่มระบบรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงให้เกิดความยั่งยืน

ศูนย์วิจัยป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538: บทคัดย่อ) ได้จัดทำโครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีภาคใต้ การศึกษานี้ได้นำแนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มาประยุกต์ใช้เป็นหลักการพื้นฐานสำหรับการศึกษาวางแผนเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบและความต้องการด้านการท่องเที่ยวในภาคใต้ มี 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ Tourism With High Development ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานในการดึงดูดนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและความสบายให้แก่นักท่องเที่ยว มักปรากฏตามชายหาดหรือสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับเมืองหรือชุมชนใหญ่ เช่น หาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต แหลมสมิหรา จังหวัดสงขลา เป็นต้น และ Ecotourism ที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเช่นกัน แต่มีการพัฒนาสิ่งก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่แก่นักท่องเที่ยวอย่างน้อยที่สุด ในระหว่างการท่องเที่ยว 2 รูปแบบนี้ ยังมีการท่องเที่ยวที่จัดอยู่ในระหว่างกลาง เช่น รูปแบบการท่องเที่ยวในรีสอร์ท ที่พยายามคงสภาพความเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สำหรับพื้นที่ธรรมชาติในภาคใต้ สมควรส่งเสริมในพื้นที่คุ้มครองประเภทอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าต่างๆ ที่มีสภาพสวยงามและคุณค่าตามธรรมชาติเป็นดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวควรจะทำด้วยความรอบคอบระมัดระวัง และมีแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถควบคุมดูแลการท่องเที่ยวดังกล่าวไม่ให้มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทั้งยังส่งผลดีในด้านการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ นอกเหนือจากความเพลิดเพลินที่จะได้รับจากการท่องเที่ยวอีกด้วย ส่วนพื้นที่ที่มีบทบาทในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์น้อย ได้แก่ พื้นที่ธรรมชาติที่มีรูปแบบการท่องเที่ยวแบบทั่วไป ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก มีการ

ดัดแปลงพื้นที่หรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวการเต็มรูปแบบ ส่วนพื้นที่ธรรมชาติที่ไม่สมควรส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในขณะนี้ ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งต่างๆ สิ่งสำคัญของการส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติที่มีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น จะต้องคำนึงถึงเสมอว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีความงดงามเป็นธรรมชาติ ทั้งยังมีความเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์อยู่มาก ถ้าส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยไร้ทิศทางจริงจังปราศจากการเอาใจใส่ ระมัดระวังรอบคอบและความตั้งใจจริงในการควบคุมดูแลรักษาพื้นที่ธรรมชาติแล้ว คุณค่าของพื้นที่ที่จะถูกทำลายไปอย่างน่าเสียดาย ทั้งยังเป็นการนำละอายอย่างยิ่งที่เราไม่สามารถเก็บรักษาธรรมชาติเหล่านี้ไว้ให้ลูกหลานได้ดูได้เห็นอีกต่อไปในอนาคต

เกศินี พรหมบุตร (2554: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน และศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะเดียวกันประชาชนมีส่วนร่วมในระดับน้อย ด้านการให้ความรู้และอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว และด้านการศึกษารวบรวมข้อมูล และเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมค่อนข้างจำกัด เฉพาะการช่วยกันปรับภูมิทัศน์โดยรอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการสนับสนุนงบประมาณ สำหรับการซ่อมแซม ดูแลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบางส่วนเท่านั้น ปัญหาและอุปสรรคการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ขาดการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ให้คนในชุมชน ตลอดจนเด็กและเยาวชน ได้เรียนรู้และเข้าใจในการอนุรักษ์ ดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในชุมชนต่อเนื่อง แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในชุมชน ป้ายประชาสัมพันธ์ ที่จอดรถ ห้องน้ำสาธารณะ ไม่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้มีความสะอาดและเหมาะสม

วิระพล ทองมา และคณะ (2554: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่อง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ จุดประสงค์สำหรับการวิจัยครั้งนี้อยู่ที่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ผลการประเมินพบว่าชุมชนชาวจีนยูนาน (บ้านยาง) นั้นมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับมาก เนื่องจากในพื้นที่ของชุมชนเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์โรงงานหลวงที่ 1 (ฟาง) ซึ่งถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living SITE Museum) โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนและคนภายในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการนำเสนอเรื่องราวประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญา ความรู้และประสบการณ์ผ่านทางนิทรรศการ วัตถุที่สะสมมาตั้งแต่อดีต หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ควบคู่ไปกับโรงงานสีเขียวที่สร้างขึ้นตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ชุมชนยังคงรักษาเอกลักษณ์ด้านความเชื่อและค่านิยมตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนมาตั้งแต่บรรพบุรุษอย่างแน่นแฟ้น นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตแบบชาวจีนยูนานได้ในชุมชน ตั้งแต่สภาพของบ้านเรือน การแต่งกาย การใช้ภาษาพูดและเขียน รวมถึงอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจีน ชุมชนได้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งด้านที่พักแบบโฮมสเตย์ ให้มีโอกาสสัมผัสบรรยากาศของพี่น้องชาวจีนที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ภายใต้อาณาเขตของศาสนาและความเชื่อ โดยเฉพาะศาลเจ้าเจ้าแม่กวนอิม พุทธศาสนา คริสต์ศาสนา และอิสลาม เป็นต้น สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนนั้น ผู้ให้ข้อมูลรายงานว่ามีส่วนร่วมในระดับมากในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมทางความคิด (ความเชื่อและค่านิยม) และวัฒนธรรมบรรทัดฐาน (อาชีพและวิถีชีวิตประจำวัน) ส่วนด้านวัฒนธรรมบรรทัดฐาน (อาหารและพืชสมุนไพร) รวมทั้งด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ (ศิลปะและหัตถกรรม) นั้นมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง นอกจากนี้ผลการวิจัยเกี่ยวกับการทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างผลการประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กับระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านยางพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ระบุว่า ชุมชนชาวจีนยูนานในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่อง ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนภายในชุมชน

ดร.นงลักษณ์ จันทภากุล และคณะ (2556: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาเงินจังหวัดราชบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาเงิน ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาเงินโดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านองค์กรอยู่ในระดับมาก แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญได้แก่ การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง การให้ความรู้การฝึกอบรมในการจัดการการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ การศึกษาดูงานและการศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ และการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ การประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัด และสื่อต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมการตลาดเชิงรุกของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาเงินโดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาด้านองค์กรมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นปัญหาด้านกิจกรรม และด้านที่ต่ำที่สุด คือ ด้านพื้นที่ ส่วนแนวทางแก้ปัญหาด้านกิจกรรม มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาด้านองค์กร และด้านที่ต่ำที่สุด คือ แนวทางแก้ปัญหาด้านพื้นที่

ผศ.ดร.เลิศพร ภาระสกุล (2554: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช: วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดชาน้อย และโบราณสถานวัดโมคลาน เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละด้าน รวมทั้งระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวนั้น ผลการศึกษาพบว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดชาน้อย และโบราณสถานวัดโมคลาน มีศักยภาพมากใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการเข้าถึงแหล่ง และด้านคุณค่าและความดึงดูดใจ แต่มีความแตกต่างกันในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และด้านการบริหารจัดการ กล่าวคือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมากในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนวัดชาน้อย และโบราณสถานวัดโมคลาน มีศักยภาพปานกลาง ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เช่นกัน นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แหล่งยังมีจุดอ่อนและผลกระทบเชิงลบน้อย

อย่างไรก็ตาม แม้ในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความพึงพอใจในด้านกายภาพ ด้านการเข้าถึงแหล่ง ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดธาตุน้อย และโบราณสถานวัดโมคลาน แล้วก็ตาม แต่ในด้านของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังคงมีความคิดเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แหล่ง ต้องมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งคนในชุมชน ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ภาครัฐ และภาคเอกชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างมีระบบและมีแบบแผน

ผศ.สุเทพ พันประสิทธิ์ และคณะ (2547: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชายแดนไทยและกัมพูชา กรณีศึกษา : จังหวัดสระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ มีเป้าหมายการวิจัยเพื่อหาแนวทางและกลยุทธ์ด้านการจัดการที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวไทยและกัมพูชา เพื่อให้ประเทศไทยเป็นประตูสู่กัมพูชา ผลการวิเคราะห์จุดเด่น และโอกาสของจังหวัดชายแดน ได้ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การเชื่อมสระแก้ว ศรีสะเกษ สุรินทร์ โยงกับเมืองเสียมราฐ ด้านการค้าชายแดน เพื่อการส่งสินค้าไปตลาดประเทศกัมพูชา และการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับกลุ่มโบราณสถานนครวัด นครธม กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพด้านบริการและแรงดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด เสริมความน่าสนใจของแหล่งวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดแสดงสีเขียว การท่องเที่ยวสร้างเสริมความรู้ ประวัติศาสตร์โบราณคดี ธรรมชาติวิทยา เชิงนิเวศ เชิงเกษตร เชิงสุขภาพการกีฬา รวมทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นทางด้านนันทนาการ กลยุทธ์การยกระดับมาตรฐานสิ่งอำนวยความสะดวกด้วยการพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว กลยุทธ์การสร้างกิจกรรมส่งเสริมการตลาดประชาสัมพันธ์กิจกรรมเด่น การสร้าง Brand ของภูมิภาค และจังหวัด กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของภาคเอกชน และท้องถิ่น มีการร่วมกันของการท่องเที่ยว วัฒนธรรมประเพณี และหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล กลยุทธ์การพัฒนาความพร้อมของประเทศเพื่อนบ้านในด้านโครงสร้างพื้นฐาน และเงินช่วยเหลือในโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การเปิดประตูอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่อินโดจีน สร้างความเชื่อมโยงทั้งการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น กลยุทธ์การรณรงค์ท่องเที่ยวทางรถยนต์ เพื่อขยายตลาดการท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวอิสระ

สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2536 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาทบทวน แผนพัฒนาการท่องเที่ยวภาคใต้ตอนล่างจังหวัดสงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส เพื่อเป็นกรอบ และแนวนโยบาย ตลอดจนบทบาทการท่องเที่ยวของพื้นที่ต่างๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ผลการวิจัยพบว่า ตลาดการท่องเที่ยวใน 5 จังหวัดนั้น จังหวัด สงขลามีส่วนแบ่งการตลาดสูง รองลงมาคือ ยะลา นราธิวาส สตูล และปัตตานี โดยผู้เยี่ยมชมชาวไทยจัดเป็นกลุ่มตลาดหลักของจังหวัดสงขลา สตูล และ ปัตตานี ในขณะที่จังหวัดนราธิวาส มีผู้ เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศเป็นกลุ่มตลาดหลัก ในด้านของทัศนคติต่อการพัฒนาและปรับปรุง ส่วน ใหญ่ให้ความเห็นว่าควรปรับปรุงด้านถนน เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว บริการด้านห้องสุขาใน แหล่งท่องเที่ยว คุณภาพของที่พักรวม ที่จอดรถและสิ่งอำนวยความสะดวก การขายของที่ระลึก ป้ายชี้ทางและป้ายอธิบายแหล่งท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว การบริการด้านอาหาร และเครื่องดื่ม การพัฒนาด้านสนามบิน ทั้งสนามบินเดิมและความต้องการให้มีสนามบินใหม่ การ ปรับปรุงด้านตารางเวลาการบินและจำนวนเที่ยวบิน การพัฒนาปรับปรุงด้านพาหนะนำเที่ยว การ จัดการท่องเที่ยวเชื่อมต่อไปยังประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ และการบริการข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รวมทั้งด้านความปลอดภัย ทั้งนี้ได้เสนอกรอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดปัตตานี คือ กำหนด บทบาทให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน ศาสนาและวัฒนธรรม เร่งรัด ให้มีการดำเนินการอนุรักษ์อ่าวปัตตานีโดยเร็ว ส่งเสริมการจัดเทศกาลและงานประเพณีของท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและสร้างจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้เยี่ยมชม ที่มีคุณภาพ กลุ่มครอบครัวและกลุ่มความสนใจเฉพาะพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ เยี่ยมเยือนและปรับปรุงสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว

งานวิจัยต่างประเทศ

Jingjing Jiang (2008: Abstract) ได้ศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สนับสนุน ต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านเถิงโถว (Tengtou) สาธารณรัฐประชาชน จีน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแง่เป็นกลยุทธ์ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะหากการพัฒนานั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับโอกาสที่มาจากปัจจัยทาง สิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียว เถิงโถวเป็นหนึ่งในกลุ่มหมู่บ้านล่าสุดที่ประเทศจีนพัฒนาขึ้นเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยในปี 2006 มีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมเยือน 76,200 คน ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนำมาซึ่งผลดีหลายด้านแก่หมู่บ้าน ชาวเลิงโถวมีทัศนคติในแง่บวกด้านการท่องเที่ยว ซึ่งให้เห็นถึงความสำเร็จที่เป็นไปได้ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทางกลับกัน การวิจัยพบผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นและทำให้การท่องเที่ยวไม่สามารถสร้างผลงานเต็มที่ในการช่วยพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นจะต้องมีการกำหนดระเบียบข้อบังคับ การวางแผนอย่างละเอียดเพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้น อีกปัจจัยสำหรับความสำเร็จในระยะยาว คือควรให้ความสำคัญกับการที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกๆ ระดับ แม้ประเด็นการมีส่วนร่วมซึ่งปรากฏเน้นอยู่ในงานวิจัยระดับนานาชาตินั้น อาจไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ประเทศจีนสามารถดำเนินการได้ในขณะนี้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น พบว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการนักท่องเที่ยว และขยายโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในพื้นที่หมู่บ้านเลิงโถวเพิ่มขึ้น

Nilakantha Panigrahi (2005: Abstract) ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในดินแดนชนเผ่าของรัฐโอริสสา ประเทศอินเดีย มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อวิเคราะห์โอกาสในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในพื้นที่รวมถึงภาครัฐ ผลการศึกษาพบความเป็นไปได้ที่ชุมชนของเหล่าชาติพันธุ์ในรัฐโอริสสาจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จหากได้รับการสนับสนุน อย่างไรก็ดี พบว่าภาครัฐยังไม่ค่อยให้ความสำคัญในการพัฒนาและให้คุณค่าด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับชุมชนดังนี้ ชุมชนควรรักษาระบบนิเวศและวัฒนธรรมด้วยการวางระบบการจัดการที่ดีขึ้น วางข้อห้ามการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ๆ ภายในพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ควรรักษามรดกทางชาติพันธุ์ ในขณะเดียวกันก็เสริมคุณค่าวัฒนธรรมให้น่าดึงดูดใจเพิ่มขึ้น มากกว่าที่จะปล่อยให้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแส เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวเผ่าสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันยังพบความจำเป็นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและความปลอดภัย โดยควรลงทุนด้านการประชาสัมพันธ์และการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่สำคัญคือส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีบทบาทในการปกป้องชนเผ่าและวัฒนธรรมของตนจากการคุกคามโดยภายนอก ภาครัฐควรให้สิทธิชุมชนในการกำกับดูแลและร่วมจัดการทรัพยากร รวมถึงร่วมตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนของตน

Erin P.Kelly (2009: Abstract) ได้ทำการวิจัยประเมินศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติเอล อิมพอสซิเบิล สาธารณรัฐเอลซัลวาดอร์ โดยเฉพาะในเขตซานฟรานซิสโก เมเนนเดซ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติ ที่ได้ชื่อว่าใหญ่ที่สุด มีแหล่งน้ำธรรมชาติบริสุทธิ์ มีความหลากหลายทางชีววิทยามากที่สุด และเป็นแหล่งหลบภัยของสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์ที่สำคัญของประเทศ ทั้งนี้ ยังมีชาวบ้านอาศัยอยู่ในอุทยาน และหน่วยงานที่ดูแลเคยพยายามจัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่มาแล้ว หากแต่ไม่ประสบความสำเร็จ การวิจัยจึงจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตซานฟรานซิสโก เมเนนเดซ บนพื้นฐานของทัศนคติชาวบ้านและหน่วยงานที่ดูแล ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเอล อิมพอสซิเบิล และเชื่อมั่นว่าพื้นที่มีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว หากแต่ยังขาดการสื่อสารและการเข้าใจกันระหว่างชาวบ้านและผู้ดูแลพื้นที่ โดยชาวบ้านส่วนใหญ่แน่ใจว่าผู้ดูแลพื้นที่ไม่ต้องการทำงานร่วมกับชาวบ้าน วิธีที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายดีขึ้นควรมาจากการติดต่อสื่อสารกันให้มากขึ้น การประชุมร่วมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแก้ปัญหาซึ่งมีอยู่มากมาย จึงจะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในพื้นที่เป็นจริงขึ้นมาได้

Kaitlin Brooke Mcshea (2010: Executive Summary) ได้ทำการศึกษาเชิงพรรณนาด้านปัจจัยความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้ 1) การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงมรดกประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม 2) การตั้งจุดมุ่งหมายและเป้าหมายที่ชัดเจน 3) การวางแผนกลยุทธ์ 4) การจัดการและการอนุรักษ์สินทรัพย์ทางวัฒนธรรม 5) การเตรียมการสำหรับการท่องเที่ยว 6) การรักษาไว้ซึ่งสภาพเดิม 7) การตลาดที่มีประสิทธิผล 8) การสร้างความร่วมมือและส่วนประกอบที่เพิ่มศักยภาพ

Lisa Beesley (2005: Summary) ทำการศึกษาในหัวข้อบทบาทศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเมืองโกลด์โคสต์ รัฐควีนส์แลนด์ ประเทศออสเตรเลีย ผลการวิจัยพบว่า เมืองโกลด์โคสต์มีกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่กิจกรรมเหล่านี้ยังแยกกันดำเนินงานขาดการประสานกัน โดยปัญหาหลักคือเรื่องเงินทุน นอกจากนี้กิจกรรมยังดำเนินการในระดับมือสมัครเล่น ขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งสามารถพัฒนาและส่งเสริมได้ผ่านศูนย์ศิลปะของเมือง ทั้งยังมี

ประเด็นที่นักท่องเที่ยวต่างชาติใช้เวลาอยู่ในรัฐควีนส์แลนด์น้อยหากเทียบกับการท่องเที่ยวทั่วประเทศออสเตรเลีย การเดินทางมาเยือนเมืองโกลด์โคสต์จึงยิ่งเหลือระยะเวลาน้อยลงไปด้วย จึงควรจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมถี่ขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวต่างชาติมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ได้ ในขณะที่มาท่องเที่ยว ด้านนักท่องเที่ยวชาวออสเตรเลียเอง พบว่าไม่นิยมเข้าร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากเท่ากับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะหากกิจกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเป็นชาติ และวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง แต่จะเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับไลฟ์สไตล์กลางแจ้งซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของโกลด์โคสต์ ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวชาวออสเตรเลียจะเลือกมาท่องเที่ยวที่โกลด์โคสต์เพื่อพักผ่อน มากกว่าคนที่เลือกช้อปปิ้งหรือเมลเบิร์น

Sadia Afrin (2013: Abstract) ได้ทำการวิจัยศึกษาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับวัฒนธรรม : กรณีศึกษาเกาะเซนต์มาร์ติน ประเทศบังกลาเทศ แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ซึ่งประชากรบนเกาะส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่ศรัทธาอย่างบริสุทธิ์ใจในคุณค่าของศาสนา การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นกับประชากรในท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวนำมาซึ่งผลกระทบไม่พึงประสงค์บางประการต่อกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม และมีแนวโน้มจะเกิดการต่อต้านจากชาวเกาะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ได้แก่ การท่องเที่ยวผลักดันให้ค่าครองชีพและราคาสินค้าและบริการในท้องถิ่นสูงขึ้น ปัญหาประชากรวัยเด็กจำนวนมากเข้าทำงานในสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวแทนที่จะไปโรงเรียน ปัญหาด้านความปลอดภัยในชุมชน การเพิ่มขึ้นของยาเสพติดและอาชญากรรม พฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่สนใจแต่การพักผ่อนหย่อนใจโดยขาดความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว เหล่านี้เป็นข้อมูลสำคัญเพื่อการวางแผน ดูแล ติดตามและสนับสนุนนโยบายที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถคงผลลัพธ์ที่ดีต่อชุมชนและระบบเศรษฐกิจของเกาะเซนต์มาร์ตินไว้ได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ได้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Multi-method Research) ข้อมูลที่นำมาประเมินเป็นทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาหลักฐานประกอบข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งค้นคว้าจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตทรัพยากรการท่องเที่ยว ความพร้อมต่างๆ ในการให้บริการ และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนในการจัดการท่องเที่ยว นำมารายงานผลในลักษณะการบรรยาย ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสรุปแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วรายงานผลในลักษณะการบรรยาย

ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
2. การสำรวจทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว
3. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย
4. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ ได้เลือกโดยพิจารณาหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเส้นทางสะดวก ใช้เวลาในการเดินทางจากที่ว่าการอำเภอไปยังแหล่งท่องเที่ยวไม่เกิน 1 ชั่วโมง
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ซึ่งมีฐานข้อมูลทางเอกสารสิ่งพิมพ์ ฐานข้อมูลทางระบบอินเทอร์เน็ต โดยเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 แห่ง คือ น้ำตกทรายขาว น้ำตกโฝงโฝง และน้ำตกอรัญวาริน แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3 แห่ง คือ วัดช้างให้ (วัดราษฎร์บูรณะ) มัสยิดนัจมุดดิน และพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7

การสำรวจทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

เป็นการศึกษาสภาพพื้นที่วิจัยจากการสำรวจภาคสนาม โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และใช้เครื่องมือในการประเมินสถานภาพและคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ ดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบมาตรฐาน นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประกอบในการสร้างแบบสอบถาม โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ชุด คือ

ชุดที่ 1 แบบสอบถามศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สำหรับเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านต่างๆ ดังนี้

- สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่ ภูมิทัศน์ สภาพอากาศ ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ คุณค่าเชิงวิทยาการ ความสม่ำเสมอของการเดินทางมาท่องเที่ยว
- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ ที่พัก ร้านอาหาร ห้องสุขา ถนนและการเดินทาง
- ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก ได้แก่ เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น สื่อ ความน่าสนใจของสื่อ การให้ความรู้ กิจกรรม ความเหมาะสมของบุคลากร และการให้ความสำคัญในการอบรม

- ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว ได้แก่ การยอมรับของชุมชน การร่วมดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มอนุรักษ์ รายได้จากการท่องเที่ยว ความเข้าใจในการจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยว การเพิ่มศักยภาพ

ชุดที่ 2 แบบสอบถามศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สำหรับเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ดังนี้

- ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่ เอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ความงามด้านศิลปวัฒนธรรม ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ คุณค่าเชิงวิทยาการ พิธีการ กลุ่มอนุรักษ์

- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร ห้องสุขา ความพร้อมของเจ้าหน้าที่ ถนนและการเดินทาง

- ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ได้แก่ ผลกระทบต่อพื้นที่อนุรักษ์ การดูแลรักษาสภาพแวดล้อม ขอบเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ การจัดการด้านสาธารณูปโภค ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยว การอบรม สื่อ รายได้จากการท่องเที่ยว

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาครัฐ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม จำนวน 65 คน

2. ประชาชนท้องถิ่น ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จำนวน 503 คน โดยกำหนดการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. การสังเกต ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อตรวจสอบแหล่งท่องเที่ยว และสืบค้นจากเอกสารต่างๆ ทั้งทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ กิจกรรม สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และการบริการด้านการท่องเที่ยว

2. แบบสอบถาม คือแบบสอบถามเพื่อการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 2 ชุด ได้แก่

1) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยกำหนดกรอบเนื้อหาครอบคลุมประเด็นศักยภาพที่ศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว ใช้มาตรวัดแบบประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติมาก

ระดับ 3 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย

ระดับ 1 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

2) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยกำหนดกรอบเนื้อหาครอบคลุมประเด็นศักยภาพที่ศึกษา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการและสร้างจิตสำนึก ทั้งนี้ ใช้มาตรวัดแบบประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติมาก

ระดับ 3 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย

ระดับ 1 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

4. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เพื่อที่ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีข้อมูลหลายด้านที่ต้องรวบรวมมาศึกษาและนำมาประกอบกัน เพื่อให้ครอบคลุมความมุ่งหมายของการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) วิเคราะห์เนื้อหาโดยการศึกษาเอกสารของจังหวัดปัตตานี รายงานข้อมูลการท่องเที่ยว จุลสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หนังสือพิมพ์ แผนท่องเที่ยว นโยบายของรัฐบาล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ผลงานวิจัยของไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานและสภาพสังคม วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มากขึ้น
2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์
3. สร้างแบบสอบถาม ตั้งประเด็นคำถามสัมภาษณ์ ที่มีเนื้อหาครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย และผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการควบคุมการทำวิจัย
4. นำเครื่องมือฉบับร่างที่สร้างเสร็จแล้วและคำถาม เสนอคณะกรรมการควบคุมการทำวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง พร้อมทั้งตรวจสอบความเที่ยงตรง ความน่าเชื่อถือได้ของเนื้อหา เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบแล้วไปใช้ในการทำวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยใช้เครื่องมือหลายชนิด ในการวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลจึงกระทำดังนี้

1. ข้อมูลจากการสังเกต เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกตขณะลงสำรวจพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3 แห่ง รวม 6 แห่ง

ประกอบกับข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แล้วนำมาสรุปตามประเด็นเนื้อหาของการสังเกตและรวบรวมในภาพรวม และทำการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา

2. ข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 2 ชุด แยกการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ชุด ทั้งนี้ มีขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูลคือ

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยวิธีการบรรยาย และใช้สถิติพรรณนา ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยวใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยสำหรับเกณฑ์การแปลความหมายค่า ระดับค่าเฉลี่ยจากการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยซึ่งกำหนดช่วงห่างของคะแนนดังนี้

$$\text{ความกว้างของแต่ละระดับ} = \frac{\text{คะแนนมากที่สุด} - \text{คะแนนต่ำที่สุด}}{\text{จำนวนระดับ}}$$

จำนวนระดับ

$$\text{ความกว้างของแต่ละระดับ} = \frac{5-1}{5} = 0.8$$

5

ดังนั้นเกณฑ์ในการแปลความหมายจึงเป็นดังนี้

ค่าเฉลี่ย	แปลความหมาย
4.50-5.00	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด
3.50-4.49	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติมาก
2.50-3.49	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง
1.50-2.49	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย
1.00-1.49	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

3. ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์และนำมาสรุปประเด็นเนื้อหาในเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่องการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บข้อมูลจากสองด้าน คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยทำการจัดเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว สถานภาพในชุมชน โดยนำเสนอข้อมูลเป็นจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ดังตาราง

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	151	57.9
หญิง	110	42.1
รวม	261	100.0

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีจำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 57.9 และเป็นเพศหญิงจำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 42.1

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของอายุ

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
18 - 24 ปี	46	17.6
25 - 34 ปี	115	44.1
35 - 44 ปี	25	9.6
45 - 54 ปี	60	23.0
55 ปีขึ้นไป	15	5.7
รวม	261	100.0

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนใหญ่มีอายุ 25 - 34 ปี จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 44.1 และต่ำสุดคือผู้ที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 5.7

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนและร้อยละของระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	34	13.0
มัธยมศึกษาตอนต้น	35	13.4
มัธยมศึกษาตอนปลาย	62	23.4
ปวศ.	41	15.7
ปริญญาตรี	85	32.6
สูงกว่าปริญญาตรี	4	1.5
รวม	261	100.0

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 32.6 รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 23.4 และต่ำสุดคือระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละของอาชีพ

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เกษตรกร	62	23.8
รับจ้าง	65	24.9
ธุรกิจส่วนตัว	43	16.5
ข้าราชการ	23	8.8
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	11	4.2
พนักงานบริษัทเอกชน	14	5.4
นักเรียน	40	15.3
อื่นๆ	3	1.1
รวม	190	100.0

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 24.9 และต่ำสุดคืออาชีพอื่นๆ มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวนและร้อยละของรายได้

รายได้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	56	21.5
5,001 – 10,000 บาท	125	47.9
10,001 – 15,000 บาท	39	14.9
15,001 – 20,000 บาท	23	8.8
20,001 – 25,000 บาท	14	5.4
มากกว่า 25,000 บาท	4	1.5
รวม	261	100.0

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนใหญ่มีรายได้ 5,001 – 10,000 บาท มีจำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 47.9 และต่ำสุดคือมีรายได้มากกว่า 25,000 บาท จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
น้ำตกทรายขาว	87	33.3
น้ำตกโฝงโฝง	100	38.3
น้ำตกอรัญวาริน	74	28.4
รวม	261	100.0

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนใหญ่เลือกตอบเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวคือ น้ำตกโฝงโฝง มีจำนวน 100 คนคิดเป็นร้อยละ 38.3 น้ำตกทรายขาว จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 และต่ำสุดคือน้ำตกอรัญวาริน จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 28.4

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานะในชุมชน

สถานะในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประชาชนทั่วไป	246	94.3
ผู้นำท้องถิ่น	15	5.8
รวม	261	100.0

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนใหญ่เป็นประชาชนทั่วไป มีจำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 94.3 และผู้นำท้องถิ่น จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 5.8

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในภาพรวมและรายด้าน ผลปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 4.8 แสดงภาพรวม ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ลำดับ	ด้าน	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1	ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	2.76	0.98	ปานกลาง
2	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	2.69	0.94	ปานกลาง
3	ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก	2.47	1.02	น้อย
4	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว	2.55	1.02	ปานกลาง
	รวม	2.62	0.90	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.90 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลปรากฏว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.98 และด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02

และเมื่อวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ตามรายละเอียดในแต่ละด้าน ผลปรากฏดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 4.9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

ลำดับ	ด้าน	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1	ในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย	2.92	1.01	ปานกลาง
2	มีความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม	2.82	1.17	ปานกลาง
3	แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพภูมิทัศน์โดยรอบสวยงามและดึงดูดใจ	2.84	1.26	ปานกลาง

ลำดับ	ด้าน	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
4	เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์	2.70	1.14	ปานกลาง
5	ที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ	2.75	1.21	ปานกลาง
6	มีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา	2.80	1.22	ปานกลาง
7	มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ	2.51	1.15	ปานกลาง
8	สภาพภูมิอากาศเหมาะสม ที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	2.78	1.22	ปานกลาง
	รวม	2.76	0.98	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.98 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลปรากฏว่าข้อในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย มีความคิดเห็นสูงสุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01 และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.15

ตารางที่ 4.10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับ	ข้อ	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1	มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและมีเจ้าหน้าที่ประจำ	2.94	1.14	ปานกลาง
2	มีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม	2.69	1.16	ปานกลาง
3	มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	2.62	1.18	ปานกลาง

ลำดับ	ข้อ	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
4	มีห้องสุขาที่เพียงพอ สะอาดถูกสุขลักษณะ	2.62	1.16	ปานกลาง
5	มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยว ในจำนวนที่เพียงพอ และดูแลทั่วถึง	2.64	1.19	ปานกลาง
6	เหมาะสมในการท่องเที่ยวทุกฤดูกาล	2.50	1.19	ปานกลาง
7	การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้ โดยง่าย ใกล้เคียงสายหลักและสายรอง	2.72	1.20	ปานกลาง
8	คุณภาพของถนนและเส้นทางมีความปลอดภัยใน การเดินทาง	2.79	1.20	ปานกลาง
9	มีความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง	2.79	1.20	ปานกลาง
10	สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ	2.67	1.16	ปานกลาง
	รวม	2.69	0.94	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลปรากฏว่า ข้อที่มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและมีเจ้าหน้าที่ประจำ มีความคิดเห็นสูงสุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.14 และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ ข้อเหมาะสมในการท่องเที่ยวทุกฤดูกาล โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.19

ตารางที่ 4.11 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก

ลำดับ	ข้อ	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1	เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่	2.69	1.16	ปานกลาง

ลำดับ	ข้อ	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
2	มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลข่าวสารในศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ	2.52	1.24	ปานกลาง
3	สื่อมีความน่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน	2.43	1.21	น้อย
4	มีการจัดเส้นทางการศึกษาธรรมชาติ และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	2.49	1.17	น้อย
5	มีการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาธรรมชาติแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน เช่น กิจกรรมดูนก การศึกษาพันธุ์ไม้ ฯ เป็นครั้งคราว	2.39	1.21	น้อย
6	มีสื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกที่ไม่ทำให้ทั้งขยะในแหล่งธรรมชาติ	2.42	1.21	น้อย
7	มีการจัดอบรมพนักงาน ผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม	2.46	1.11	น้อย
8	มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์	2.43	1.15	น้อย
รวม		2.47	1.02	น้อย

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลปรากฏว่า ข้อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ มีความคิดเห็นสูงสุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.16 และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ มีการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาธรรมชาติแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน เช่น กิจกรรมดูนก การศึกษาพันธุ์ไม้ ฯ เป็นครั้งคราว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.39 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.21

ตารางที่ 4.12 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว

ลำดับ	ข้อ	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1	กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น	2.84	1.17	ปานกลาง
2	ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	2.77	1.18	ปานกลาง
3	ชุมชนมีส่วนร่วมการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ท่องเที่ยว	2.70	1.17	ปานกลาง
4	มีการก่อตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว	2.51	1.17	ปานกลาง
5	ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร สินค้าพื้นเมืองของที่ระลึก	2.57	1.18	ปานกลาง
6	ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว	2.50	1.16	ปานกลาง
7	มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ และส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน	2.48	1.23	น้อย
8	จัดให้ผู้นำในระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม	2.44	1.23	น้อย

ลำดับ	ข้อ	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
9	ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน	2.38	1.22	น้อย
10	จัดให้มีการกำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งดูแล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลกระทบต่อชุมชน	2.38	1.19	น้อย
	รวม	2.55	1.12	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.12 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลปรากฏว่า ข้อกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น มีความคิดเห็นสูงสุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.17 และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ ข้อภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน และข้อจัดให้มีการกำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งดูแล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลกระทบต่อชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.38 เท่ากัน โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.22 และ 1.19 ตาม ลำดับ

นอกจากนั้นในการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยแยกเป็นสถานที่ท่องเที่ยว คือ น้ำตกโผงโผง น้ำตกทรายขาว และน้ำตกอรุณวาริน ผลปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 4.13 ตารางแสดงภาพรวมการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

หัวข้อ	น้ำตกทรายขาว		น้ำตกโฝงโฝง		น้ำตกอรุณวาริน	
	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี	3.18*	0.80	2.27	0.80	2.44	0.85
ระดับความคิดเห็น	ปานกลาง		น้อย		น้อย	

จากตารางที่ 4.13 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยแยกตามแหล่งท่องเที่ยว ผลปรากฏว่า น้ำตกทรายขาวมีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุด แต่อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.80 รองลงมาคือ น้ำตกอรุณวาริน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 อยู่ในระดับน้อย และต่ำสุดคือ น้ำตกโฝงโฝง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 อยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ

และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นรายด้าน ผลปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 4.14 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายด้าน

ด้าน	น้ำตกทรายขาว		น้ำตกโฝงโฝง		น้ำตกอรุณวาริน	
	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	3.49*	0.69	2.29	0.87	2.54	0.94
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.33*	0.78	2.37	0.84	2.38	0.85
ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก	2.85*	1.12	2.22	0.88	2.38	0.95
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว	3.05*	1.09	2.19	0.89	2.46	0.88
ระดับความคิดเห็น	ปานกลาง		น้อย		น้อย	

จากตารางที่ 4.14 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นรายด้านโดยแยกตามแหล่งท่องเที่ยว น้ำตกทรายขาว มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุดในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยว มีคะแนนเฉลี่ยการประเมินศักยภาพสูงสุด 3.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69

และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในรายละเอียดเป็นรายข้อ ผลปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 4.15 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายข้อในด้านสิ่งแวดล้อมนักท่องเที่ยว

ข้อ	ด้าน	น้ำตกทรายขาว		น้ำตกโผนเือง		น้ำตกอรุณวาริน	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
	ด้านสิ่งแวดล้อมนักท่องเที่ยว	3.49*	0.69	2.29	0.87	2.54	0.94
1	ในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย	3.52	0.72	2.57*	1.01	2.70*	0.98
2	มีความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม	3.53	0.87	2.33	1.11	2.66	1.16
3	แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพภูมิทัศน์โดยรอบสวยงามและดึงดูดใจ	3.77*	0.93	2.23	1.12	2.57	1.16
4	เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์	3.52	0.81	2.22	1.16	2.38	0.91
5	ที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ	3.47	0.88	2.23	1.15	2.59	1.22
6	มีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา	3.56	0.93	2.29	1.13	2.61	1.22
7	มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมสม่ำเสมอ	3.13	1.14	2.04	1.03	2.41	0.97
8	สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	3.48	1.02	2.42	1.20	2.45	1.11
	ระดับความคิดเห็น	ปานกลาง		น้อย		ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.15 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นรายชื่อ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวโดยแยกตามแหล่งท่องเที่ยว ผลปรากฏว่า

น้ำตกทรายขาว มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภาพรวมสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.69 โดยเฉพาะข้อแหล่งท่องเที่ยวมีสภาพภูมิทัศน์โดยรอบสวยงามและดึงดูดใจ มีคะแนนเฉลี่ยการประเมินศักยภาพสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.93 และต่ำสุด คือ มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.14

รองลงมาคือน้ำตกอรุณวารินมีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเฉลี่ยเท่ากับ 2.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 รายข้อสูงสุด คือ ข้อในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.98 และต่ำสุด คือ ข้อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.91

และต่ำสุดคือน้ำตกโฝงโฝง มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเฉลี่ยเท่ากับ 2.29 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 ข้อสูงสุดคือ ข้อในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01 และต่ำสุดคือ ข้อมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.04 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.03

ตารางที่ 4.16 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายชื่อในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ	ด้าน	น้ำตกทรายขาว		น้ำตกโผนเฝ้า		น้ำตกอรุณวาริน	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.33*	0.78	2.37	0.84	2.38	0.85
1.	มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและมีเจ้าหน้าที่ประจำ	3.79*	0.74	2.44	1.10	2.62*	1.01
2	มีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม	3.67	0.81	2.16	1.00	2.27	1.01
3	มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	3.54	0.86	2.11	1.07	2.24	1.01
4	มีห้องสุขาที่เพียงพอ สะอาดถูกสุขลักษณะ	3.49	0.93	2.11	1.08	2.30	0.93
5	มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยวในจำนวนที่เพียงพอ และดูแลทั่วถึง	3.41	1.04	2.14	1.08	2.39	1.05
6	เหมาะสมในการท่องเที่ยวทุกฤดูกาล	2.82	1.21	2.36	1.20	2.31	1.00
7	การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย ใกล้เคียงถนนสายหลักและสายรอง	3.16	1.10	2.60	1.29	2.36	1.04
8	คุณภาพของถนนและเส้นทางมีความปลอดภัยในการเดินทาง	3.14	1.16	2.68*	1.30	2.53	0.99

ข้อ	ด้าน	น้ำตกทรายขาว		น้ำตกโฝงโฝง		น้ำตกอรุณวาริน	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
9	มีความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง	3.21	1.11	2.61	1.34	2.53	0.99
10	สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ	3.13	1.10	2.55	1.22	2.28	0.95
	ระดับความคิดเห็น	ปานกลาง		น้อย		น้อย	

จากตารางที่ 4.16 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นรายชื่อ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยแยกตามแหล่งท่องเที่ยว ผลปรากฏว่า

น้ำตกทรายขาว มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.78 โดยเฉพาะข้อมีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและมีเจ้าหน้าที่ประจำ มีคะแนนเฉลี่ยการประเมินศักยภาพสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 และต่ำสุดคือ ข้อเหมาะสมในการท่องเที่ยวทุกฤดูกาล โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.21

รองลงมากือน้ำตกอรุณวาริน มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเฉลี่ยเท่ากับ 2.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 รายข้อสูงสุดคือ ข้อมีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและมีเจ้าหน้าที่ประจำโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01 และต่ำสุดคือ ข้อมีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.01

และต่ำสุดคือน้ำตกโฝงโฝง มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเฉลี่ยเท่ากับ 2.37 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.84 รายข้อสูงสุด คือ ข้อคุณภาพของถนนและเส้นทางมีความปลอดภัยในการเดินทาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.30 และต่ำสุดคือ ข้อมีร้านอาหารสำหรับ

รองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และข้อมีห้องสุขาที่เพียงพอ สะอาดถูกสุขลักษณะ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.11 เท่ากัน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.07 และ 1.08 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.17 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายชื่อในด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก

ข้อ	ด้าน	นักท่องเที่ยวชาว		นักท่องเที่ยว		นักท่องเที่ยวจีน	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
	ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก	2.85*	1.12	2.22	0.88	2.38	0.95
1.	เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่	3.28*	1.25	2.33*	1.02	2.50*	0.95
2.	มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลข่าวสารในศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ	3.10	1.22	2.13	1.06	2.35	1.27
3.	สื่อมีความน่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน	3.01	1.28	2.02	1.04	2.31	1.08
4.	มีการจัดเส้นทางการศึกษาธรรมชาติและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	2.72	1.39	2.31	0.98	2.46	1.11
5.	มีการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาธรรมชาติแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน เช่น กิจกรรมดูนก การศึกษาพันธุ์ไม้ ฯ เป็นครั้งคราว	2.64	1.43	2.23	1.07	2.32	1.08

ข้อ	ด้าน	น้ำตกทรายขาว		น้ำตกโฝงโฝง		น้ำตกอรุณวาริน	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
6.	มีสื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกที่ไม่ทำให้ทิ้งขยะในแหล่งธรรมชาติ	2.63	1.50	2.21	0.96	2.46	1.12
7.	มีการจัดอบรมพนักงานผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและ การอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม	2.83	1.25	2.26	0.99	2.30	1.00
8.	มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์	2.62	1.26	2.29	1.05	2.38	1.10
ระดับความคิดเห็น		ปานกลาง		น้อย		น้อย	

จากตารางที่ 4.17 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในเป็นรายชื่อ ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกโดยแยกตามแหล่งท่องเที่ยว ผลปรากฏว่า

น้ำตกทรายขาว มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีค่าคะแนนสูงสุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.12 โดยเฉพาะข้อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ มีคะแนนเฉลี่ยการประเมินศักยภาพสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.25 และต่ำสุดคือ ข้อมีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.26

รองลงมาคือน้ำตกอรุณวาริน มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.95 รายข้อสูงสุดคือ ข้อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.95 และต่ำสุดคือ ข้อมีการจัดอบรมพนักงาน ผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับ

คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสมโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.00

และต่ำสุดคือน้ำตกโฝงโฝง มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก เฉลี่ยเท่ากับ 2.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 รายข้อสูงสุด คือ ข้อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02 และต่ำสุดคือ ข้อสื่อมีความน่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.04

ตารางที่ 4.18 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายชื่อในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว

ข้อ	ด้าน	น้ำตกทรายขาว		น้ำตกโฝงโฝง		น้ำตกอรุณวาริน	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว	3.05*	1.09	2.19	0.89	2.46	0.88
1.	กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น	3.54*	1.05	2.34	1.08	2.68	1.04
2.	ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	3.13	1.32	2.42*	1.06	2.84*	1.03
3.	ชุมชนมีส่วนร่วมการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ท่องเที่ยว	3.28	1.23	2.29	1.06	2.59	.964
4.	มีการก่อตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว	3.00	1.22	2.15	1.04	2.41	1.07
5.	ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร	3.23	1.22	2.13	1.00	2.41	1.01

ข้อ	ด้าน	น้ำตกทรายขาว		น้ำตกโฝงโฝง		น้ำตกอรุณวาริน	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
	สินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก						
6.	ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.07	1.25	2.09	1.00	2.38	.989
7.	มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ และส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน	2.93	1.34	2.15	1.00	2.41	1.20
8.	จัดให้ผู้นำในระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม	2.82	1.39	2.15	1.05	2.41	1.16
9.	ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน	2.80	1.40	2.16	1.05	2.18	1.07
10.	จัดให้มีการกำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งดูแล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลกระทบต่อชุมชน	2.72	1.40	2.12	1.00	2.32	1.06
	ระดับความคิดเห็น	ปานกลาง		น้อย		น้อย	

จากตารางที่ 4.18 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นรายชื่อ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยวโดยแยกตามแหล่งท่องเที่ยว ผลปรากฏว่า

น้ำตกทรายขาวมีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุด ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยวโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.09 โดยเฉพาะข้อกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น มีคะแนนเฉลี่ยการประเมินศักยภาพสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 และต่ำสุดคือ ข้อจัดให้มีการกำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งดูแล ดิิดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลกระทบต่อชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.40

รองลงมาคือน้ำตกอรุณวาริน มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว เฉลี่ยเท่ากับ 2.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 ข้อสูงสุด คือ ข้อผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.03 และต่ำสุดคือ ข้อภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.07

และต่ำสุดคือน้ำตกโผงโผง มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว เฉลี่ยเท่ากับ 2.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 ข้อสูงสุด คือ ข้อผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.06 และต่ำสุดคือ ข้อชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.09 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.00

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอำเภอ

โคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในภาพรวม พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ เนื่องจากจะทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากสภาพแวดล้อมที่มีความสวยงาม ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณไม้ และสัตว์ป่า มีความพร้อมของเส้นทางการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปอย่างสะดวก ปลอดภัย โดยเฉพาะที่น้ำตกทรายขาว ภายในแหล่งท่องเที่ยวมีเจ้าหน้าที่ มัคคุเทศก์ ร้านค้า ร้านอาหาร และที่พัก คอยบริการนักท่องเที่ยว

แต่ทั้งนี้สภาพปัจจุบันพบว่ามีย่านท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย หรือบางตาในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง เช่น น้ำตกโผงโผง เนื่องจากพบว่าสภาพแหล่งท่องเที่ยวมีความเสื่อมโทรม มีขยะจากนักท่องเที่ยวทิ้งไว้เป็นจำนวนมาก ห้องสุขาใช้งานไม่ได้ และไม่ได้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวทรุดโทรม ไม่น่าไปเที่ยว อีกทั้งพบว่า การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ควรดำเนินการ ดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติกับชุมชน ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วางแผนดำเนินการ เพื่อดึงความร่วมมือของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น
2. การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ น้ำตก จัดเส้นทางเดินป่า รวมถึงการเดินชมสวนผลไม้ต่างๆ ภายในชุมชนซึ่งอยู่รอบๆ บริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
3. ควรพัฒนาและฟื้นฟูระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ทางเดินเท้า ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพิ่มจำนวนห้องพัก เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

4. ควรพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดหรือเพิ่มจุดวางถังขยะให้มากขึ้น เพื่อรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

5. ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ตลอดเส้นทางการเดินทางเข้ามาถึงแหล่งท่องเที่ยวไว้คอยบริการแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

6. ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและทันสมัย เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์บอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาสื่อใหม่ๆ ในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มีอาศัยอยู่นอกพื้นที่ รวมถึงจัดทำแบบสอบถามแก่นักท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงการบริการ

7. ควรจัดอบรมให้แก่ชุมชน นักเรียน ให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายด้านต่อเดือน ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว สถานภาพในชุมชน โดยนำเสนอข้อมูลเป็นจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ดังตาราง

ตารางที่ 4.19 แสดงจำนวนและร้อยละของเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	139	45.3
หญิง	168	54.7
รวม	307	100.0

จากตารางที่ 4.19 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 54.7 และเป็นเพศชาย จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 45.3

ตารางที่ 4.20 แสดงจำนวนและร้อยละของอายุ

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
18 - 24 ปี	41	13.4
25 - 34 ปี	70	22.8
35 - 44 ปี	93	30.3
45 - 54 ปี	63	20.5
55 ปีขึ้นไป	40	13.0
รวม	307	100.0

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนใหญ่มีอายุ 35 - 44 ปี จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 30.3 และต่ำสุดคือผู้ที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 13.0

ตารางที่ 4.21 แสดงจำนวนและร้อยละของระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	94	30.6
มัธยมศึกษาตอนต้น	72	23.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย	69	22.5
ปวส.	33	10.7
ปริญญาตรี	38	12.4
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.3
รวม	307	100.0

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 30.6 และต่ำสุดคือระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3

ตารางที่ 4.22 แสดงจำนวนและร้อยละของอาชีพ

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เกษตรกร	101	32.9
รับจ้าง	97	31.6
ธุรกิจส่วนตัว	39	12.7
ข้าราชการ	18	5.9
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	4	1.3
พนักงานบริษัทเอกชน	3	1.0
นักเรียน	38	12.4
อื่นๆ	7	2.3
รวม	307	100.0

จากตารางที่ 4.22 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรจำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9 และต่ำสุดคือ อาชีพพนักงานบริษัทเอกชน มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

ตารางที่ 4.23 แสดงจำนวนและร้อยละของรายได้

รายได้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	102	33.2
5,001 – 10,000 บาท	133	43.3
10,001 – 15,000 บาท	37	12.1
15,001 – 20,000 บาท	20	6.5
20,001 – 25,000 บาท	11	3.6
มากกว่า 25,000 บาท	4	1.3

รายได้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รวม	307	100.0

จากตารางที่ 4.23 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนใหญ่มีรายได้ 5,001 – 10,000 บาท มีจำนวน 133 คนคิดเป็นร้อยละ 43.3 และต่ำสุดคือมีรายได้มากกว่า 25,000 บาท จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3

ตารางที่ 4.24 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
วัดช้างให้	102	33.2
มัสยิดนัจมุดดิน	104	33.9
พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7	101	32.9
รวม	307	100.0

จากตารางที่ 4.24 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เลือกตอบสถานที่ท่องเที่ยว คือ มัสยิดนัจมุดดินมีจำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9 รองลงมาคือวัดช้างให้ จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2 และต่ำสุดคือ พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9

ตารางที่ 4.25 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานะในชุมชน

สถานะในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประชาชนทั่วไป	257	83.7
ผู้นำท้องถิ่น	50	16.3
รวม	307	100.0

จากตารางที่ 4.25 พบว่า ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นประชาชนทั่วไป มีจำนวน 257 คน คิดเป็นร้อยละ 83.7 และผู้นำท้องถิ่น จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีในภาพรวมและรายด้าน ผลปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 4.26 แสดงภาพรวมค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ลำดับ	ด้าน	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1	ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	3.17	0.88	ปานกลาง
2	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.08	0.86	ปานกลาง
3	ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก	3.01	0.79	ปานกลาง
	รวม	3.07	0.79	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.26 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.79 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลปรากฏว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นสูงสุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 และด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.79

และเมื่อวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี รายข้อในแต่ละด้าน ผลปรากฏดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 4.27 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

ลำดับ	ด้าน	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1	ในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย	3.16	1.04	ปานกลาง
2	เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ระดับชาติ	3.23	1.06	ปานกลาง
3	มีความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรมอันน่าประทับใจ	3.19	1.10	ปานกลาง
4	เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์	3.12	1.19	ปานกลาง
5	มีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา	3.02	1.17	ปานกลาง
6	มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ	3.20	1.24	ปานกลาง
7	มีความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยมีการจัดงานหรือพิธีการเป็นประจำ และมีชื่อเสียงในระดับชาติ	3.24	1.21	ปานกลาง
8	มีความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์ จากการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยชุมชน	3.14	1.07	ปานกลาง
	รวม	3.17	0.88	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.27 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลปรากฏว่า ข้อความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยมีการจัดงานหรือพิธีการเป็นประจำ และมีชื่อเสียงในระดับชาติ มีความคิดเห็นสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.21 และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ มีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.17

ตารางที่ 4.28 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับ	ข้อ	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1	มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว	3.01	1.03	ปานกลาง
2	มีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม	2.85	1.13	ปานกลาง
3	มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	2.87	1.07	ปานกลาง
4	มีห้องสุขาที่เพียงพอ สะอาดถูกสุขลักษณะ	3.04	1.14	ปานกลาง
5	มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยวในจำนวนที่เพียงพอ และดูแลทั่วถึง	3.07	1.05	ปานกลาง
6	เหมาะสมในการท่องเที่ยวทุกฤดูกาล	3.24	1.22	ปานกลาง
7	การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย ใกล้เคียงถนนสายหลักและสายรอง	3.23	1.23	ปานกลาง
8	คุณภาพของถนนและเส้นทางมีความปลอดภัยในการเดินทาง	3.15	1.25	ปานกลาง
9	มีความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง	3.15	1.19	ปานกลาง
10	สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ	3.23	1.23	ปานกลาง
	รวม	3.08	0.86	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.28 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.08 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.86 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลปรากฏว่า ข้อเหมาะสมในการท่องเที่ยวทุกฤดูกาล มีความคิดเห็นสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.22 และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด

คือ มีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.13

ตารางที่ 4.29 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก

ลำดับ	ข้อ	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1	กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่มีผลกระทบต่อพื้นที่สงวนและพื้นที่อนุรักษ์ของแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์	3.14	1.08	ปานกลาง
2	มีการดูแลรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว	3.04	1.10	ปานกลาง
3	มีการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว เช่น การแบ่งเขตพื้นที่สงวน พื้นที่นันทนาการ และพื้นที่พักอาศัย	3.05	1.09	ปานกลาง
4	การกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่เหมาะสมตามช่วงเวลาของวันและ/หรือฤดูกาล	3.10	1.10	ปานกลาง
5	จัดให้มีการติดตามและประเมินผลกระทบการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทุกปี	2.96	1.03	ปานกลาง
6	การจัดการด้านสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพพื้นที่	2.95	1.12	ปานกลาง
7	กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น	3.09	1.19	ปานกลาง

ลำดับ	ข้อ	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
8	มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ และส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน	3.03	1.13	ปานกลาง
9	มีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมในท้องถิ่น นำข้อมูลมาวางแผนทางดำเนินการท่องเที่ยวที่ไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณีของคนในท้องถิ่น	3.17	1.07	ปานกลาง
10	มีการจัดอบรมพนักงาน ผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม	2.90	0.96	ปานกลาง
11	การท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม เช่น ไม่ทำให้เกิดปริมาณขยะและของเสียที่ขัดต่อทัศนียภาพ	3.13	1.04	ปานกลาง
12	มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลข่าวสารในศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ	2.89	1.07	ปานกลาง
13	สื่อมีความน่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน	2.99	1.10	ปานกลาง
14	มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรมและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	2.99	1.10	ปานกลาง
15	ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร สินค้าพื้นเมืองของที่ระลึก	2.95	1.12	ปานกลาง
16	ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว	2.92	1.00	ปานกลาง
	รวม	3.01	0.79	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.29 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.79 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลปรากฏว่า ข้อที่มีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมในท้องถิ่น นำข้อมูลมาวางแผนทางดำเนินการท่องเที่ยวที่ไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณีของคนในท้องถิ่น มีความคิดเห็นสูงสุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.07 และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ ข้อที่มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลข่าวสารในศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ ไปสเตอร์ นิทรรศการ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.07

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยแยกเป็นสถานที่ท่องเที่ยว คือ วัดช้างให้ มัสยิดนัจมุดดิน และพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 ผลปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 4.30 ตารางแสดงภาพรวมการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

หัวข้อ	วัดช้างให้		มัสยิดนัจมุดดิน		พลับพลาที่ประทับ	
	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี	3.38	0.67	3.41*	0.82	2.41	0.30
ระดับความคิดเห็น	ปานกลาง		ปานกลาง		น้อย	

จากตารางที่ 4.30 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยแยกตามแหล่งท่องเที่ยว ผลพบว่า มัสยิดนัจมุดดิน มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงสุด แต่อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.82 รองลงมาคือ วัดช้างให้ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 อยู่ในระดับปานกลาง และต่ำสุดคือพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.30 อยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ

นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นรายด้าน ผลปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 4.31 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายด้าน

ด้าน	วัดช่วงให้		มัธยฐานจุดตัด		ผลลัพธ์ที่ประทับใจ	
	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	3.49	0.74	3.52*	0.88	2.49	0.54
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.52*	0.76	3.34	0.84	2.36	0.41
ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก	3.23	0.69	3.39*	0.87	2.41	0.34
ระดับความคิดเห็นรวม	ปานกลาง		ปานกลาง		น้อย	

จากตารางที่ 4.31 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นรายด้าน โดยแยกตามแหล่งท่องเที่ยว ผลพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มัธยฐานจุดตัด มีค่าคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว วัดช่วงให้ มีค่าคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.76 และด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก มัธยฐานจุดตัด มีค่าคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.87

และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในรายละเอียดเป็นรายข้อผลปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 4.32 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายชื่อในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

ข้อ	ด้าน	วัดช่วงให้		มัธยฐานจุดตัด		ผลลัพธ์ที่ ประทับใจ	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
	ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	3.49	0.74	3.52*	0.88	2.49	0.54
1.	ในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย	3.05	1.04	3.56	1.01	2.87*	0.94
2.	เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ระดับชาติ	3.57	0.96	3.54	1.02	2.58	0.90
3.	มีความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรมอันน่าประทับใจ	3.56	0.92	3.57	1.05	2.44	0.93
4.	เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์	3.62	0.91	3.53	1.07	2.21	1.02
5.	มีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา	3.54	0.89	3.40	1.14	2.11	0.87
6.	มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ	3.83*	1.05	3.49	1.11	2.26	0.96
7.	มีความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยมีการจัดงานหรือพิธีการเป็นประจำและมีชื่อเสียงในระดับชาติ	3.62	1.12	3.59*	1.02	2.50	1.14
8.	มีความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์จากการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยชุมชน	3.18	0.92	3.51	1.00	2.72	1.13
	ระดับความคิดเห็น	ปานกลาง		มาก		น้อย	

จากตารางที่ 4.32 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นรายชื่อ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว โดยแยกตามแหล่งท่องเที่ยว ผลพบว่า

มัสยิดนัจมุดดิน มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวมสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 โดยข้อมีความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยมีการจัดงานหรือพิธีการเป็นประจำ และมีชื่อเสียงในระดับชาติ มีคะแนนเฉลี่ยการประเมินศักยภาพสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02 และต่ำสุดคือ ข้อมีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.14

รองลงมาคือวัดช้างให้ มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 และรายชื่อสูงสุด คือ ขอนี้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 และต่ำสุดคือ ข้อในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.04

และต่ำสุดคือ พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ภาพรวมเฉลี่ยเท่ากับ 2.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 และรายชื่อสูงสุด คือ ข้อในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.87 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 และต่ำสุดคือ ข้อมีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87

ตารางที่ 4.33 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายชื่อในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ	ด้าน	วัดช้างให้		มัสยิดนัจมุดดิน		พลับพลาที่ประทับ	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.52*	0.76	3.34	0.84	2.36	0.41
1.	มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว	3.08	0.96	3.49*	0.94	2.46	0.94

ข้อ	ด้าน	วัดชี้แจงให้		มัธยมต้นมัธยมต้น		ผลลัพธ์ที่	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
2.	มีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ เพียงพอและเหมาะสม	3.01	1.02	3.36	1.03	2.18	1.01
3.	มีร้านอาหารสำหรับรองรับ นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	3.21	0.91	3.17	1.05	2.22	0.95
4.	มีห้องสุขาที่เพียงพอ สะอาดถูก สุขลักษณะ	3.59	0.99	3.25	1.04	2.26	0.96
5.	มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย บริการนักท่องเที่ยวในจำนวนที่ เพียงพอ และดูแลทั่วถึง	3.27	0.98	3.37	1.02	2.56*	0.97
6.	เหมาะสมในการท่องเที่ยวทุกฤดูกาล	3.83	1.10	3.44	1.12	2.45	0.99
7.	การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว สามารถไปได้โดยง่าย ใกล้ถนนสาย หลักและสายรอง	3.91*	1.06	3.38	1.15	2.40	0.96
8.	คุณภาพของถนนและเส้นทางมีความ ปลอดภัยในการเดินทาง	3.77	1.05	3.32	1.10	2.35	1.16
9.	มีความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง	3.73	1.01	3.26	1.07	2.45	1.12
10.	สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถ อย่างเพียงพอ	3.85	1.13	3.43	1.00	2.39	1.06
ระดับความคิดเห็น		มาก		ปานกลาง		น้อย	

จากตารางที่ 4.33 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ภาพรวมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและ
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ผลปรากฏว่า

วัดช้างให้มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวมสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.76 โดยเฉพาะข้อการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย ใกล้เคียงถนนสายหลักและสายรอง มีค่าสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.06 และต่ำสุดคือ ข้อมีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02

รองลงมาคือมัสยิดนัจมุดดิน คะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.84 รายข้อสูงสุด คือ ข้อมีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 และต่ำสุดคือ ข้อมีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05

และต่ำสุดคือพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.41 รายข้อสูงสุด คือ ข้อมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยวในจำนวนที่เพียงพอ และดูแลทั่วถึง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.97 และต่ำสุดคือ ข้อมีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01

ตารางที่ 4.34 ตารางแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายชื่อในด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก

ข้อ	ด้าน	วัดข้างให้		มัศยิดนัจมุดดิน		ผลลัพธ์ที่ ประทับใจ	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
	ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และ สร้างจิตสำนึก	3.23	0.69	3.39*	0.87	2.41	0.34
1.	กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่มีผลกระทบ ต่อพื้นที่สงวน และพื้นที่อนุรักษ์ของ แหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์	3.43	0.96	3.41	1.01	2.55	1.06
2.	มีการดูแลรักษาและปรับปรุง สภาพแวดล้อมและสถานที่สำคัญ ทางวัฒนธรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว	3.32	0.92	3.46	1.02	2.33	1.01
3.	มีการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว เช่น การแบ่ง เขตพื้นที่สงวน พื้นที่นันทนาการ และพื้นที่พักอาศัย	3.36	0.93	3.35	1.02	2.42	1.04
4.	การกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ เหมาะสมตามช่วงเวลาของวันและ/ หรือฤดูกาล	3.57*	0.97	3.28	1.07	2.45	0.94
5.	จัดให้มีการติดตามและประเมินผล กระทบการเปลี่ยนแปลงอัน เนื่องมาจากการท่องเที่ยว ปรับปรุง และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และปฏิบัติ อย่างต่อเนื่องทุกปี	3.06	0.83	3.34	1.14	2.47	0.92

ข้อ	ด้าน	วัดข้างให้		มัศยิดนัจมุดดิน		ผลลัพธ์ที่ ประทับใจ	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
6.	การจัดการด้านสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกกับนักท่องเที่ยว มีความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพพื้นที่	3.10	0.89	3.45	1.09	2.29	1.04
7.	กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น	3.50	1.05	3.45	1.11	2.30	1.01
8.	มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ และส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน	3.15	0.92	3.52	1.07	2.42	1.11
9	มีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมในท้องถิ่น นำข้อมูลมาวางแผนทางดำเนินการท่องเที่ยวที่ไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประเพณีของคนในท้องถิ่น	3.14	0.94	3.47	1.08	2.90	1.10
10	มีการจัดอบรมพนักงานผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม	2.88	0.87	3.25	0.94	2.55	0.94

ข้อ	ด้าน	วัดข้างให้		มัศยิดนัจมุดดิน		ผลลัพธ์ที่ ประทับใจ	
		ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.	ค่าเฉลี่ย	SD.
11	การท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่ง วัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม เช่น ไม่ทำให้เกิดปริมาณขยะและของเสีย ที่ขัดต่อทัศนียภาพ	3.26	0.99	3.49	1.06	2.63*	0.89
12	มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ ข้อมูลข่าวสารในศูนย์บริการแก่นัก ท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ	3.14	0.95	3.21	1.04	2.30	0.96
13	สื่อมีความน่าสนใจ และเป็นข้อมูล ปัจจุบัน	3.33	0.88	3.34	1.04	2.30	1.02
14	มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่ง วัฒนธรรมและป้ายสื่อความหมายบน เส้นทางเพื่อให้ความรู้กับ นักท่องเที่ยว	3.25	0.95	3.41	1.09	2.30	0.90
15	ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร สินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก	3.16	0.94	3.29	1.14	2.40	1.05
16	ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและ ให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.07	0.96	3.61*	0.93	2.07	1.11
ระดับความคิดเห็น		ปานกลาง		ปานกลาง		น้อย	

จากตารางที่ 4.34 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และ
สร้างจิตสำนึก ภาพรวมผลปรากฏว่า

มัธยศินัจมุดดิน มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวมสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 โดยเฉพาะข้อชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว มีค่าสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.93 และต่ำสุดคือ ข้อมีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลข่าวสารในศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ ไปสเตอร์ นิทรรศการ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.21 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.04

รองลงมาคือวัดช้างไห้ มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 รายข้อสูงสุด คือ ข้อการกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่เหมาะสมตามช่วงเวลาของวันและ/หรือฤดูกาล มีค่าสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.97 และต่ำสุดคือ ข้อมีการจัดอบรมพนักงาน ผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87

และต่ำสุดคือพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 มีคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.34 รายข้อสูงสุด คือ ข้อการท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม เช่น ไม่ทำให้เกิดปริมาณขยะและของเสียที่ขัดต่อทัศนียภาพ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 และต่ำสุดคือ ข้อชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในภาพรวม ดังนี้

จากผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะมีการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื่องจากต้องการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่มีเอกลักษณ์ในระดับชาติเอาไว้ และการท่องเที่ยวจะช่วยทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ดี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ยังไม่มีความพร้อมมากเพียงพอในด้านการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม โดยมีผู้ให้เหตุผลว่าเนื่องจากสภาพแวดล้อมโดยรวมยังขาดความดึงดูดใจเท่าที่ควร และการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมมีไม่ต่อเนื่อง ขาดงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ ตลอดจนการให้ความสำคัญของผู้บริหาร หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องที่มีในระดับน้อย เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ยังเห็นว่าการประชาสัมพันธ์และศึกษารวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำมาใช้ประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ควรดำเนินการดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชน ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วางแผนดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น

2. ควรมีการปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรอบให้มีความสวยงามและดึงดูดใจมากยิ่งขึ้น
3. ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดการส่งเสริมความเคารพแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
4. ควรพัฒนาและฟื้นฟูสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ถนน ทางเดินเท้า ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ ให้มากขึ้น
5. ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและทันสมัย เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาสื่อใหม่ๆ ในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่ชอบอยู่นอกพื้นที่
6. ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ หรือมัคคุเทศก์เพื่อให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว

ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละแหล่งได้ผลดังนี้

น้ำตกทรายขาว

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า น้ำตกทรายขาวมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญของอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื่องจากมีความพร้อมในด้านต่างๆ ทั้งสภาพธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำตกขนาดใหญ่ที่มีน้ำตลอดทั้งปีจึงเหมาะที่จะท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา รวมถึงมีจุดเด่นในด้านการเดินทางซึ่งมีถนนที่เข้าถึงได้สะดวก มีสถานที่พัก ร้านอาหาร ระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมสรรพ ทั้งประชาชนในชุมชนบริเวณดังกล่าวยังมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มการอนุรักษ์และดูแลป่าไม้ ซึ่งช่วยรักษาให้ระบบ

นิเวศของน้ำตกทรายขาวคงความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน หากแต่อุปสรรคเกิดขึ้นเล็กน้อย ก็เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบ นักท่องเที่ยวจึงมีจำนวนลดลง และส่วนใหญ่จำกัด้วงเป็นคนเฉพาะในพื้นที่หรือพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้ผู้ประกอบการร้านค้ามีรายได้ลดลง เนื่องจากประชาชนผู้มาท่องเที่ยวนิยมนำอาหารจากบ้านมารับประทานเอง หรือซื้อมาจากตลาดภายนอกพื้นที่ซึ่งมีราคาถูกกว่า

น้ำตกโพงโพง

น้ำตกโพงโพงเคยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เคยได้รับความนิยมมาก่อน และมีศักยภาพความพร้อมที่สามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลายๆ ด้าน โดยปัจจุบันสภาพน้ำตกถือว่ามีความสวยงาม มีน้ำไหลตลอดทั้งปี นักท่องเที่ยวจึงสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา อีกทั้งสภาพเส้นทางการเดินทางก็จัดว่าอยู่ในสภาพดี โดยถนนเป็นทางลาดยางสามารถเข้าถึงได้สะดวก หากแต่เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่กล้าเข้ามาท่องเที่ยว ทั้งที่หน่วยงานและองค์กรภาครัฐในพื้นที่พยายามให้การสนับสนุนและฟื้นฟู แต่ก็ไม่บรรลุผล ประกอบกับมีกลุ่มผู้ไม่ประสงค์ดี เข้าไปทำลายอาคารสถานที่ต่างๆ ที่ตั้งอยู่ภายในบริเวณน้ำตก ทำให้บรรยากาศความสวยงามลดลง ปัจจุบันมีเพียงชาวบ้านในพื้นที่เดินทางมาพักผ่อนเป็นครั้งคราว โดยส่วนใหญ่จะเป็นการนำอาหารมารับประทานเอง เนื่องจากร้านค้าปิดกิจการไปหมดแล้ว

น้ำตกอรุณวาริน

เนื่องจากปัจจุบันปริมาณน้ำของน้ำตกอรุณวารินมีน้อย บางฤดูกาลโดยเฉพาะในหน้าร้อนน้ำจะแห้งขอด นักท่องเที่ยวไม่สามารถมาท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ทำให้ศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของน้ำตกอรุณวารินมีน้อย ถึงแม้ในพื้นที่ดังกล่าวจะปราศจากปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบ และหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้ามามีบทบาทให้การสนับสนุนและฟื้นฟู เช่น ทำถนนให้เข้าถึงสะดวกยิ่งขึ้น แต่ด้วยจุดด้อยที่มีน้ำน้อย ก็ทำให้น้ำตกอรุณวารินไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากนัก

ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอ โคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ละแหล่งได้ผลดังนี้

วัดช้างให้

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ระบุตรงกันว่า จุดเด่นสำคัญของวัดช้างให้ที่ช่วยส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอโคกโพธิ์ คือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงทางประวัติศาสตร์ระดับประเทศ ซึ่งเกิดจากความศรัทธาในหลวงปู่ทวด ทำให้มีประชาชนทั้งจากจังหวัดใกล้เคียงและจากภาคอื่นๆ ของประเทศ เดินทางมาทำบุญและสักการะที่วัดเป็นจำนวนมาก และอย่างต่อเนื่อง ทั้งในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดก็มีสูง และการเดินทางไปยังวัดก็สามารถไปได้โดยง่าย ใกล้เคียงถนนสายหลัก แต่เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ทำให้ปัจจุบันจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงอย่างมาก จะมีบ้างในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ต่างๆ แต่วันธรรมดาแทบไม่มีนักท่องเที่ยวเลย จนทำให้ร้านค้าปิดตัวลงเหลือเพียงไม่กี่ร้าน และยอดขายลดลงมาก มีรายได้จากประชาชนในพื้นที่หรือกลุ่มคนที่สัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ จำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลงยังมีผลต่อยอดเงินบริจาคแก่วัดเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ต่างๆ ของวัดด้วย

มัสยิดนัจมุดดิน

มัสยิดนัจมุดดินได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ โดยหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมการประชาสัมพันธ์คุณค่าในเชิงวัฒนธรรมของมัสยิดมากขึ้น ทำให้มัสยิดมีความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบให้มีความสวยงาม การจัดทำป้ายต่างๆ รวมถึงยังประชาสัมพันธ์จุดเด่นที่สำคัญ คือ การเป็นศาสนสถานและวัฒนธรรมสถานที่งดงามล้ำค่าทางศิลปะแบบราชอาณาจักรลังกาสุกะ ซึ่งสร้างขึ้นโดยไม่ใช้ตะปู แต่ใช้ลิ่มไม้ นับเป็นภูมิปัญญาและความสามานสามัคคีของชาวมุสลิมท้องถิ่นชาวมุสลิมและชาวพุทธที่ร่วมกันสร้างขึ้นมา โดยปัจจุบันเปิดให้

หน่วยงานและผู้สนใจต่างๆ เข้าเยี่ยมชมมัสยิดนัจมุดดินด้วย จึงทำให้มัสยิดนัจมุดดินยังมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอยู่ตลอด

พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7

แม้จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อ พ.ศ.2518 แต่ปัจจุบันพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ทั้งสภาพของอาคารที่ผุพังและบริเวณโดยรอบที่เป็นหลุมรกรื้อ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า อาจเนื่องจากไม่มีนักท่องเที่ยว และประชาชนในพื้นที่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ เพราะมิได้เป็นแหล่งรายได้ใดๆ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐก็มิได้เข้ามาพัฒนาปรับปรุงใดๆ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนท้องถิ่น ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี รวมถึงตัวแทนภาครัฐ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จำนวน 568 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงแบบสัมภาษณ์ด้านศักยภาพ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี พบว่า โดยภาพรวม มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลางและน้อย เมื่อพิจารณาตามรูปแบบการท่องเที่ยวสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

จากการสำรวจและประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริเวณอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จำนวน 3 แหล่ง คือ น้ำตกทรายขาว น้ำตกโฝงโฝง และน้ำตกอรุณวาริน พบว่า น้ำตกทรายขาวมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ น้ำตกโฝงโฝงและน้ำตกอรุณวาริน มีศักยภาพอยู่ในระดับน้อย ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว น้ำตกทรายขาวมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุด แต่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับน้ำตกอรุณวารินที่อยู่ในระดับเดียวกัน และน้ำตกโฝงโฝงที่อยู่ในระดับน้อย โดยรายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพภูมิทัศน์โดยรอบสวยงามและดึงดูดใจ รองลงมาคือ รายการข้อที่ 6 มีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา และรายการข้อที่ 2 มีความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติ และ/หรือสภาพดั้งเดิม ตามลำดับ

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว น้ำตกทรายขาวมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุด แต่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับน้ำตกอื่นๆ ซึ่งมีศักยภาพในระดับน้อย โดยรายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 1 มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและมีเจ้าหน้าที่ประจำ รองลงมาคือ รายการข้อที่ 2 มีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม และรายการข้อที่ 3 มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ตามลำดับ

ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก น้ำตกทรายขาวมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุด แต่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับน้ำตกอื่นๆ ซึ่งมีศักยภาพในระดับน้อย โดยรายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 1 เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ รองลงมาคือ รายการข้อที่ 2 มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลข่าวสารในศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และรายการข้อที่ 3 สื่อมีความน่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว น้ำตกทรายขาวมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุด แต่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับน้ำตกอื่นๆ ซึ่งมีศักยภาพในระดับน้อย โดยรายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 1 กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น รองลงมาคือ รายการข้อที่ 3 ชุมชนมีส่วนร่วมการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ท่องเที่ยว และ รายการข้อที่ 5 ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร สินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

จากการสำรวจและประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในบริเวณอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จำนวน 3 แหล่ง คือ วัดช้างให้ มัสยิดนัจมุดดิน และพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 พบว่า วัดช้างให้และมัสยิดนัจมุดดินมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 มีศักยภาพอยู่ในระดับน้อย ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มัสยิดนัจมุดดินมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงสุด และอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบกับวัดช้างให้ ซึ่งมีศักยภาพในระดับปานกลาง และพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 ซึ่งศักยภาพอยู่ในระดับน้อย โดยรายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 7 มีความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยมีการจัดงานหรือพิธีการเป็นประจำ และมีชื่อเสียงในระดับชาติ รองลงมา คือ รายการข้อที่ 3 มีความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรมอันน่าประทับใจ และรายการข้อที่ 1 ในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายตามลำดับ

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว วัดช้างให้มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงสุด และอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบกับมัสยิดนัจมุดดิน ซึ่งมีศักยภาพในระดับปานกลาง และพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 ซึ่งศักยภาพอยู่ในระดับน้อย โดยรายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 7 การเดินทางไป

ยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง รองลงมาคือ รายการข้อที่ 10 สถานที่ท่องเที่ยวที่มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ และรายการข้อที่ 6 เหมาะสมในการท่องเที่ยว ทุกฤดูกาล ตามลำดับ

ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก มัสยิดนัจมุดดินมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงสุด แต่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับวัดช้างให้ ซึ่งมีศักยภาพในระดับเดียวกัน และพลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 ซึ่งศักยภาพอยู่ในระดับน้อย โดยรายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 16 ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว รองลงมาคือ รายการข้อที่ 8 มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ และส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน และรายการข้อที่ 11 การท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม เช่น ไม่ทำให้เกิดปริมาณขยะและของเสียที่ขัดต่อทัศนียภาพ ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื่องจากการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์มีความพร้อมในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากสภาพแวดล้อมที่มีความสวยงามดึงดูดใจ มีความพร้อมของเส้นทางเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปอย่างสะดวก แต่ทั้งนี้สภาพปัจจุบันพบว่าสภาพแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีความเสื่อมโทรม มีขยะจากนักท่องเที่ยวทิ้งไว้และไม่ได้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวทรุดโทรม ไม่น่าไปเที่ยว อีกทั้งสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ควรดำเนินการ ดังนี้

1) ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติกับชุมชน ในการวางแผนดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น

2) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ น้ำตก จัดเส้นทางเดินป่า รวมถึงการเดินชมสวนผลไม้ต่างๆ ภายในชุมชนซึ่งอยู่รอบๆ บริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

3) ควรพัฒนาและฟื้นฟูระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ทางเดินเท้า ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพิ่มจำนวนห้องพัก เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

4) ควรพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดหรือเพิ่มจุดวางถังขยะให้มากขึ้น เพื่อรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

5) ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ตลอดเส้นทางเดินทางเข้ามาถึงแหล่งท่องเที่ยวไว้คอยบริการแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

6) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและทันสมัย เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์บอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาสื่อใหม่ๆ ในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มีอาศัยอยู่นอกพื้นที่ รวมถึงจัดทำแบบสอบถามแก่นักท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงการบริการ

7) ควรจัดอบรมให้แก่ชุมชน นักเรียน ให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

4. ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับข้อเสนอแนะด้านศักยภาพ และแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะมีการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื่องจากต้องการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่มีเอกลักษณ์ในระดับชาติเอาไว้ และการท่องเที่ยวจะช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ยังไม่มีความพร้อมมากเพียงพอในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากสภาพแวดล้อมโดยรวมยังขาดความดึงดูดใจเท่าที่ควร และการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมมีไม่ต่อเนื่อง ขาดงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ ตลอดจนการให้ความสำคัญของผู้บริหารหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องที่มีในระดับน้อย เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ยังเห็นว่าการประชาสัมพันธ์และศึกษารวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำมาใช้ประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนากท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ควรดำเนินการดังนี้

- 1) ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชน ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วางแผนดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น
- 2) ควรมีการปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรอบให้มีความสวยงามและดึงดูดใจมากยิ่งขึ้น
- 3) ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดการส่งเสริมความเคารพแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
- 4) ควรพัฒนาและฟื้นฟูสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ถนน ทางเดินเท้า ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ ให้มากขึ้น

5) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและทันสมัย เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาสื่อใหม่ๆ ในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ให้อาศัยอยู่นอกพื้นที่

6) ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ หรือมัคคุเทศก์เพื่อให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว

5. ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ในภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 3 แหล่ง พบว่า น้ำตกทรายขาวและน้ำตกโฝงโฝงมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญของอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื่องจากมีน้ำตกที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี มีความสวยงาม และสภาพธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ รวมถึงการเดินทางเข้าถึงที่แหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกสบาย โดยน้ำตกทรายขาวมีจุดเด่นในด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ สถานที่พัก ร้านค้า ร้านอาหาร ระบบสาธารณูปโภค ห้องน้ำไฟฟ้า เป็นต้น แต่เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบ นักท่องเที่ยวจึงมีจำนวนลดลง ส่วนใหญ่จำกัด้วงเป็นคนเฉพาะในพื้นที่หรือพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้ผู้ประกอบการร้านค้ามีรายได้ลดลง เนื่องจากประชาชนผู้มาท่องเที่ยวนิยมนำอาหารจากบ้านมารับประทานเอง หรือซื้อมาจากตลาดภายนอกพื้นที่ซึ่งมีราคาต่ำกว่า

ขณะที่น้ำตกโฝงโฝงซึ่งเคยมีสิ่งอำนวยความสะดวกแบบเดียวกันในอดีต หากแต่เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่กล้าเข้ามาท่องเที่ยวยังน้ำตกโฝงโฝงทั้งที่หน่วยงานและองค์กรภาครัฐในพื้นที่พยายามให้การสนับสนุนและฟื้นฟู แต่ก็ไม่บรรลุผล ประกอบกับมีกลุ่มผู้ไม่ประสงค์ดี เข้าไปทำลายอาคารสถานที่ต่างๆ ที่ตั้งอยู่ภายในบริเวณน้ำตก ทำให้บรรยากาศความสวยงามของน้ำตกโฝงโฝงลดลง ร้านค้าจึงปิดตัวลง สภาพพื้นที่จึงเสื่อมโทรม ปัจจุบันมีเพียงชาวบ้านในพื้นที่เดินทางมาพักผ่อนเป็นครั้งคราว โดยส่วนใหญ่จะเป็นการนำอาหารมารับประทานเอง

ในส่วน of น้ำตกอรุณวาริน ถึงแม้ในพื้นที่ดังกล่าวจะปราศจากปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบ แต่เนื่องจากปัจจุบันปริมาณน้ำของน้ำตกอรุณวารินมีน้อย บางฤดูกาลโดยเฉพาะในหน้าร้อน

น้ำจะแห้งขอด แม้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้ามามีบทบาทให้การสนับสนุนและฟื้นฟู เช่น ทำถนนให้เข้าถึงสะดวกยิ่งขึ้น แต่ด้วยจุดด้อยที่มีน้ำน้อย ก็ทำให้น้ำตก อรัญวารินมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวน้อย ไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากนัก

6. ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ในภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 3 แหล่ง พบว่า วัดช้างให้และมัสยิดนัจมุดดินมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดย จุดเด่นสำคัญของวัดช้างให้ที่ช่วยส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาจากการที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงทางประวัติศาสตร์ระดับประเทศ ซึ่งเกิดจากความศรัทธาในหลวงปู่ทวด ทำให้มีประชาชนทั้งจากจังหวัดใกล้เคียงและจากภาคอื่นๆ ของประเทศ เดินทางมาทำบุญและสักการะที่วัดเป็นจำนวนมากและอย่างต่อเนื่อง มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งระบบสาธารณูปโภค ห้องน้ำ ไฟฟ้า และการเดินทางไปยังวัดก็สามารถไปได้โดยง่าย ใกล้เคียงถนนสายหลัก แต่เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ทำให้ปัจจุบันจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงมาก จนร้านค้าและร้านอาหารของที่ระลึกลดจำนวนลง และยอดขายลดลง มีรายได้จากประชาชนในพื้นที่หรือกลุ่มคนที่สัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ จำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลงยังมีผลต่อยอดเงินบริจาคแก่วัดเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ต่างๆ ของวัดด้วย

ในขณะที่มัสยิดนัจมุดดินได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ยังมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอยู่ตลอด เนื่องจากภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมการประชาสัมพันธ์คุณค่าในเชิงวัฒนธรรมของมัสยิดมากขึ้น ทำให้มัสยิดมีความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบให้มีความสวยงาม การจัดทำป้ายต่างๆ รวมถึงยังประชาสัมพันธ์จุดเด่นที่สำคัญ คือ การเป็นศาสนสถานและวัฒนธรรมสถานที่งดงามล้ำค่าทางศิลปะแบบราชอาณาจักรลังกาสุกะ สร้างขึ้นโดยไม่ใช้ตะปูแต่ใช้ลิ่มไม้ นับเป็นภูมิปัญญาและบอกถึงความสามัคคีของชาวมุสลิมท้องถิ่นชาวมุสลิมและ

ชาวพุทธที่ร่วมกันสร้างขึ้นมา โดยปัจจุบันเปิดให้หน่วยงานและผู้สนใจต่างๆ เข้าเยี่ยมชมมัสยิดนัจมุดดินด้วย

แต่ในส่วนของผลลัพธ์ที่ประทับของรัชกาลที่ 7 พบว่าศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ทั้งสภาพของอาคารที่ผุพังและบริเวณโดยรอบที่เป็นหลุมรกรื้อ เนื่องจากไม่มีนักท่องเที่ยว และประชาชนในพื้นที่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ เพราะมิได้เป็นแหล่งรายได้ใดๆ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐก็มิได้เข้ามาพัฒนาปรับปรุงใดๆ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ และผู้ศึกษานำประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผล ดังนี้

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี พบว่า น้ำตกทรายขาวมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางในขณะที่น้ำตกโฝงโฝงและน้ำตกอรุณวารินมีศักยภาพอยู่ในระดับน้อย ทั้งโดยรวมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า แหล่งท่องเที่ยวบนน้ำตกทรายขาว เป็นแหล่งที่พักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน และเป็นจุดเชื่อมโยงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ประกอบกับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ภายใน/ใกล้เคียงกับสำนักงานอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว จึงได้รับการควบคุมดูแลและรักษาสภาพแวดล้อมให้มีความสวยงามและสะอาด พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย ในขณะที่น้ำตกโฝงโฝงและน้ำตกอรุณวาริน แม้จะตั้งอยู่ภายในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวเช่นกัน แต่อยู่ในทำเลที่ห่างจากสำนักงานอุทยานฯ มีทางเข้าออกแยกไป โดยบริเวณพื้นที่ที่น้ำตกโฝงโฝงตั้งอยู่มีปัญหา

เหตุการณ์ความไม่สงบ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่กล้าเข้าไปท่องเที่ยว ส่วนน้ำตกอรุณวารินนั้น แม้ในพื้นที่จะปราศจากเหตุการณ์ความไม่สงบ แต่อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวมาจากการขาดแคลนน้ำ ทำให้ไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว แม้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้ามามีบทบาทให้การสนับสนุนและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแหล่งแล้วก็ตาม

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี พบว่า วัดช้างให้และมัสยิดนัจมุดดินมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางเหมือนกัน โดยมีมัสยิดนัจมุดดินมีคะแนนการประเมินศักยภาพสูงกว่าวัดช้างให้ ในขณะที่ผลลัพธ์ที่ประทับใจของรัชกาลที่ 7 มีศักยภาพอยู่ในระดับน้อย โดยมีมัสยิดนัจมุดดินมีศักยภาพสูงสุดในรายด้าน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก วัดช้างให้มีศักยภาพสูงสุดในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาสนับสนุนคุณค่าในเชิงวัฒนธรรมของมัสยิดนัจมุดดินมากขึ้น ทำให้มัสยิดมีความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบให้มีความสวยงาม การจัดทำป้ายต่างๆ รวมถึงการประชาสัมพันธ์จุดเด่นในการเป็นศาสนสถานและวัฒนธรรมสถานที่งดงามล้ำค่าทางศิลปะแบบราชอาณาจักรลังกาสุกะ โดยภาครัฐส่งเสริมให้หน่วยงานและผู้สนใจต่างๆ เข้าเยี่ยมชมมัสยิดนัจมุดดินอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สำหรับวัดช้างให้ แม้จะมีความสะดวกในการเดินทาง แต่นักท่องเที่ยวก็มีจำนวนลดลงจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ส่วนผลลัพธ์ที่ประทับใจของรัชกาลที่ 7 มีศักยภาพอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากไม่ได้รับความสำคัญจากคนในชุมชน เพราะถูกมองว่าไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะนำรายได้สู่ชุมชนนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื่องจากการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำ และมีรายได้เพิ่มขึ้น จากสภาพแวดล้อมที่มีความสวยงามดึงดูดใจ มีความพร้อมของเส้นทาง การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปอย่างสะดวก แต่ทั้งนี้สภาพปัจจุบันที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ประกอบกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก จึงเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติกับชุมชน ในการวางแผนดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น
- 2) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ น้ำตก จัดเส้นทางเดินป่า รวมถึงการเดินชมสวนผลไม้ต่างๆ ภายในชุมชนซึ่งอยู่รอบๆ บริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
- 3) ควรพัฒนาและฟื้นฟูระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ทางเดินเท้า ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพิ่มจำนวนห้องพัก เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น
- 4) ควรพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดหรือเพิ่มจุดวางถังขยะให้มากขึ้น เพื่อรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 5) ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ตลอดเส้นทาง การเดินทางเข้ามาถึงแหล่งท่องเที่ยวไว้คอยบริการแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

6) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและทันสมัย เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์บอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาสื่อใหม่ๆ ในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่อยู่นอกพื้นที่ รวมถึงจัดทำแบบสอบถามแก่นักท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงการบริการ

7) ควรจัดอบรมให้แก่ชุมชน นักเรียน ให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกอนุรักษ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

จากผลการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะมีการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื่องจากต้องการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่มีเอกลักษณ์ในระดับชาติเอาไว้ ซึ่งจะช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ยังไม่มีความพร้อมเพียงพอ เนื่องจากสภาพแวดล้อมโดยรวมยังขาดความดึงดูดใจเท่าที่ควร และการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมมีไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังเห็นว่าการประชาสัมพันธ์และศึกษารวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำมาใช้ประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ตลอดจนปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ซึ่งเป็นอุปสรรคในการท่องเที่ยว จึงเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ควรดำเนินการดังนี้

1) ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชน ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วางแผนดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น

2) ควรมีการปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรอบให้มีความสวยงามและดึงดูดใจมากยิ่งขึ้น

3) ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดการส่งเสริมความเคารพแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

4) ควรพัฒนาและฟื้นฟูสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ถนน ทางเดินเท้า ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ ให้มากขึ้น

5) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและทันสมัย เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาสื่อใหม่ๆ ในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ให้อาศัยอยู่นอกพื้นที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้น

6) ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ หรือมัคคุเทศก์เพื่อให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยวให้มากกว่านี้

7) ด้านความปลอดภัย ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งศึกษาถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อประชากรในท้องถิ่นนั้น ในด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น เพิ่มเติม เพื่อที่จะเป็นข้อมูลให้ผู้รับผิดชอบ สามารถหามาตรการในการป้องกันและจัดการกับผลกระทบต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ก่อนที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะเสื่อมโทรมลง

2) ควรศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงโดยรอบอำเภอโคกโพธิ์ เช่น อุทยานแห่งชาติสันกาลาคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการเสนอแนวทางการพัฒนาให้เชื่อมต่อถึงกัน

3) ควรศึกษาเพื่อจัดทำแผนและข้อกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืน

4) ควรศึกษาเพื่อกำหนดรูปแบบ และสร้างสื่อที่เหมาะสมต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

5) ควรศึกษาเพื่อเสนอรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม ที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

6) ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปถ่ายทอด หรือเผยแพร่สู่ผู้เกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่าย ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวปรากฏอยู่ เพื่อให้เกิดผลการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

กรมป่าไม้, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2539). **100 ปี กรมป่าไม้**. กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กรมการท่องเที่ยว. (2557). **สถิตินักท่องเที่ยว**. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2556.

<http://www.tourism.go.th/tourism/th/home/tourism.php>.

_____. (2548). **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. <http://www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html>

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2557). **แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี**. สืบค้นเมื่อ

1 กุมภาพันธ์ 2557. [http://www.culture.go.th/culturemap/index.php?action=listdistrict
&pid=94&did=94120&pnum=1](http://www.culture.go.th/culturemap/index.php?action=listdistrict&pid=94&did=94120&pnum=1)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559**.

คณะกรรมการการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ.

_____. (2547). **ยุทธศาสตร์การพัฒนการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2547-2549**. กรุงเทพฯ:

สำนักพัฒนางานการท่องเที่ยว.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538: 7-8). 2538. “นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

เชิงอนุรักษ์ (Eco-Tourism) ปี พ.ศ. 2538-2539 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,” **จุลสาร
การท่องเที่ยว**. 14(4) : 6-16 ; ตุลาคม-ธันวาคม.

_____. (2544). **แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ:

กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

_____. (2556). **งานวิจัยโครงการศึกษาสถานการณ์และโอกาสการส่งเสริมตลาด**

การท่องเที่ยวกลุ่ม Eco & Adventure. จุลสารการท่องเที่ยว : กรกฎาคม – กันยายน.

กาญจนา และศรinya แสงลิ้มสุวรรณ. (2555). **การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน**.

วารสารนักบริหาร. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. ศูนย์วิจัยป่าไม้. (2538). **โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบ**

นิเวศ : กรณีภาคใต้. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (2555). **เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทู่นวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ**. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2556. http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/jan_mar_11/pdf/aw4.pdf
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)**. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2556. <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=395>.
- โครงการเศรษฐกิจสร้างสรรค์, กระทรวงวัฒนธรรม. (2555). สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2556. <http://www.creativethailand.org>
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สำนักบริการวิชาการ. (2536). **การศึกษาทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวภาคใต้ตอนล่าง จังหวัดสงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จังหวัดปัตตานี, สำนักงาน. (2557). **ข้อมูลจังหวัดปัตตานี**. กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดปัตตานี. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2556. <http://www.pattani.go.th/>.
- นัตรบงกช ศรีวัฒนสาร. (2553). **มโนทัศน์เกี่ยวกับรัชกาลที่ 7 เสด็จฯ ทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่ปัตตานี**. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2556. http://kingprajadhipokstudy.blogspot.com/2010/06/7_09.html
- เฉลิมชัย ปัญญาดี. (2543). **การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). **วิถีไทย: การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง มหาชน.
- ดร.ชนิ เอมพันธ์ และสุรเชษฐ์ เขษรฐมาศ. (2539). **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: แนวคิด หลักการและความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในอุทยานแห่งชาติ**. “เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาอุทยานแห่งชาติกับนันทนาการ และการท่องเที่ยวในทศวรรษหน้าเพื่อทรัพยากรที่ยั่งยืน” (ฉบับวันที่ 27-28 พฤษภาคม 2539). กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้.
- ธีรพัฒน์ ตี๋ตัน. (2546). **ความรู้ ทักษะ และความร่วมมือของประชาชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่วนอุทยานม่อนพระยาแช่ ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัด**

ลำปาง. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การบริหารทรัพยากรป่าไม้). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบัน. (2555). **คู่มือสรุปโครงการส่งเสริมมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.**

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

_____. (2548ข). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ซี.พี. บุ๊ค สแตนดาร์ด.

พลอยศรี โปราณานนท์. (2539). การท่องเที่ยวเบื้องต้น. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, สำนักงาน. (2546). **คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.** กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว.

พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, สำนักงาน. (2552). **คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว.

เพ็ญกานต์ นามวงศ์. (2552). การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว. คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง. (2545). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. (2544). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 1.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. (2545). **เอกสารการสอนชุดการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว หน่วยที่ 1-8. พิมพ์ครั้งที่ 1.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.

ยุวดี นรินทร์ตระกูล. (2547). **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย พ.ศ. 2548-2549.** กรุงเทพฯ : จุลสารการท่องเที่ยว.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- เลขาธิการวุฒิสภา, สำนักงาน. (2540). รายงานของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา เรื่อง การจัดการมลพิษ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่. กรุงเทพฯ : กองกรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- วรรณ วลัยวานิช. (2546). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรลักษณ์ จันทรัตน์. (2549). ศึกษาการจัดการกิจการของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำตกทรายขาว ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. ปริญญาโท ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา): มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, สถาบัน. (2540). รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. กรมการท่องเที่ยว.
- _____. (2542). รายงานขั้นสุดท้ายการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- วิภา ศิริระทุ. (2551). ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. สารนิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์. (2550). การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- วัดช้างให้. (2557). ประวัติวัดช้างให้. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2556. <http://www.watchanghai.com>
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. (2543). สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์.
- สมชัย เบญจชัย. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. <http://www.fca16.com/newblog/blog.php?id=technical18>
- สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่, กรมป่าไม้.
- สถัญญ์แสงอรัญญ. (2548). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ (Ecotourism). สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2556. http://www.dnp.go.th/NPO/html/Tour/Eco_Tour.html
- สุภาภรณ์ หาญทอง. (2543). ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สุรเชษฐ์ เชษฐมาศ. (2538). “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : วิธีสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน,” **จุลสารการท่องเที่ยว**. 14(4) : 15-28 ; ตุลาคม-ธันวาคม.
- สุรเชษฐ์ เชษฐมาศ และคณะ. (2538). **โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีภาคใต้**. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- เสถียร โกเศศ-นาคะประทีป. (2515). **ความรู้เรื่องวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์
- อากม เดิมพิทยาไพสิฐ. (2553). **การเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย : กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. วารสารเศรษฐกิจและสังคม : ตุลาคม-ธันวาคม. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2556 <http://lib.dtc.ac.th/ejournal/BA/NESDB/October12/004.pdf>
- อาภารัตน์ กิตติจิรพงศ์ (แปล). “สาระสำคัญในการประชุม PATA (Pacific Asia Travel Association) ครั้งที่ 42 จัดที่มลรัฐฮาวาย สหรัฐอเมริกา 9-13 พฤษภาคม 2536.” **จุลสารการท่องเที่ยว** 13 (เมษายน-มิถุนายน 2537).
- อุทยานแห่งชาติ, สำนัก, กรมป่าไม้. (2556). **สถิตินักท่องเที่ยว**. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2556.
<http://park.dnp.go.th/visitor/indexstatistics.php>
- Bywater, M. (1993). The Market for Cultural Tourism in Europe. *Travel and Tourism Analyst*, 6, 30-46.
- Commonwealth Department Tourism. (1993). **Tourism Australia’s Passport to Growth, A National 126 Tourism Strategy**. (Implementation Progress Report No.1, Canberra Australia : Commonwealth Australia. 47p.
- Garrod, B., & Fyall, A. (1998). **Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism? Tourism Management**.
- Ismail (2008) Ismail, R. (2008). **Development of a Normative Model for Cultural Tourism on the Cape Flat** (Master’s dissertation, Cape Peninsula University of Technology).
- Ivanovic, M. (2008). **Cultural Tourism**. Cape Town, South Africa: Juta & Company.
(Goeldner & Ritchie, 2009)
- Swarbrooke, J. (1999). **Sustainable Tourism Management**. London: CABI.
- The Ecotourism Society. (1991). **The Ecotourism Society’s Definition**. The Ecotourism Society Newsletter.

Theobald, W. F. (1994). *Global Tourism: The next decade*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Wurzbürger, R., Aagesen, T., Pattakos, A., & Pratt, S. (2009). **Creative Tourism: A Global**

Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers

Worldwide. Paper Presented at the 2008 Santa Fe & UNESCO International Conference on Creative Tourism in Santa Fe, New Mexico, USA.

Ximba, E. Z. (2009). **Cultural and Heritage Tourism Development and Promotion in the**

Ndwedwe Municipal Area: Perceived Policy and Practice (Master Dissertation,

University of Zululand). Retrieved December 1, 2013, from

<http://uzspace.uzulu.ac.za/xmlui/bitstream/handle/10530/419/Cultural%20and%20heritage%20tourism.pdf?sequence=1>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม
ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
(สำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ตามการรับรู้ของ ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งทำการศึกษา

ข้อมูลต่างๆ ที่ท่านแสดงความคิดเห็นในครั้งนี้นำไปวิเคราะห์และประเมินผลในเชิงวิชาการ โดยมีความสำคัญอย่างมากเพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในท้องถิ่นให้มีศักยภาพ อันย่อมส่งผลไปยังเศรษฐกิจของพื้นที่ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะไม่มีผลในแง่ลบแต่ประการใดต่อท่าน เพื่อความสมบูรณ์ ถูกต้อง ครบถ้วนทุกประเด็นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน กรุณาให้คำตอบในการตอบแบบสอบถามทุกข้ออย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ซึ่งแบบสอบถามมี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์
จังหวัดปัตตานี

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือเป็นอย่างสูง

คณะผู้วิจัย

ตอนที่ 1**ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป****คำชี้แจง**โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ☐ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

1. เพศ

☐ 1. ชาย☐ 2. หญิง

2. อายุ

☐ 1. 18-24 ปี☐ 2. 25-34 ปี☐ 3. 35-44 ปี☐ 4. 45-54 ปี☐ 5. 55 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

☐ 1. ประถมศึกษา☐ 2. มัธยมศึกษาตอนต้น☐ 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ☐ 4. อนุปริญญา/ปวส.☐ 5. ปริญญาตรี☐ 6. สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพ

☐ 1. เกษตรกร☐ 2. รับจ้าง☐ 3. ธุรกิจส่วนตัว☐ 4. ข้าราชการ☐ 5. พนักงานรัฐวิสาหกิจ☐ 6. พนักงานบริษัทเอกชน☐ 7. นักเรียน/นักศึกษา☐ 8. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

5. รายได้ต่อเดือน

☐ 1. ต่ำกว่า 5,000 บาท☐ 2. 5,001-10,000 บาท☐ 3. 10,001-15,000 บาท☐ 4. 15,001-20,000 บาท☐ 5. 20,001-25,000 บาท☐ 6. มากกว่า 25,000 บาท

6. ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว

☐ 1. น้ำตกทรายขาว☐ 2. น้ำตกโผนเฝง☐ 3. น้ำตกอรุณวาริน

7. สถานภาพในชุมชน

- ☐ 1. ประชาชนในชุมชน
- ☐ 2. ผู้นำท้องถิ่น/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/สมาชิก อบต. /เจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ตอนที่ 2

แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัด

ปัตตานี

คำชี้แจง

1. ศักยภาพ หมายถึง ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง หรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของ ท้องถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยัง แหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ ซึ่งในงานวิจัยนี้ แบ่งประเด็นศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เชิงนิเวศที่ศึกษาเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ให้ความรู้ และสร้าง จิตสำนึก และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและ บริหารการท่องเที่ยว
2. โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน ต่อ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งใช้มาตรวัด แบบประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติมาก

ระดับ 3 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย

ระดับ 1 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว					
1. ในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย					
2. มีความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม					
3. แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพภูมิทัศน์โดยรอบสวยงามและดึงดูดใจ					
4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์					
5. ที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ					
6. มีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา					
7. มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ					
8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
1. มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและมีเจ้าหน้าที่ประจำ					
2. มีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม					
3. มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					
4. มีห้องสุขาที่เพียงพอ สะอาดถูกสุขลักษณะ					
5. มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยวในจำนวนที่เพียงพอ และดูแลทั่วถึง					
6. เหมาะสมในการท่องเที่ยวทุกฤดูกาล					
7. การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย ใกล้เคียงถนนสายหลักและสายรอง					
8. คุณภาพของถนนและเส้นทางมีความปลอดภัยในการเดินทาง					
9. มีความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง					
10. สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านคุณค่า การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึก					
1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่					
2. มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลข่าวสารในศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ					
3. สื่อมีความน่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน					
4. มีการจัดเส้นทางการศึกษาธรรมชาติ และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว					
5. มีการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาธรรมชาติแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน เช่น กิจกรรมดูนก การศึกษาพันธุ์ไม้ ฯ เป็นครั้งคราว					
6. มีสื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกที่ไม่ทำให้ทั้งขยะในแหล่งธรรมชาติ					
7. มีการจัดอบรมพนักงาน ผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม					
8. มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์					
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการและบริหารการท่องเที่ยว					
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น					
2. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ					
3. ชุมชนมีส่วนร่วมการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ท่องเที่ยว					
4. มีการก่อตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
6. ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว					
7. มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ และส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน					
8. จัดให้ผู้นำในระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม					
9. ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน					
10. จัดให้มีการกำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งดูแล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลกระทบต่อชุมชน					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน
ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

1. ด้านความพร้อมและสภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

.....

.....

.....

.....

2. ด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม
ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
(สำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม)

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ตามการรับรู้ของ ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งทำการศึกษา

ข้อมูลต่างๆ ที่ท่านแสดงความคิดเห็นในครั้งนี้ จะนำไปวิเคราะห์และประเมินผลในเชิงวิชาการ โดยมีความสำคัญอย่างมากเพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในท้องถิ่นให้มีศักยภาพ อันย่อมส่งผลไปยังเศรษฐกิจของพื้นที่ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะไม่มีผลในแง่ลบแต่ประการใดต่อท่าน เพื่อความสมบูรณ์ ถูกต้อง ครบถ้วนทุกประเด็นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน กรุณาให้คำตอบในการตอบแบบสอบถามทุกข้ออย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ซึ่งแบบสอบถามมี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือเป็นอย่างสูง

คณะผู้วิจัย

ตอนที่ 1**ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป****คำชี้แจง**โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ☐ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

1. เพศ

☐ 1. ชาย☐ 2. หญิง

2. อายุ

☐ 1. 18-24 ปี☐ 2. 25-34 ปี☐ 3. 35-44 ปี☐ 4. 45-54 ปี☐ 5. 55 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

☐ 1. ประถมศึกษา☐ 2. มัธยมศึกษาตอนต้น☐ 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ☐ 4. อนุปริญญา/ปวส.☐ 5. ปริญญาตรี☐ 6. สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพ

☐ 1. เกษตรกร☐ 2. รับจ้าง☐ 3. ธุรกิจส่วนตัว☐ 4. ข้าราชการ☐ 5. พนักงานรัฐวิสาหกิจ☐ 6. พนักงานบริษัทเอกชน☐ 7. นักเรียน/นักศึกษา☐ 8. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

5. รายได้ต่อเดือน

☐ 1. ต่ำกว่า 5,000 บาท☐ 2. 5,001-10,000 บาท☐ 3. 10,001-15,000 บาท☐ 4. 15,001-20,000 บาท☐ 5. 20,001-25,000 บาท☐ 6. มากกว่า 25,000 บาท

6. ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว

☐ 1. วัดช้างไห้☐ 2. มัสยิดนัจมุดดิน☐ 3. พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7

7. สถานภาพในชุมชน

- ☐ 1. ประชาชนในชุมชน
- ☐ 2. ผู้นำท้องถิ่น/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/สมาชิก อบต. /เจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ตอนที่ 2 **แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี**

คำชี้แจง

1. ศักยภาพ หมายถึง ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง หรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของ ท้องถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยัง แหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ ซึ่งในงานวิจัยนี้ แบ่งประเด็นศักยภาพเชิงวัฒนธรรมที่ ศึกษาเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการและสร้างจิตสำนึก
2. โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน ต่อ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งใช้ มาตรวัดแบบประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติมาก

ระดับ 3 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย

ระดับ 1 หมายถึงมีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว					
1. ในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย					
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ระดับชาติ					
3. มีความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรมอันน่าประทับใจ					
4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์					
5. มีคุณค่าทางวิชาการและการศึกษา					
6. มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ					
7. มีความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยมีการจัดงานหรือพิธีการเป็นประจำ และมีชื่อเสียงในระดับชาติ					
8. มีความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์ จากการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยชุมชน					
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
1. มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว					
2. มีสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม					
3. มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					
4. มีห้องสุขาที่เพียงพอ สะอาดถูกสุขลักษณะ					
5. มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยวในจำนวนที่เพียงพอ และดูแลทั่วถึง					
6. เหมาะสมในการท่องเที่ยวทุกฤดูกาล					
7. การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย ใกล้เคียงถนนสายหลักและสายรอง					
8. คุณภาพของถนนและเส้นทางมีความปลอดภัยในการเดินทาง					
9. มีความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
10. สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ					
ด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก					
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่มีผลกระทบต่อพื้นที่สงวนและพื้นที่อนุรักษ์ของแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์					
2. มีการดูแลรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว					
3. มีการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว เช่น การแบ่งเขตพื้นที่สงวน พื้นที่นันทนาการ และพื้นที่พักอาศัย					
4. การกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่เหมาะสมตามช่วงเวลาของวันและ/หรือฤดูกาล					
5. จัดให้มีการติดตามและประเมินผลกระทบการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทุกปี					
6. การจัดการด้านสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพพื้นที่					
7. กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น					
8. มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ และส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน					
9. มีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมในท้องถิ่น นำข้อมูลมาวางแนวทางดำเนินการท่องเที่ยวที่ไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประเพณีของคนในท้องถิ่น					
10. มีการจัดอบรมพนักงาน ผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม					

สัถยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
11. การท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม เช่น ไม่ทำให้เกิดปริมาณขยะและของเสียที่ขัดต่อทัศนียภาพ					
12. มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลข่าวสารในศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ ไปสเตอร์ นิทรรศการ					
13. สื่อมีความน่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน					
14. มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรมและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว					
15. ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร สินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก					
16. ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านสัถยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

1. ด้านความพร้อมและสภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

.....

.....

2. ด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม
ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

วันที่..... แหล่งท่องเที่ยว.....

1. ท่านคิดว่าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของท่านมีจุดเด่นและจุดด้อยในด้านใด ในการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

1.1) จุดเด่น.....

1.2) จุดด้อย.....

2. ในแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านใดบ้าง สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน

.....

.....

3. ในชุมชนของท่านได้มีการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ ในเรื่องการท่องเที่ยวและวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

.....

.....

4. หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไร

.....

.....

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน

5.1) ปัญหา.....

.....

5.2) ข้อเสนอแนะ.....

.....

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	นางสาวเจนตา แก้วไผ่
ชื่อ- นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Ms. Jenta Kaewfai
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	3 9402 00280 96 8
ตำแหน่งปัจจุบัน	พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ
หน่วยงานที่สังกัด	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
สถานที่ทำงาน	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 133 ถ.เทศบาล 3 ต.สะเตง อ.เมือง จ.ยะลา 95000
ที่อยู่	11/3 หมู่ 1 ต.บาโหย อ.สะบ้าย้อย จ.สงขลา 90210
โทรศัพท์มือถือ	081-9366801
E-mail	jenta999@yahoo.com
ประวัติการศึกษา	-ปริญญาโท MTA (Master of Tourism Administration) Bangalore University, India -ปริญญาตรี เกษตรศาสตรบัณฑิต สาขาธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คณะผู้ดำเนินการวิจัย

คนที่ 1

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	นาย วุฒิชัย คงยัง
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Mr. Wuthichai Kongyang
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	1 9599 00087 07 1
ตำแหน่งปัจจุบัน	พนักงานสัญญาจ้างสายวิชาการ

หน่วยงานที่สังกัด	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
สถานที่ทำงาน	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 133 ถ.เทศบาล 3 ต.สะเตง อ.เมือง จ.ยะลา 95000
ที่อยู่	265/24 หมู่ 9 ต.สะเตงนอก อ.เมือง จ.ยะลา 95000
โทรศัพท์มือถือ	087-8991331
E-mail	wut_guitarking@hotmail.com
ประวัติการศึกษา	-ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง -ปริญญาตรี บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการบริหารธุรกิจ ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
สาขาที่เชี่ยวชาญ	การบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ
คนที่ 2	
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	นางสาวมัสวีณี สาและ
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Ms. Masvinee Saleh
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	3 9601 00039 69 0
ตำแหน่งปัจจุบัน	พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ
หน่วยงานที่สังกัด	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏยะลา
สถานที่ทำงาน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏยะลา 133 ถ.เทศบาล 3 ต.สะเตง อ.เมือง จ.ยะลา 95000
ที่อยู่	140/60 ถ.กาญจนวนิช ต.เขารูปช้าง อ.เมือง จ.สงขลา 90000
โทรศัพท์มือถือ	086- 9590964
E-mail	masvinee.s@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาศาสตร์)

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

-ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

สาขาที่เชี่ยวชาญ

ภาษาและวัฒนธรรม

ประสบการณ์การทำงาน/ผลงานวิจัย

-ปี พ.ศ. 2551 ผู้ช่วยวิจัยในโครงการวิจัยรูปแบบการจัด

การศึกษาและพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระ

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี : บทเรียน

จากกรณีศึกษาโรงเรียนอัสสัมชัญวิทยา อำเภอรือเสาะ

จังหวัดนราธิวาส ภายใต้ โครงการวิจัยรูปแบบการจัด

การศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระ

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี : บทเรียน

จากโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษา

ทุนอุดหนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัย

แห่งชาติ

-มัสวีณี สาและ. (2552). คำเรียกสีในภาษามลายูถิ่น

ปัตตานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

(ภาษาศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

-ผู้ร่วมวิจัยกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดน

ภาคใต้และมหาวิทยาลัยทักษิณ โครงการวิจัยเรื่อง

สภาพการเรียนรู้การสอนภาษาและวัฒนธรรมมลายูใน

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กำลังดำเนินการวิจัย)